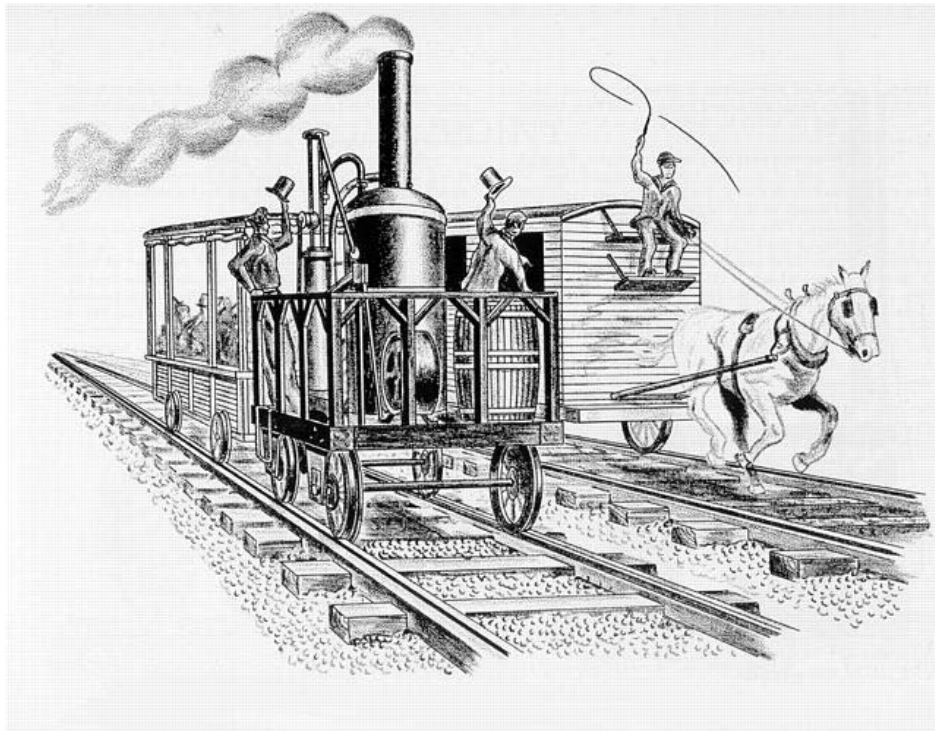

Hvorfor Europa?

En komparativ analyse av den økonomiske utviklingen i Europa og Kina mellom 1400 og 1850.

Sindre Vinje

Hovedfagsoppgave i historie
Februar 2003

Universitetet i Bergen

1 INNLEDNING	3
1.1 PROBLEMSTILLING	4
1.1.1 <i>Komparativ analyse</i>	4
1.1.2 <i>Sentrale begreper i problemstillingen:</i>	5
1.2 TIDLIGERE FORSKNING	6
1.3 TRE ULIKE TILNÆRMINGSMÅTER	7
1.3.1 <i>Den eurosentrisk "skole"</i>	8
1.3.2 <i>Den komparative "skole" (California school)</i>	9
1.3.3 <i>Den sinosentrisk "skole"</i>	10
1.4 LITTERATUR OG KILDER	12
1.5 NORTH'S TEORI OM INSTITUSJONER	13
1.5.1 <i>Institusjonenes plass i de tre forklaringsmodellene</i>	16
2 STATEN	19
2.1 DET STATLIGE SYSTEM	19
2.1.1 <i>Administrativ styring</i>	20
2.1.2 <i>Eksaminasjon og privilegiesamfunn</i>	23
2.1.3 <i>Embetsmenn og spesialiserte byråkrater</i>	25
2.1.4 <i>Samhandlingen mellom staten og dets innbyggere</i>	26
2.2 INNTEKTER OG UTGIFTER	28
2.2.1 <i>Reformene til Wang Anshi</i>	31
2.2.2 <i>Konklusjon</i>	32
2.3 ENSOM MAJESTET OG MELLOMSTATLIG KONKURRANSE	32
2.3.1 <i>Kjerneområder</i>	32
2.3.2 <i>Ulike utfordringer</i>	34
2.3.3 <i>Kinesisk dominans</i>	35
2.3.4 <i>Konkurransen i Europa</i>	37
2.3.5 <i>Merkantilismen</i>	39
2.3.6 <i>Maritim ekspansjon</i>	40
2.3.7 <i>Konklusjon</i>	45
2.4 STATEN OG INSTITUSJONER	46
2.5 DEN MODERNE STAT	48
2.6 KONKLUSJON	51
3 INSTITUSJONER	53
3.1 INSTITUSJONER OG KULTUR	53
3.1.1 <i>Kinesisk filosofi og kultur</i>	54
3.1.2 <i>Europeisk filosofi og kultur</i>	56
3.1.3 <i>Religion og økonomisk dynamikk</i>	57
3.1.3 <i>Konklusjon</i>	59
3.2 DET JURIDISKE SYSTEM	59
3.2.1 <i>Kinas juridiske system</i>	59
3.2.2 <i>Englands juridiske system</i>	62
3.2.3 <i>Konklusjon</i>	63
3.3 BANK, FINANS OG FORSIKRING	64
3.4 HANDEL	67
3.4.1 <i>Handel i Kina</i>	68
3.4.1.1 <i>Tributtordningen</i>	70
3.4.1.2 <i>Handelsmenn</i>	70
3.4.1.3 <i>Statlige hindringer</i>	72

3.4.1.4 Handelsbalanse.....	74
3.4.2 Europeisk handel og engelsk herredømme.....	75
3.4.3 Konklusjon	77
3.5 KAPITALISME OG MARKEDSØKONOMI	77
3.5.1 Marx og Smith.....	79
3.5.2 Ostentatorisk økonomi	82
3.5.3 Kvantitativ og kvalitativ vekst.....	83
3.6 INNOVASJON.....	86
3.6.1 Vitenskapens behov for institusjoner	87
3.6.2 Motstand mot innovasjon og modernisering i det kinesiske riket.....	88
3.6.3 Kinas manglende gjennombrudd	91
3.6.4 Europeisk innovasjon	93
3.6.4.1 Kull, kolonier og sinosentrikere	95
3.6.5 Konklusjon	98
3.7 NOEN AVSLUTTENDE TANKER OM INSTITUSJONER	99
4 HVORFOR EUROPA?	101
4.1 VIDERE FORSKNING.....	103
LITTERATURLISTE	105
BØKER	105
ARTIKLER, BREV OG ANDRE MINDRE TEKSTER	107
INFORMASJON FUNNET PÅ INTERNETT	108
KINESISKE DYNASTIER	110

1 Innledning

Helt siden jeg tok historie mellomfag med temaet *”Utviklingsproblematikk sett i et historisk lys”* ved Universitet i Oslo 1999, har jeg vært fascinert av globalhistorie og utviklingsproblematikk. Under studiet leste vi noen artikler om Kinas maritime ekspansjon, samt noen korte utdrag av diskusjonene mellom globalhistorikerne Andre Gunder Frank og David Landes. Deres heftige diskusjoner om Kina og Europa gjorde et varig inntrykk på meg. *” Hvordan forklarer vi den voldsomme økonomiske veksten i Europa? Hvorfor var det Europa som opplevde den første industrialisering? Og hvorfor skjedde det ikke en lignende utvikling i Kina?”* Dette var spørsmål jeg stadig grublet på og som til slutt resulterte i denne oppgaven.

Jeg vil først gi en kort historisk bakgrunn til de overnevnte spørsmål. Han-dynastiet¹ regnes som Kinas første dynasti. Det kjente Romerrikets eksistens og hadde en viss kontakt med Kina via arabiske handelsmenn. Både Romerriket og Han-dynastiet opplevde turbulens i sine siste leveår, men i motsetning til Romerriket ble Kina på ny samlet i år 590 e. kr under Sui-dynastiet. Det ble aldri en lignende samling av Romerriket. I stedet fikk man mange mindre stater som stadig lå i konflikt med hverandre.

Under Tang- og Song-dynastiet, fra slutten av 600-tallet og frem til 1200-tallet, opplevde Kina en enorm økonomisk vekst og vitenskapen blomstret. Oppfinnelser som krutt, kompass, blokktrykk og pengesedler stammer fra denne tiden. Kinas teknikk, vitenskap, politiske organisasjon, lovverk og økonomi var svært avansert. Mange forskere hevder Kina var økonomisk og teknologisk overlegen alle andre stater på denne tiden.

I den første fasen av Europas maritime ekspansjon klarte Kina, i motsetning til de fleste andre stater, å holde Vesten på avstand. Siden de første portugiserne kom til Kina i 1557 klarte kineserne å forhandle med europeerne på egne premisser i nesten 300 år. Kina hadde i århundrer nytt posisjonen som verdens desidert største og mektigste rike, men presset fra Europa ble stadig sterkere. De europeiske statene prøvde å få innpass i det enorme kinesiske markedet. Varer som porselen, krydder og silke var svært ettertraktet i Europa. Forholdet ble stadig mer anspent og kuliminerte i Opiumskrigen i 1839.

Det var først etter Opiumskrigen i 1842 at Kina ble tvunget til å åpne opp for handel. Hadde tiden ”løpt fra” Kina? Det som en gang hadde vært verdens mektigste rike måtte innse at landet var nødt til å gjennomgå enorme forandringer, dersom det skulle overleve blant ”sultne” moderniserte stater.

---

¹ 221 f.Kr-220 e.Kr

I løpet av 500 år hadde det skjedd enorme endringer i forholdet mellom Øst og Vest. Hva hadde skjedd i Europa? Hvordan hadde tiden "løpt fra" Kina?

Hvorfor utviklet økonomien i Europa og Kina seg så forskjellig fra 1400 til 1850? Det er innenfor dette tidsrommet de fleste forskere mener at det skjedde et brudd² i den historiske utviklinga, nemlig at Europa utvikler en moderne vekstøkonomi. Et sentralt spørsmål blir derfor; *"Når og hvorfor kom det avgjørende skillet i utviklingen, som førte til at Europa opplevde en sterk økonomisk vekst, mens Kina opplevde stagnasjon og tilbakegang på 1800 tallet?"*.

1.1 Problemstilling

Overskriften på oppgaven min er; *"Hvorfor Europa? En komparativ analyse av den økonomiske utvikling i Kina og Europa 1400-1850"*.

Jeg vil fokusere på stat og institusjoner, og problemstillingen i oppgaven er; *"Hvilken rolle spilte stat og institusjoner for den økonomiske utviklingen i Europa og Kina fra 1400 til 1850?"*. Det er innenfor dette tidsrommet jeg mener vi finner fundamentale endringer i Europa, som muliggjør den enorme økonomiske veksten. Jeg stopper analysen rundt 1850. Da hadde Kina allerede tapte Opiumskrigen mot England i 1842. Fra dette tidspunktet er Europa økonomisk og militært overlegen Kina.

Jeg vil lete etter fundamentale endringer og årsaker til den økonomiske utviklingen, ved å fokusere på stat og institusjoner. Temaer som økologi, geografi og demografi vil derfor ikke bli nevneverdig behandlet, men det betyr ikke at jeg avfeier årsaksforklaringer innenfor disse temaene.

Enkelte ganger vil jeg gå utenfor den kronologiske avgrensningen. Fenomen og historiske hendelser utenfor den angitte tidsperiode vil bli behandlet dersom jeg finner det nødvendig, men hovedfokus vil være mellom 1400 og 1850.

1.1.1 Komparativ analyse

En komparativ analyse betyr at det er noe man skal sammenligne eller måle opp mot hverandre. I denne oppgaven jeg ta for meg stat, økonomi og institusjoner i komparasjonen. For at man skal få verdifulle resultater må man være meget bevisst på hva og hvordan man sammenligner.

Når det gjelder størrelsen på områdene en skal sammenligne oppstår det lett problemer. Det kan være fornuftig å sammenligne hele Europa med Kina. Men deler av Kina kan også sammenlignes med en europeisk stat dersom enhetene ligner hverandre i størrelse og innbyggertall. Ricardo Duchesne mener at det viktigste ved en komparativ analyse er at en er konsekvent på hva man sammenligner.

---

² "The Great Bifurcation" og "The Great Divergence" er populære betegnelser på bruddet.

Ray Huang ser noe annerledes på problemet. Man må være konsekvent, men det er enkelte geografiske størrelser som passer bedre til visse temaer. Dersom man skal studere økonomiske organisasjon, må man sammenligne enheter, der hver enhet har det samme lovverket. Det er lovverket som er styrende for analysen. Det blir derfor naturlig for ham å sammenligne hele Kina med England, stat mot stat, noe han også gjør i boka "*Broadening the Horizon on the Chinese History*" fra 1999.

I forskningslitteraturen er det mange ulike fremgangsmåter. Utfordringen i all komparativ analyse er at objektene som studeres skal være sammenlignbare. Likevel finnes et mangfold av enheter som blir sammenlignet innen utviklingsproblematikk; region vs. region, region vs. stat og stat vs. stat. Enkelte sammenligner hele Europa med Kina. Noen bruker Vest-Europa eller Nordvest-Europa og Kina. Andre, som R. Huang bruker enkeltstater i sin analyse. De forskere som benytter seg av regioner tar ofte området rundt Den engelske kanal; Sørøst-England, dagens Nederland og Belgia og sammenligner med en region i Kina³. Disse regionene har mange likhetstrekk i form av geografisk størrelse, innbyggertall, urbanisering og kommersiell aktivitet. Det blir med andre ord tema og problemstilling for sammenligningen som avgjør hvilke geografiske enheter som skal brukes.

1.1.2 Sentrale begreper i problemstillingen:

Når jeg bruker begrepet *Europa*⁴ i oppgaven tenker jeg først og fremst på Nordvest-Europa. Palmer & Colton bruker et godt bilde på det geografiske området i "*A History of the Modern World*".

*"..set a compass on the city of Paris, and draw a circle with a radius of five hundred miles, a zone would be marked out from which much of modern or "Western" civilization has radiated since about 1650. It was within this zone that a secular society, modern natural science, a developed capitalism, the modern state, parliamentary government, democratic ideas, machine industry, and much else either originated or received their first full expression."*⁵

Innenfor sirkelen som sitatet ovenfor beskriver befinner England, det sørlige Skottland, Frankrike, dagens Nederland, vestlige og sentrale deler av Tyskland samt Nord-Italia seg. Hvorfor bruker jeg ikke betegnelsen Nordvest-Europa? Som regel vil det være områder innen Nordvest-Europa jeg sikter til ved termen Europa, men ved flere temaer må begrepet utvides. En kan ikke snakke om Europas maritime ekspansjon uten å ta med Spania og Portugal. På samme måte er Sverige, Habsburgske-riket og Russland en integrert i den europeiske mellomstatlige konkurransen.

Mange mener det blir feilaktig å skrive om Europa som en enhet, fordi de mener det ikke var dannet noen europeisk fellesskapsfølelse før på slutten av 1700-tallet. Andre ville sett en strammere geografisk oppdeling. Selv om det vil være historiske fenomen og hendelser som jeg tillegger Europa eller Kina, betyr det ikke av den grunn at hendelsen er representativ for hele regionen. På samme måte

---

³ Området rundt Yangtze-deltaet er populært å bruke i slike komparative analyser.

⁴ Jeg har bruket også begrepet *Vesten* i oppgaven.

⁵ Palmer & Colton 1995: 160 (Det er visse uenigheter angående radius på sirkelen. Harm Schröter min veileder ved UiB mener at 600 miles isteden for 500 miles hadde gitt et mer riktig bilde.)

som jeg referer til benevnelsen *Kina* når jeg behandler et fenomen som kun utartet seg i Yangtze-deltaet eller Sichuan, vil jeg også bruke benevnelsen *Europa* selv om en hendelse kun skjedde i en enkelt stat eller område i Europa.

Likevel vil det være steder hvor noen mener jeg bruker litt for ”bred pensel” over hvilke fenomen jeg tilegger Europa istedenfor et konkret land eller region. Dette er med bakgrunn i ulike skoletradisjoner. Den relativt ”ferske skolen” av Globalhistorikere har nok en tendens til å være noe mer generelle, og bruke større skalaer i sine sammenligninger enn tradisjonelle historikere.

1.2 Tidligere forskning

Max Weber og Karl Marx var blant de første som gjorde en komparativ økonomisk analyse av Europa og Kina.⁶ De prøvde begge å forklare hvorfor Europa hadde utviklet seg ulikt fra Kina. De mente Kina led under despotiske keisere, og at samfunnet var preget av stagnasjon. Weber mente at den store forskjellen lå i den protestantiske mentalitet, mens Marx satte problematikken inn i sin store tese om utviklingen mot det klasseløse samfunn. Utviklingen av kapitalismen, samt den mellomstatlige konkurransen var sentral når han skulle finne faktorer for Europas økonomiske vekst.

Etter Marx og Weber var det først i 1960 og 70-årene det skjedde store endringer på forskningsfronten. De fleste koloniene var blitt selvstendige og u-hjelpen gav ikke forventet resultat. Samtidig var samfunnet preget av en sterk polarisering mellom konservative og radikale strømninger, noe som gjenspeilet seg i forskningen. Forskere prøvde å finne ut hvorfor u-hjelpen ikke gav ønskede resultater. Sentrale aktører som Landes og Frank gav ut viktig verk i dette tidsrommet⁷, og det var i denne perioden komparativister og sinosentrikere lanserte sine første teser. I Kina ble det også forsket intenst på problematikken. Dersom lignende økonomisk dynamikk i Kina ble funnet før 1842 måtte det være Vesten som hadde ødelagt denne utviklingen. Det ble derfor et mål å finne tegn på kapitalisme (*”Sprouts of Capitalism”*) og industriell produksjon i Kina før Vesten gjorde sitt inntog.

Rundt 1990 utviklet det seg en voldsom interesse for problematikken. Det har skjedd blitt publisert masse ny forskning, nye viktige bøker om emnet har blitt trykket det siste tiåret. Man har også fått en ny type historikere som bevisst kaller seg ”globalhistorikere”. Jeg tror den nye interessen kommer av den nye politiske situasjonen i verden, med Sovjetunionens kollaps og Kinas styrkede økonomiske posisjon. Det har blitt et voldsomt fokus på Kina i media, og mange spekulerer på om Kina vil overta Sovjetunionens plass som supermakt. Sinosentrikerne har tatt over målsettingen for de kinesiske

---

⁶ Marx nevner *”The Asiatic Mode of production and the Historical Pre-Conditions for the Rise of Capital”* første gang i et avisinnlegg i New York Tribune 25.juni 1853. Weber behandler problemstillingen i flere verk, bla. i *”Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd”* 1904.

⁷ Landes; *The Unbound Prometheus* 1969. Frank; *The Development of Underdevelopment* 1966.

forskerne på 70-tallet. Frank, Pomeranz og Blaut⁸ vil vise hvordan tidligere akademikere har tatt feil; europeerne var ikke dyktigere enn kineserne. De mener det var en rekke heldige omstendigheter som bidro til Europas vekst. Debatten er i høyeste grad levende.

1.3 Tre ulike tilnæringsmåter

Det eksisterer mange ulike teorier om Europas økonomiske vekst. Jeg har prøvd å gruppere de ulike forskerne og deres teorier i tre hovedgrupper. Jeg vil veksle mellom å referere til hovedgruppene av- og spesifikke forfattere i oppgaven. I dag er det mest vanlig å dele inn forskerne i to hoveddeler; eurosentrisk og "Californian school". En slik todeling blir litt for lite differensiert etter min mening. Det gir et mer presist bilde dersom en ekstra hovedgruppe blir tilføyet; sinosentrisk. Jeg vil prøve å belyse problematikken ved å vise hva de ulike "skolene" mener om sentrale spørsmål.

Forskere som støtter seg til en tradisjonell oppfatning om indre utvikling som årsak til Europas vekst blir kalt eurosentrisk. De mener at det var en spesiell utvikling i Europa som la grunnlaget for den økonomiske veksten. Tilhengere av "Californian school"⁹ er enige i at det må ha vært noe genuint i Europa, men de hevder at forskningen må fornyes. Kina var nemlig ikke så tilbakeliggende som det tidligere har blitt hevdet. Det er for mange likheter mellom Kina og Europa til at man kan benytte seg av tradisjonelle teorier. Sinosentrisk hevder at all tidligere økonomisk forskning har tatt feil når det gjelder europeisk vekst. Europas vekst skyldes hovedsakelig en rekke heldige omstendigheter. Det var med andre ord ikke på grunn av europeernes eksepsjonelle dyktighet at de opplevde den voldsomme økonomiske dynamikken.

Det er spesielt harde fronter mellom eurosentrisk og sinosentrisk. Enkelte aktører behandler hverandres forskningsresultater med overraskende lite respekt. Her har jeg tatt med noen sitater for å synliggjøre spenningen. Det første sitat er skrevet av Steven Leibo, og er skrevet rett etter lanseringen av den kontroversielle boka "*ReOrient*" av Andre Gunder Frank. Det andre er hentet fra den Tv-sendte debatten mellom David Landes og Andre Gunder Frank.

*"Landes retorts that Frank and his echoes are a magnet for fallacies and fantasies and the invention of folklore. Bad history."*¹⁰

Det neste sitat er fra den nylig avdøde sinosentrikeren James Blaut. I sine siste leveår skrev på boka "*Eight Eurocentric Historians*" der han prøvde å motbevise påstander til sentrale eurosentriske forskere.¹¹

"Landes, Jones, & Co. of course argue otherwise. They find some unique European genius (mentality, culture) in Europe 1000 years ago (Landes, Lynn White, MacFarlane, Weber, et al.) or 5000 years ago (Jones, Mann, Hall, Wittfogel, et al.), something, or some things, that propelled Europe and only Europe

⁸ James Blaut døde 13. november 2000.

⁹ Jeg velger å bruke mitt eget ord utover i oppgaven; komparativister.

¹⁰ Leibo 1998

¹¹ Blaut tilbakeviser tesene til Weber, White Jr., Brenner, Jones, Mann, Hall, Diamond og Landes.

*forward toward later modernization. This, of course, is the conventional position. I think it has in it a large dose of Eurocentric folklore.*¹²

1.3.1 Den eurosentrisk "skole"

Eurosentriskere utgjør den største gruppen av forskere. De støtter tradisjonelle teser om europeisk vekst basert på indre utvikling. Den mellomstatlig konkurranse, utviklingen av moderne institusjoner, statens rolle, oppkomsten av kapitalisme, teknologi og vitenskap, samt moral, holdninger og protestantisme blir alle regnet som avgjørende faktorer. Forskerne er svært uenige om hvilke av disse faktorene som var mest betydningsfulle, men alle støtter ideen om en genuin indre utvikling som årsak til den voldsomme økonomiske veksten.

Kinas manglende industrialisering på 1800-tallet blir forklart ved at keiserriket hadde et statisk og syklisk livssyn. Riket var innadvendt og etnosentrisk og manglet mange av de institusjoner som gjorde at kapitalismen fikk grobunn. Forskere som kjenner seg igjen i denne årsaksforklaringen er blant annet Christopher Isett, Robert Brenner, Nathan Rosenberg, Max Weber, Eric L. Jones, Micheal Mann, John A. Hall, Ray Huang, Victor D. Lippit, Joel Mokyr, Douglass North og David Landes.

De mener at løsningen for å skape økt økonomisk vekst er å etterligne Vesten. Det finnes ikke noen "tredje vei"¹³ for de fattige land i dag. Derav finner vi også opprinnelsen til ordet eurosentrisk. Man ser og tolker verden med Europa som referanseramme. De støtter seg ofte til markedsliberalistiske prinsipper. Komparativisten Jack Goldstone beskriver eurosentriskene med følgende ord;

*"On the one hand, there is what I would call the North/Landes/Jones view (as given in Doug North and Robert Thomas' key article, David Landes recent book, and Eric Jones' THE EUROPEAN MIRACLE) that Europe had decisive advantages stretching back to the Middle Ages that provided a cumulating advantage in capital, living standards, consumerism, technology, exploration, etc. that produced a gradual but persistent increase in economic growth and culminated in a marked advantage over other parts of the world by the late 18th century."*¹⁴

Teser som passer inn i denne modellen viser at utviklingsforløpet var noenlunde det samme i Europa og Kina frem til slutten av 1400-tallet, men fra 1400-tallet og fremover skjedde det en unik utvikling i Europa som resulterte i den industrielle revolusjon.¹⁵ De finner altså ikke noe klart historisk brudd ved den industrielle revolusjon. Den var snarere et resultat av Europas indre utvikling, som startet på 1400-tallet.

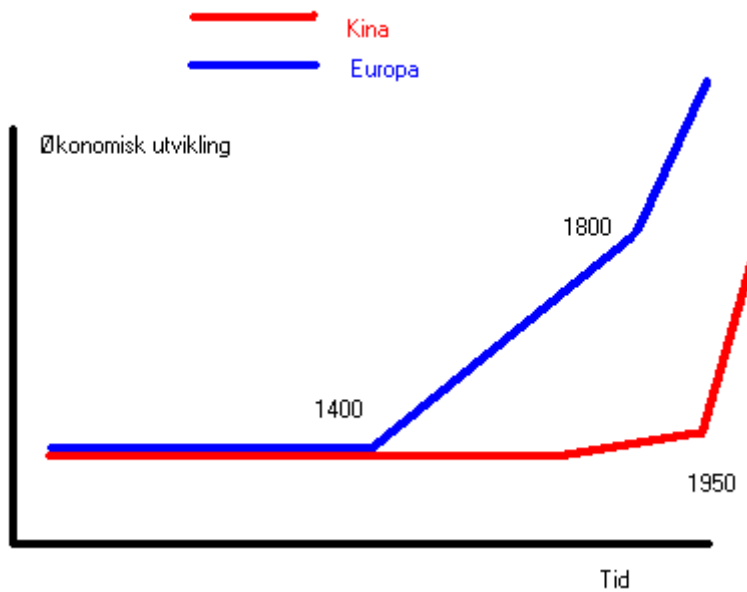
---

¹² DeLonge 1999, reply from James M. Blaut

¹³ Den "andre vei" er kommunisme/sosialisme.

¹⁴ DeLonge 1999; reply from Jack Goldstone

¹⁵ Den "unike" utviklingen var innen teknologi og vitenskap, samt utviklingen av europeiske mellomstatlige system. Etter hvert ble også stat, institusjoner og økonomisk organisasjon modernisert.

Figur 1: Den eurosentrisk modell

Med benevnelsen økonomisk utvikling i denne og de to følgende modeller mener jeg hvor avansert økonomien utviklet seg, hvor moderne institusjoner den tok i bruk og den kvalitative veksten (hvor mye økonomien "vokste pr. innbygger"; BNP [Brutto nasjonalprodukt] pr. innbygger). Jeg vil også presisere at modellene kun viser hovednyanser hos de ulike "skolene".

1.3.2 Den komparative "skole" (California school)

Det er en del forskere som ikke vil godta tesene til eurosentrikerne. De hevder at Europa ikke var så spesiell som tidligere teorier legger som premiss. Nyere forskning har vist at deler av Kina som for eksempel Yangtze-deltaet, var overraskende likt de mest dynamiske områdene i Europa mellom 1500 og 1850. De understreker også at Kina var økonomisk overlegne Europa under Song-dynastiet.

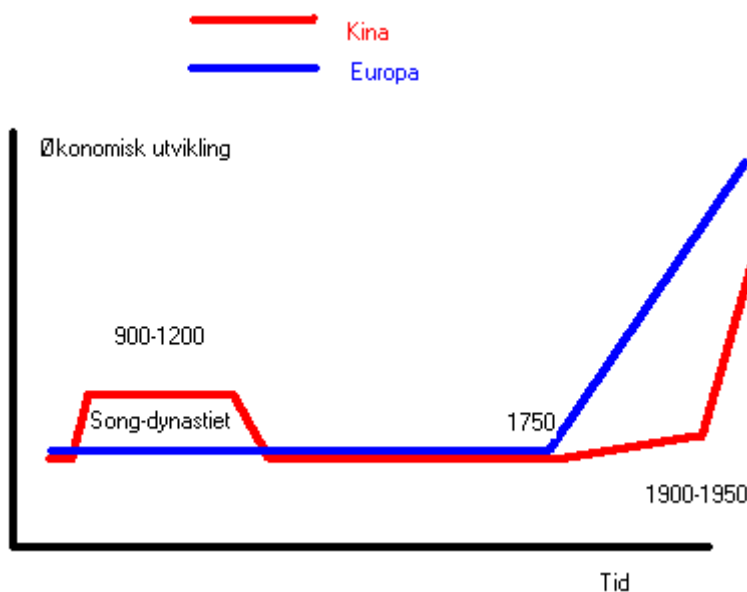
De prøver derfor å finne andre årsaker til Europas vekst enn hva eurosentrikere tidligere har presentert. Sentrale aktører innen denne retningen er Mark Elvin, Peer de Vries, Jack Goldstone, Richardo Duchesne og Roy Bin Wong¹⁶. Goldstone har selv kalt retningen for "Californian" school fordi en del av forskerne innen denne retningen har sin base ved University of California (UCLA).

"Against this view, there is emerging what I like to call the "California" school or interpretation of global economic history. This has been developed in good part by scholars in California, and holds that there were NO significant long-term advantages enjoyed by Europe over the main centers of civilization in Asia; that the level of technology, science, agriculture, and living standards were similar in these regions from 1000 to 1800 AD, with Europe lagging if anything until nearly the end of this period; and that even the dynamics of political and social structures and conflicts in Asia and Europe were essentially similar from 1500 to 1850."¹⁷

¹⁶ Roy Bing Wong er en tidligere student av David Landes og skrev sin bok "China Transformed" etter å ha blitt utfordret av David Landes under en muntlig eksaminasjon til hans Ph.D. ved Harvard Universitet. Spørsmålet som ble stilt var; "Hva Landes, som en europeisk historiker, kunne lære av Kina?" Wong klarte ikke å besvare dette på noen god måte, dermed kom incitamentet til å forske videre på temaet, og resultatet ble boken "China Transformed", utgitt 1997.

¹⁷ DeLonge 1999, reply fom Jack Goldstone

Komparativister mener likevel at det må ha vært noe særegent med Europa. Det var tross alt der den industrielle revolusjon fant sted. Det store bruddet kom når man begynte å bruke maskiner isteden for menneskelig arbeidskraft. De mener selv å befinne seg i startgropen av en ny forskertradisjon, og de prøver dermed å finne ut hvilke indre- og ytre faktorer som kan ha vært avgjørende for Europas vekst. De hevder England hadde en bedre lokalisering av kullforekomster, siden kullet ikke lå langt unna områder med sterk økonomisk dynamikk. Amerika med alle sine råvarer blir også sett på essensiell. Wong trekker frem at statene i Europa hadde andre utfordringer og målsettinger enn Kina. Goldstone er på sin side svært opptatt av vitenskapens plass i Europa. I motsetning til eurosentrikerne mener han at det skjedde et brudd med tidligere viten først ved 1700-tallet, og ikke i renessansen.

Figur 2: Den komparative modell

Komparativistene vektlegger epoken under Song-dynastiet. De markerer et fundamentalt brudd ved dampmaskinen og den industrielle revolusjon. Det var da Europa tok en annen retning.

Komparativister føler selv at de er i en mellomposisjon mellom to ytterpunkter. Wong uttaler selv i *"China Transformed"*;

*"Eurocentric views of the world are inadequate, but they are not necessarily more wrong (or right) than comparisons made from other vantage points."*¹⁸

1.3.3 Den sinosentriske "skole"

Sinosentrikere mener at Kina har vært økonomisk overlegen Europa helt frem til 1800-tallet. Det som skiller dem fra komparativistene er at de hardnakket hevder at det ikke var noe spesielt med Europa, som skulle føre til vekst og økonomisk dynamikk. Sinosentrikerne hevder derfor at det kun var ytre årsaker og tilfældigheter som kunne føre til dynamisk vekst for Europa. Kull og kolonier er svært sentrale temaer i deres teser.

¹⁸ Wong 1997: 7

“There is little to suggest that western Europe’s economy had decisive advantages before then (1800), either in its capital stock or economic institutions, that made industrialization highly probable there and unlikely elsewhere.”¹⁹

Det er svært viktig for dem å poengtere at Europa ikke var dyktigere på noen områder, enn andre folk og stater. Snarere tvert imot. Europeerne gjorde det bra, men det var mye takket være hvordan de tvang gjennom sine ønsker med makt.

“And, given the way Europe acquired and ran the American silver mines, it reminds us of the tremendous significance of coercion in generating Europe’s economic edge.”²⁰

Europas finansielle institusjoner var et resultat av deres militærmakt og kolonisering, ikke av indre kommersiell utvikling.

“Only in overseas colonization and armed trading Europe’s financial institutions – nurtured by a system of competing, debt-financed states – gave it a crucial edge.”²¹

Det er med andre ord en total polarisering mellom ekstreme sinosentrikere og eurosentrikere, men denne konflikten har også har gitt positive ringvirkninger. Det er nå en voldsom interesse for faget. Forskningen har tatt store steg de siste årene, og det er særlig om Kinas økonomi vi har fått ny innsikt. Mange av de kinesiske primærkildene og den kinesiske forskningen²² fra 1970-tallet har blitt oversatt til engelsk. Sinosentrikere og komparativister skal ha mye av æren dette.

Etter min mening har sentrale aktører som Kenneth Pomeranz, James Blaut og Andre Gunder Frank klare ideologiske motiver som de prøver å legitimere og verifisere gjennom sin forskning. De ser derfor forskningen ut fra et perspektiv hvor de vil motbevise tidligere teser om europeisk suverenitet.

Pomeranz hevder at Europas vekst kom samtidig med Kinas stagnasjon og nedgang. Akkurat da Kina kom inn i en Malthusiansk krise med uttømte ressurser og en stadig voksende befolkning, begynte Vesten å bruke maskinell arbeidskraft. Selv med Europas kolonier og maskiner, var det først på midten av 1800-tallet at de klarte å ta igjen Kina. Sinosentrikerne spår at Kina snart vil reise seg igjen å dominere verdensøkonomien. Det har imidlertid ikke vært helt enkelt for Frank å forklare Kinas plutselige nedgang på 1800-tallet.

“We are able to say very little about why the Asian economies and Ottoman, Safavid, Mughal and Qing empires declined.”²³

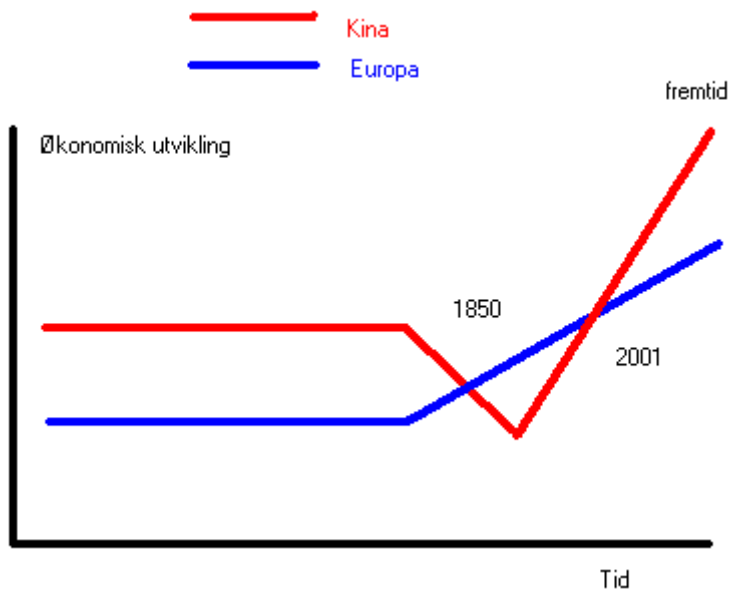
¹⁹ Pomeranz 2000: 16

²⁰ Pomeranz 2000: 161

²¹ Pomeranz 2000: 19

²² Som for eksempel ”*Chinese Capitalism, 1522-1840*” av Xu, Dixin and Wu, Chengming (utgitt 2000)

²³ Frank 1998: 264

Figur 3: Den sinosentriske modell

Årsaken til Kinas nedgang blir forklart med blant annet en voldsom befolkningsøkning, ressursknapphet, krig og press fra Vesten.

1.4 Litteratur og kilder

I denne oppgaven har jeg brukt mange typer kilder. Bøker, e-mail, internett, fagblader, artikler, og foredrag er benyttet som kildemateriell. Internett har vært et fantastisk verktøy på jakt etter bøker, info og artikler. Det har gjort at jeg også har fått mulighet til å utveksle meninger og stille spørsmål til mange av de store aktørene. Enkelte vil nok være skeptiske til en så utstrakt bruk av tekster hentet fra internett, men her må man bare være bevisst på hva som er seriøse artikler og hva som blir sagt i opphetede ”nettdebatter”.²⁴ De fleste forskere publiserer nå sine artikler både elektronisk og ved tradisjonell papirtrykk. Jeg ser derfor ingen fare i å bruke slike artikler. Man må bare vite hvilken kontekst kildene er produsert i.

Det har vært forholdsvis greit å skaffe kilder til europeisk historie. Det har derimot vært et problem å finne god engelskspråklig forskningslitteratur om Kinas maritime ekspansjon og institusjoner. Dersom jeg skal rette et kritisk blikk på litteratur- og kildebruk kunne jeg nok benyttet meg mer av primærkilder, men det var først de siste månedene av oppgaveskrivingen at jeg hadde god nok teoretisk oversikt til å benytte meg av dem. Det var først da jeg klarte å sette primærkildene i sammenheng med resten av litteraturen og problematikken på en konstruktiv måte.

²⁴ Jeg har fått mye verdifull informasjon både gjennom å delta på diskusjonsforumet til H-Net (www.h-net.msu.edu)

Det er en klar overvekt av litteratur fra eurosentrisk og komparativt hold i oppgaven. Dette er ikke et forsøk på diskriminering, men heller det faktum at sinosentrikere hittil ikke har produsert mye forskningslitteratur der stat og institusjoner blir behandlet som tema.

1.5 Norths teori om institusjoner

Det er særlig stat og institusjoner jeg skal behandle i denne oppgaven. For å få en bedre forståelse av hvilke komponenter en stat og en økonomi er bygd opp av, er det nødvendig å se nærmere på institusjonsbegrepet. Politiske og økonomiske systemer er bygd opp av et mangfold av institusjoner som interaksjonerer seg imellom;

"A political-economic system is made up of a complex of institutions bearing specific relationships to one another."²⁵

Når jeg behandler institusjonsbegrepet vil jeg ta utgangspunkt i teoriene til Douglass North. Han er vel den som har profilert seg²⁶ mest på sammenhengen mellom institusjoner og økonomisk utvikling i den senere tid.

Institusjoner er de restriksjoner vi mennesker pålegger oss selv. De har som oppgave å minske usikkerheten i det menneskelige samspillet. Det er da særlig de institusjoner som har betydning i forhold til handel og økonomi jeg kommer til å behandle. North er ikke fornøyd med bruken av begrepet innenfor neoklassisk økonomi. Han bruker derfor en utvidet definisjon som etter min mening ligger svært nær det vi kaller for en norm i samfunnsvitenskapen. Før har det vært vanlig å kun regne formelle normer og restriksjoner innenfor institusjonsbegrepet. North inkluderer også de uformelle restriksjoner og normer;

"Institutions are a set of rules, compliance procedures, and moral and ethical behavioural norms designed to constrain the behaviour of individuals in interests of maximizing the wealth or utility of principals."²⁷

Kjernen i North sin institusjonsteori er som følger: Det er alltid transaksjonskostnader i handel og markeder.²⁸ Desto større markedet eller handelen blir (dvs. desto flere ledd produktet må gå gjennom fra produsent til konsument), desto mer spesialisering blir det. Dette fører til flere ledd i byttehandelen, som igjen fører til økte transaksjonskostnader. I et samfunn med store transaksjonskostnader vil det bli et behov for nye institusjoner, for å løse de økte transaksjonskostnadene på en effektiv måte. Når et samfunn får tilført flere institusjoner blir det som regel mer forutsigbart. Dersom disse institusjonene også kan stimulere til en effektiv økonomi, rettsikkerhet, private inntekter, teknologi og oppfinnelser,

---

²⁵ North 1981: 205

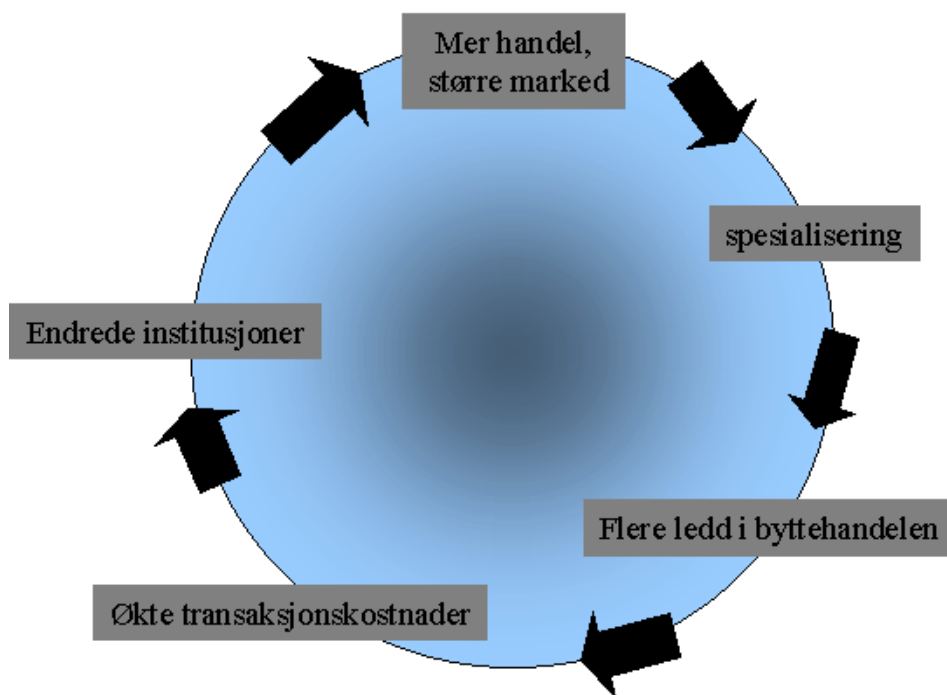
²⁶ Vinner av Nobelprisen i økonomi i 1993.

²⁷ North 1981: 201

²⁸ Transaksjonskostnader er alle utgifter i en byttehandel, som går med til å skaffe informasjon, beskytte rettigheter og eiendom, sanksjonere og overvåke at disse rettighetene blir fulgt. De er også grunnlag for sosiale, politiske og økonomiske organisasjoner.

vil en få mer avanserte og komplekse samfunn. I følge North var det på denne måten den industrielle revolusjon utviklet seg i Europa. Ofte er det slik at endrede institusjoner innenfor en sfære, som for eksempel økonomi, fører til endrede institusjoner innen andre områder av samfunnet. En kan også si at desto mer utviklet eller kompleks en økonomi er, desto mer utgjør transaksjonskostnadene av BNP (Bruttonasjonalproduktet).²⁹

Norths tese for økonomisk utvikling

Figur 4:

Her har jeg laget en modell som viser hovedtrekkene i Norths tese for økonomisk utvikling. For at man skal klare å komme fra stadiet om endrede institusjoner og frem til større markeder, må institusjonene være tuftet på prinsipper om rettsikkerhet, privat eiendom, private inntekter, samt et miljø for teknologi og oppfinnelser.

Det store spørsmålet som North stiller er da;

”Hvorfor utvikler ikke alle økonomier seg på denne måten? Hvorfor har ikke alle samfunn slike komplekse institusjoner i økonomien?”

Det er med andre ord et logisk spørsmål North stiller. Dersom det er en ”oppskrift” på økonomisk utvikling og vi vet hvordan kjørereglene skal være i en moderne økonomi, hvorfor utvikler ikke alle stater og regioner en moderne økonomi? Sagt på en annen måte; siden vi vet hvorfor noen land blir

²⁹ Desto høyere transaksjonskostnader, desto mer avansert og forutsigbar økonomi.

rike, hvorfor blir da ikke alle land det? Dette er et særdeles vanskelig og ømfintlig tema, et av de virkelig ”store spørsmål”. Det er ikke få intellektuelle som har fundert over dette. Resultatet har endt opp med utallige konklusjoner. Fra enkle svart-hvitt beskrivelser til komplekse synteser. Svaret North gir har utviklet seg i sammenheng med hans studier av institusjoner. I boka fra 1973, mente han at det var fordi institusjoner som skaper økt vekst, kun oppstår når det lønner seg å utforme dem;

”New institutional arrangements will not be set up unless the private benefits of their creation promise to exceed the cost.”³⁰

I 1981 hadde han tatt med et nytt moment i teorien, nemlig at det ikke blir innført slike institusjoner fordi de enten stod imot herskerens interesser, eller at kostnadene med å opprettholde reglene ble for store i forhold til gevinsten. Dette var han også inne på i boka fra 1990, men der bringer han også inn et nytt viktig moment. Det må være samsvar mellom kultur og institusjoner. Institusjoner vil ikke fungere optimalt dersom det ikke er samsvar mellom de formelle og uformelle normer.

”Brist på spesialisering utgör en form for försäkring när transaktionskostnaderna och osäkerheten i samband med trasaktioner är stor.” og ”I många fall överstiger kostnaderna för mätningen, med tanke på den tillgängliga tekniken, vinsterna.”³¹

Et annet viktig poeng å klargjøre, er forskjellen på organisasjoner og institusjoner. Organisasjoner blir dannet for å dra nytte av de inntjeningsmuligheter som bestemmes av restriksjonene.³² Det vil med andre ord si at organisasjonene kan være økonomisk effektive innen gitte rammer, men de ikke er dynamiske og i stand til å fremme økonomisk utvikling. En organisasjon er jo selv en del av det totale institusjonsbegrepet. Hvis organisasjonen klarer å bryte ut av rammene institusjonen gir (se figur nedenfor), kan de skape nye institusjoner. Et godt eksempel på dette er de ostindiske handelskompaniene som tvang fram nye institusjoner og la grunnlaget for moderne firmaer.³³

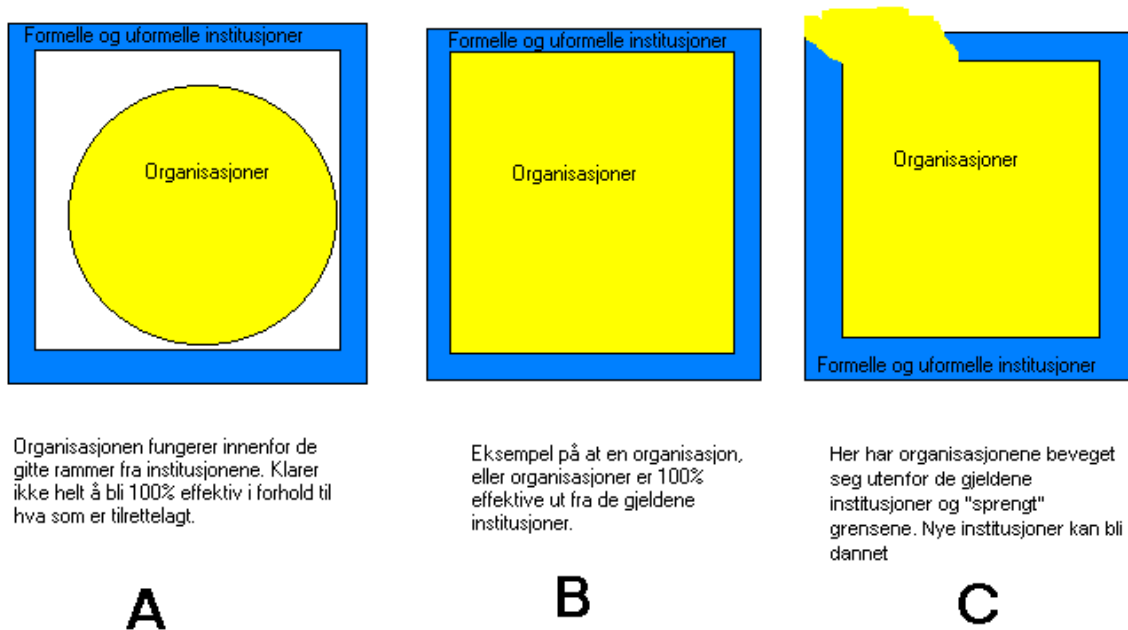
³⁰ North 1973: 6

³¹ North 1990: 61 og 81

³² Med restriksjoner menes her institusjoner og teknikk.

³³ Baskin & Miranti Jr. 1997: 55-88

Figur 5:

Modellene viser sammenhengen mellom institusjoner og organisasjoner. Organisasjoner opererer innenfor de rammer som institusjonene tillater. Dersom organisasjonene bryter med de gjeldene institusjoner (modell C) vil det kunne føre til endrede institusjoner. Denne modellen kan også benyttes med andre aktører enn organisasjoner, som for eksempel enkelt individet eller grupper av mennesker.

Et godt eksempel på at man er avhengig av å forandre både institusjonene, organisasjonene og aktørene i et samfunn kan vi finne i Latin-Amerikanske land på 1800-tallet. De fikk en tilnærmet lik grunnlov som USA, men det ble skapt et grunnleggende misforhold mellom de formelle og uformelle normene. Det hjalp ikke bare å forandre de formelle normene. Aktørene måtte også ble overbevist om at de nye formelle normene var de beste. Det må være et reelt samsvar mellom uformelle og formelle normer dersom institusjoner skal fungere etter intensjonene. North avslutter sin bok fra 1990 med å presisere at vi må fortsette forskningen på hvordan de uformelle normer styrer og forandrer seg siden de er så avgjørende for et lands økonomiske utvikling.

1.5.1 Institusjonenes plass i de tre forklaringsmodellene

Dersom jeg overfører Norths modell for økonomisk vekst til den komparative økonomiske analysen blir det naturlig å stille spørsmål om hvilket stadium Kina "stagnerte" i modellen til North? Er det kun ved "endrede institusjoner" Kina tok en annen vei, eller hadde imperiet alternative løsninger på flere av punktene i modellen.

For North og hans meningsfeller³⁴ var det særlig i punktene ved transaksjonskostnader og endrede institusjoner at Kina tok en alternativ utvikling. Det var primært fordi Kina hadde andre uformelle normer enn Europa.

*".. Samhällenas oförmåga att utveckla effektiva och billiga tillsynsmöjligheter för kontrakt er en av de viktigaste orsakerna till både stagnation i historien och till den nutida underutvecklingen i Tredje världen"*³⁵

Enkelte vil hevde at modellen ikke er brukbar for Kina. Wong og Frank hevder at de økonomiske og samfunnsvitenskaplige begrepene vi bruker i Vesten ikke alltid kan overføres til Østens kultur og samfunn. Begrepene er laget ut fra vestlig tenkemåte og samfunnsanalyse. Jeg stiller meg kritisk til Wong og Frank på dette punktet. Etter mitt syn er disse begrepene nødvendige verktøy for å beskrive sentrale samfunnsprosesser. Da hverken Wong eller Frank kommer med alternative metoder og begreper som et supplement til sin kritikk, kan jeg ikke bruke større plass på problemstillingen. Jeg vil bare nevne at samtlige sinosentrikere og komparativister benytter seg av standard forskningsmetoder og begreper under sitt arbeid. Etter mitt syn er man inne på et blindspor ved å vestliggjøre og ugyldiggjøre allmenne forskningsmetoder og begreper, særlig når man ikke har konkrete alternative metoder.

Spesielt innenfor den eurosentrisk "skole" er det mange forskere som vier mye av sin tid til å studere oppkomsten av institusjoner. Ray Huang, John A. Hall, Max Weber, Nathan Rosenberg, Fernand Braudel og Douglas North er sentrale aktører i disse studiene. De hevder at institusjonene var en av årsakene til Europas vekst, og ikke noe resultat av endrede samfunnsforhold.

Hos den komparative "skole" legges det også vekt på institusjoner. De hevder på sin side at de vestlige institusjoner ikke har vært like spesielle og overlegene i forhold til asiatiske institusjonene før den industrielle revolusjon. Det var først med den industrielle revolusjon og i takt med endringene i resten av samfunnet i Europa, at den dyptgående institusjonelle utviklingen kom. Det er særlig Vries, Goldstone og Wong som behandler problematikken hos komparativistene.

Sinosentrikere legger liten vekt på institusjoner. De gir oss et ganske annet syn på temaet og hevder at det er den økonomiske dynamikken som skaper endrede institusjoner. Institusjoner alene ikke skaper økonomisk vekst. Dette strider klart mot tesen til North hvor endrede institusjoner kan føre til økonomisk vekst. De hevder at institusjoner ikke er årsak, men resultat av økonomiske prosesser.

*"That is, the institutions are the derivative and adaptive instruments and not the cause or-contra Polany – the social embedment of the economic process."*³⁶

Ut fra hans teser lå Kina langt foran Europa i økonomisk utvikling til langt ut på 1800-tallet. Noe som igjen betyr at Kina også må ha utviklet institusjoner som var Europas overlegne. Frank har ikke noen

---

³⁴ Personer som støtter seg til den eurosentrisk "skole".

³⁵ North 1990: 90

³⁶ Frank 1998: 206

presis gjennomgang av Kinas institusjoner i *”ReORIENT”*, snarere siterer han andre forskere og lar de argumentere for hans sak, men han er da også klar over at han ikke behandler institusjoner særlig inngående. Han bruker kun en og en halv side av (av 359 sider totalt i *”ReOrient”*) på institusjoner, der han tilbakeviser North sine årelange studier.³⁷

Det er ett klart skille mellom den komparative og eurosentrisk ”skole” hvis vi ser på sammenhengen mellom den industrielle revolusjon og finansielle institusjoner. Rosenberg og North mener at institusjonene i Europa kom sammen med den kommersielle revolusjon³⁸ og var en av årsakene til den industrielle revolusjon;

*”These changes directly affected the nature of institutions and property rights during the latter Middle Ages.”*³⁹

Wong har et annet syn og uttaler følgende i *”China Transformed”*:

”The sequence of technological changes at the center of which was the shift to mineral sources of energy, made possible unprecedented levels of productivity. Economic institutions were invented to take advantage of these technologies.”

*”The assumption of European market expansion leading to industrial capitalism misses the economic and demographic similarities of China and Europe before the Industrial Revolution.”*⁴⁰

Han mener at det var først etter den industrielle revolusjon at Europa utviklet økonomiske institusjoner som skilte seg klart fra Kinas. Før den industrielle revolusjon finner han mange likheter både i økonomi og demografi mellom Kina og Europa. Han er her helt på kollisjonskurs både med North og Rosenberg når han hevder at institusjonene er et resultat, og ikke årsak av den industrielle revolusjonen.

---

³⁷ Frank skriver selv i *”ReOrient* at han strøk tre ganger i økonomi (*”inter-national economics”*). (Frank 1998: xvi)

³⁸ Den ekspansive veksten av de europeiske markeder og byer fra 1300-1500 tallet.

³⁹ North 1973: 79

⁴⁰ Wong 1997, s.29

2 Staten

I 1850 var Kina fremdeles et keiserdømme bygd på flere tusen år gamle institusjoner, mens de fleste vestlige stater var blitt modernisert. Hva hadde skjedd i Europa og hvorfor ble ikke Kina modernisert?

I dette kapittelet skal jeg se på ulike aspekter ved staten. Ved enkelte anledninger vil det være naturlig å sammenligne Kina med en annen enkeltstat. Jeg har da valgt England som representant for Europa. Selve formålet med kapittelet er å se hvordan og hvorfor den moderne stat utviklet seg i Europa, og ikke i Kina. I dette og senere kapitler vil jeg se etter sammenhengen mellom en moderne stat, institusjoner og økonomisk dynamikk. Er det noen sammenheng mellom disse ulike begrepene?

2.1 Det statlige system

Hvordan fungerte det statlige systemet i Kina og Europa? Som jeg tidligere har skrevet i oppgaven blir ikke staten særlig vektlagt av sinosentrikere når Europas vekst skal forklares. Eurosentriske forskere som Hall, Landes og R. Huang mener derimot at staten var blant de mest avgjørende faktorer. Hva er argumentene og hvorfor så ulikt syn? I dette kapittelet skal jeg prøve å vise at det er forskjeller i Europas og Kinas statlige system som var avgjørende for innovasjon og økonomisk dynamikk.

Etter confuciansk ideologi skal staten alltid ta ansvar for befolkningen. Velferd for folket var viktig helt fra den tidlige statsdannelsen av keiserriket 2200 f. kr.⁴¹ Keiseren hadde fått sitt mandat fra himmelen og fikk tilnavnet "Himmelens sønn"⁴². Hans fremste oppgave var å bringe ro og orden i riket. Riket ble styrt gjennom embetsmennene. De var selve grunnmuren i den kinesiske stat, og utøvde sitt yrke med enorm legitimitet;

"Mandarins were bureaucrats with a priest-like ideological qualification to rule."⁴³

Staten så på seg selv som den fremste beskytter av kinesisk kulturarv og mente kinesere var det mest utviklete folk i verden. Det ble derfor svært vanskelig for de kinesiske embetsmenn og godta Vestens vitenskap og teknikk på 1700-tallet. De så på Vestens mange nye innovasjoner som en trussel mot deres land og dets kulturelle overherredømme. Det ble viktig å stenge vestlige impulser ute fra riket. Europeiske stater presset på og etter flere militære nederlag midt på 1800-tallet skjønte de at landet måtte fornyes. Det var enkelte røster⁴⁴ i embetsverket som krevde nye institusjoner og en total modernisering. Svaret de konservative gav var at det ikke var noe galt med systemet. Det var heller dårlige embetsmenn som måtte lukes ut. I følge confucianismen var et godt styre avhengig av dyktige

---

⁴¹ Roy Bin Wong argumenterer sterkt for at Kina var den første velferdsstat i "*China Transformed*". Det er en diskusjon i fagmiljøet om man kan kalle Kina for en velferdsstat. Mange mener at en moderne betegnelse av begrepet ikke korresponderte med Kinas før-moderne sosialpolitikk.

⁴² "Son of Heaven"

⁴³ Blunden & Elvin 1998: 131

⁴⁴ de Bary 1964: 59-72 (Jeg kan her nevne navn som K'ang Yu-Wei og Hsüeh Fu-Ch'eng)

ledere. Det var dårlige embetsmenn og ikke systemet som sviktet ble det hevdet. Uten vilje til fornyelse ble det også svært vanskelig å modernisere landet.

I skarp kontrast til Kinas 2200 årige statstradisjon gjennomgikk Europa enorme forandringer i den samme tidsperioden. Jeg vil kun nevne de viktigste trekk fra 1400 til 1850. Den protestantiske reformasjon ble startet av Martin Luther i 1517 og den katolske kirke ble utfordret på sentrale deler av teologien. Reformasjonen førte ikke bare til en splittelse av kirken men også en erkjennelse av at kirkens etablerte sannheter ikke alltid var evigvarende. Dette inspirerte vitenskapen til å prøve, utfordre og oppdage natur, teknikk og vitenskap. Rundt 30 år tidligere startet Europas maritime ekspansjon med oppdagelsen av Amerika. Statene i Vest-Europa utviklet seg fra føydalt styresett, til enevelde, for deretter å bli moderne demokratier. I denne utviklingsprosessen er det tre historiske høydepunkt som skiller seg ut; ”The Glorious Revolution of England” i 1689, Den amerikanske grunnlov i 1776 og Den franske revolusjon i 1789. Etter min mening var disse historiske hendelser både et endelig brudd med den tidligere mytisk-religiøse ideologi som preget føydalsamfunnet og eneveldet, men også en kontinuitet fra renessansen, reformasjonen og de store oppdagelser på 1400-tallet.

2.1.1 Administrativ styring

Det kinesiske administrative styret hadde sin øverste representant i keiseren, som formelt var enerådende. Under han stod hoffet og sentraladministrasjonen. Dette stystemet hadde sin opprinnelse fra Tang-dynastiet som grunnla de politiske institusjoner på 600-tallet. og holdt seg tilnærmet uendret frem til 1911.

Tang administrasjonen var inndelt i fire hoveddeler. Det ene var departement for statlige affærer, hvor det var seks underavdelinger; administrasjon, finans, ritualer, militæret, juss og offentlig arbeid. En annen hoveddel var det keiserlige råd, som var et senter for kvalitetsikring av keiserlige befalinger. Det var to institusjoner som stod for den overordnede politikken. Det ene var det keiserlige sekretariat, som var ansvarlig for produksjon av statens offisielle tekster. Det andre var statsrådet (Council of the State) som bestod av keiseren selv, viktige embetsmenn og de seks ministrene fra departement for statlige affærer. Dynastiet hadde et sensorråd (Court of Censors). Deres oppgave var å avsløre og registrere korrupsjon, falskneri etc. I tillegg besto administrasjonen av høyesterett (The High Court of Justice) som hadde siste ord i kompliserte juridiske spørsmål.

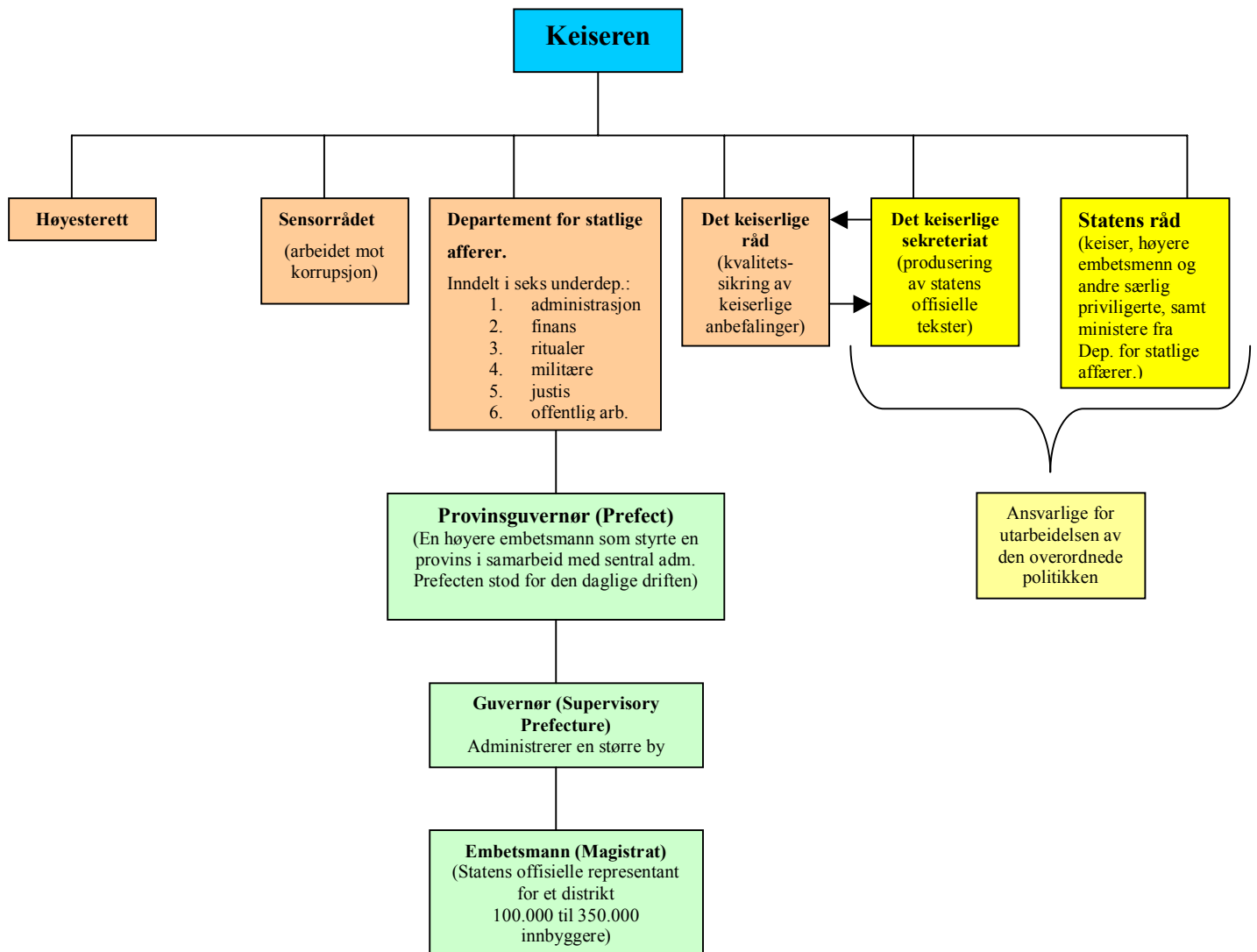
I provinsene var det en provinsguvernør⁴⁵ som samarbeidet med sekretariatet. Her hadde provinsguvernør styring med den daglige driften, mens sekretariatet styrte overvåking, domsmyndigheter og militære aksjoner. I de større byene var det en guvernør (*Fu*). Embetsmenn

---

⁴⁵ Dette ble senere utviklet til en treleddet struktur med Supreme Commander (som kunne styre flere provinser) øverst, deretter Grand Coordinators, så til slutt Regional Commander

(Hsien) var siste leddet i kjeden og styrte distriktene (et distrikt hadde gjennomsnittelig 250.000 innbyggere). Denne form for administrativ styring fungerte uten spesielt store endringer gjennom hele Ming- og Qing-dynastiet.⁴⁶ Systemet var et svært sentralstyrt.

"In the area of political organization, there was a preponderant concentration of power at the center. In the more than 1100 counties, all the magistrates were appointed and removed by the court of Peking. The districts were not empowered to decide on matters of budget and taxation, which were controlled by the imperial government."⁴⁷

Figur 6:

Grov modell over Kinas administrative styring under Tang-dynastiet og frem til 1911

⁴⁶ Bortsett fra noen endringer Qing-dynastiet gjorde i 1729, hvor de innførte The Grand Council, en ny toppregjering under keiseren.

⁴⁷ Huang, Ray 1999: 27-28

Modellen ovenfor viser at keiseren var den øverste politiske leder. Sentraladministrasjonen var bygd opp etter et rasjonelt og logisk system, og var langt mer utviklet enn lignende institusjoner vi finner i Europa på samme tid. Denne politiske modellen, med forholdsvis små endringer, holdt seg gjeldene i Kina helt frem til 1911. Sammenlignet med den moderne stat, som utviklet seg i Europa, manglet den sentrale elementer som; parlamentarisme, maktfordeling mellom utøvende, lovgivende og dømmende organ, samt representativt demokrati.

Kina var delt inn i provinser med størrelse og befolkning lik et gjennomsnittlig europeisk land. Flere forskere deriblant Elvin har merket seg at provinsgrensene ikke var fastsatt etter naturlige økonomiske kjerneområder⁴⁸. Heller ikke mindre enheter fulgte en grensesetting etter sosioøkonomiske linjer. Etter rent økonomiske og administrative hensyn burde grensene bli satt mellom hvert kjerneområde. I stedet ble de ofte delt midt mellom slike økonomisk senter⁴⁹. Elvin mener dette ble gjort for å hindre sterk regional utvikling, slik at det ikke skulle oppstå uavhengige maktbaser som kunne utfordre sentralmakten. Pomeranz gir også uttrykk for at en slik praksis. Han problematiserer særlig Qing-dynastiet. De sørget for materiell utjevning ved å styrke distrikter og perifere områder på bekostning av kjerneområder og større byer.⁵⁰ Økt økonomisk dynamikk ble derfor ofret for stabilitet og utjevning.

I motsetning til Europa, hvor politisk og økonomiske makt ofte var sentrert i samme område, var Kinas politiske og økonomiske sentrum splittet. Det økonomiske sentrum lå i sør med sjøfart og handel. Det har alltid vært sprudlende vitalitet over økonomien i Yangtze-deltaet. Det politiske sentrum ble etablert i nord, symbolisert ved hovedstaden Beijing⁵¹, for å være i kontakt med stridighetene og utfordringene fra barbarfolkene. Dette førte ofte til politiske beslutninger som kunne være til skade for den dynamiske handelsstand i sør. Staten prioriterte sikkerhet mot barbarene i nord fremfor maritim handel i sør. Lukket Kina seg inne fra havet på grunn av ressursmangel? Var det fordi de ikke var i stand til å takle både en aktiv maritim sfære, og samtidig befeste sin posisjon i nord, eller ”vendte de havet ryggen” av ideologiske grunner? Mye tyder på at det var en kombinasjon. Maritim handel førte med seg nye kulturelle impulser til Kina, og var en enorm sektor staten måtte ta seg av og kontrollere. Ming-dynastiet valgte den sikreste løsningen, nemlig å lukke landet for maritim handel slik at de beholdt kontrollen i imperiet.

Når det gjelder Europas administrative struktur forandret den seg mye gjennom årene. Det var også enorme forskjeller mellom de ulike statene. Jeg har derfor valgt å fokusere på det som var spesielt for Europa, nemlig en fragmentert stats- og maktstruktur. Det var flere mektige grupperinger med

---

⁴⁸ Et område som er relativt selvforsynt, og som driver utstrakt regional handel innad i området.

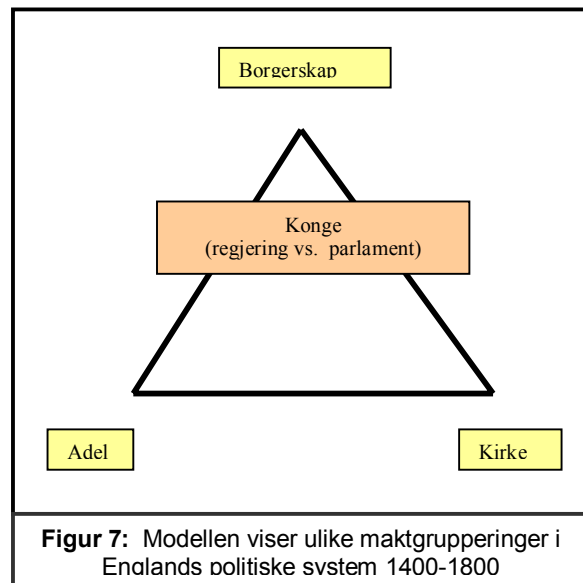
⁴⁹ Blunden & Elvin 1998: 20

⁵⁰ Pomeranz 2000: 250

⁵¹ Beijing ble hovedstad fra 1421. Før det var Nanking hovedstad. Hovestaden kunne skifte etter dynasti, men lå alltid i nord.

særinteresser i Europa. Det utviklet seg et politisk maktspill i Europa, og adel, borgerskap og kirke kjempet om innflytelse over statlige avgjørelser. Kongen måtte derfor alliere seg med ulike parter. Dersom man skal betale skatt til staten har det i vesteuropeisk politiske historie vært en sedvane at befolkningen skal ha en form for politisk representasjon.⁵² Slike representative element finner man ikke i Kina.

Etter hvert som kongen fikk stadig større makt og vi fikk opplyste enevelder på linje med Kina ble adelen ble erstattet med et byråkrati. Europeiske

Figur 7: Modellen viser ulike maktgrupperinger i Endlands politiske svstem 1400-1800

herskere styrte eneveldig før den moderne stat gjorde sitt inntog. Kongene mente ofte at de styrte ”ved Guds nåde” og var hans representant på jorda⁵³, mye lik ideologien bak de kinesiske keisere som var ”Himmelens Sønn” og hadde fått mandat av ”Himmelen” for å styre. Jeg mener derfor at både Kina og Europa ble styrt etter mytiskreligiøse prinsipper frem til 1700-tallet.

Selv om enkelte italienske bystater gjorde noen spede forsøk for 4-500 år siden, er det først de siste 300 årene vi har fått en moderne styring av statsøkonomien i Vest-Europa.⁵⁴ I følge R. Huang kom det store skillet i Europas politiske system ved Englands ”Glorious Revolution” i 1689, da mange nye politiske institusjoner ble innført. Rundt hundre år etter fikk vi Den amerikanske uavhengighetserklæring i 1776 og Den franske revolusjon i 1789. Femti år senere var nesten alle vesteuropeiske land styrt som moderne demokratiske stater.

2.1.2 Eksaminasjon og privilegiesamfunn

Helt siden det første kinesiske imperiet ble stiftet i 221 f. Kr, ble det opprettet læringsanstalter for de unge lovende mannlige innbyggerne. Kilder forteller at det allerede i år 153 f. Kr var 30.000 studenter innrullert ved det keiserlige universitet i Kina.⁵⁵ Her ble studentene testet i klassisk litteratur, lyrikk, juss, filosofi og matematikk. De få som klarte å bestå eksamen var sikret rikdom, prestisje og arbeid innen statsadministrasjonen. Å ble embetsmann var et mål for mange unge kinesere.

⁵² Slagord under Den amerikanske uavhengighetserklæring, 1776; ”No taxation without representation”. Den Franske revolusjon startet med at kongen måtte innkalle til stenderforsamlingen slik at den kunne godkjenne hans ønske om økte skatter.

⁵³ ”Kings are images of God on earth”; Et vanlig sitat og argumentasjon brukt av James I (Jakob I) 1603-1625, konge av England

⁵⁴ Huang, Ray 1999: 231

⁵⁵ Huang, Ray 1999

Det varierte hvorledes de ulike dynastiene vektla eksaminasjonen. Før og under Tang-dynastiet kunne den riktige familietilhørigheten føre til en god stilling innenfor statsadministrasjonen, men fra og med Song-dynastiet ble eksaminasjonens stilling stadig styrket, den sosiale mobilitet ble større. Prøvene hadde en svært høy vanskelighetsgrad. Kun 1% av studentene bestod. Det viser at utdanningssystemet hadde en annen logikk enn hva vi i Vesten tenker om læring og eksaminasjon.⁵⁶ Det er svært sjelden vi finner 99% stryk i vestlige undervisningsinstitusjoner. Det var med andre ord enormt krevende å få offisielt arbeid i statsadministrasjonen. De studentene som ikke besto prøvene ble ofte rekruttert som embetsmannens medhjelpere. Dette ble en stor og mektig gruppe i det kinesiske samfunnet, og de ble ofte lokale stormenn.⁵⁷

Før Ming-dynastiet var det mange grupper av befolkningen som ikke fikk ta eksamen, blant annet handelsfolk.⁵⁸ Det var nesten bare personer av ”finere” familier som fikk ta eksamen. Den sosial mobilitet ble større under Ming-dynastiet.

Elvin viser til et viktig skille i pensum mellom det nordlige Song-dynastiet (960-1126) og Ming-dynastiet⁵⁹. Under det nordlige Song-dynastiet ble studentene fortsatt testet i praktiske fag som juss og matematikk, mens det kun var i filosofi med vekt på skriftene til Confucius, klassisk litteratur og lyrikk under Ming- og Qing-dynastiet. Det var lite refleksjon og analytisk arbeid i studiene. De var mer preget av ”pugg”. Jeg tror ikke det er noen tilfeldighet at man tok bort praktiske fag fra eksaminasjonen, samtidig som innovasjonen under Ming og Qing-dynastiet nærmest stod stille. De to dynastiene manglet rett og slett institusjoner som kunne skape og ta vare på teknologisk nytenkning. En kan derfor si at Ming og Qing-dynastiet ofret ny teknologi, ny viten og fremskritt til fordel for et stabilt regime.

Tradisjonelt har Europa før 1700-tallet blitt sett på som et utpreget privilegiesamfunn, hvor sosial stand og familietilhørighet avgjorde den sosioøkonomiske status. Flere forskere fra den eurosentrisk leir hevder at begrepet privilegiesamfunn blir noe misvisende. Utdanning og kapital kunne gi muligheter til å ”slå seg frem” innen økonomi, handel, bankiervirksomhet, bergdrift og statsadministrasjonen. De mener europeerne opplevde en klart større sosial mobilitet enn det som tradisjonelt blir hevdet om Europa.

Selv om det kinesiske samfunnet ikke var et privilegiesamfunn av europeisk modell hvor familietilhørighet og arv var avgjørende, hadde embetsmenn store privilegier. De ble transportert med store pidestaller hvor antall bærere og farge på parasollen symboliserte rang. Matteo Ricci skildret i

---

⁵⁶ Blunden & Elvin 1998: 131

⁵⁷ Ulike faguttrykk for denne gruppen er ”Scholar gentry” eller ”County official”. Jeg vil bruke benevnelsen ”tjenestemenn” i oppgaven.

⁵⁸ Blunden & Elvin 1998: 131

⁵⁹ Blunden & Elvin 1998: 125

sine beretninger den store avstanden mellom vanlige folk og embetsmenn.⁶⁰ De fikk også andre straffer enn den vanlige befolkningen. En utdannet skulle bare bli opplyst om sine feilgrep, mens en utdannet (f. eks en bonde) skulle straffes fysisk.⁶¹ Handelsmenn var avhengig av embetsmenn for å få lisenser, avtaler, monopoler etc. For å få gjennomført sine ønsker var det vanlig å betale dem litt ”ved siden av”. Det er verdt å nevne at familiene selv måtte betale for utdanningen til den kommende embetsmannen. Selv om eksamen var åpen for alle menn i Kina, satte kostnadene til utdannelsen visse restriksjoner.

“Study for these examinations was prolonged, and done entirely at the expense of the candidate’s family.”⁶²

Jeg mener at Kina hadde teoretisk større sosial mobilitet enn Europa frem til 17-1800 tallet. Kina hadde utarbeidet et system som sørget for at rikets beste hoder i framtiden kom til å arbeide for staten. Problemet var at systemet og dets hovedaktører var lite tilpassningsdyktige til den nye tid som kom med Europas vekst. Siden kandidaten selv måtte betale for utdannelsen, vil jeg imidlertid sette et spørsmålstegn til hvor mobilt systemet egentlig var. Jeg er derfor usikker på hvor stor avstanden mellom Europa og Kina var i praksis.

2.1.3 Embetsmenn og spesialiserte byråkrater

Jeg skal nå se litt nærmere på den spesielle gruppen som ble uteksaminert av den kinesiske stat; embetsmenn. De utgjorde statens ”ryggrad”. De var fundamentet hele systemet var bygd på. Embetsmenn blir ofte sett på som det konservative element som kjempet mot enhver forandring i den kinesiske stat. Hvilket grunnlag hadde de for å ønske et ”Status Quo”? England hadde spesialiserte byråkrater og demokratisk valgte menn fra 1689⁶³. Hvorfor var disse gruppene så mye mer positive til forandring, handel og vekst enn de vi finner i Kina?

Kinas embetsmenn ble satt ut i distriktene, fikk aldri lov til å arbeide på sitt eget hjemsted og kunne bare jobbe på et sted tre år om gangen.⁶⁴ Den kinesiske historikeren Chou mener det statlige roteringsystemet gjorde at embetsmenn sjelden ble dyktige i sitt arbeid. Så snart de hadde opparbeidet seg en form for kompetanse, ble de forflyttet til et annet geografisk område. Der kunne de møte andre oppgaver som krevde en annen form for kompetanse.

“The Sung Shih (Sung History) concludes that the central government was not in fact truly centralized. The constant rotation of its personnel made it certain that 80% to 90% of the high officials never really knew their jobs.”⁶⁵

---

⁶⁰ Matteo Ricci: On Chinese Government, Selection from his Journals (1583-1610 CE). Hentet fra nettstedet; <http://acc6.its.brooklyn.cuny.edu/~phallsall> (23.01.03)

⁶¹ En person som ikke var utdannet skulle straffes fysisk da han ikke ville være ”moden” nok til å motta rett veiledning.

⁶² Blunden & Elvin 1998: 131

⁶³ “The Glorious Revolution of England”.

⁶⁴ Innført av Keiser Wen (590-605) i Sui-dynastiet

⁶⁵ Chou 1974: 109

Denne reguleringen hadde to målsettinger. Den ene var å hindre at embetsmannen ikke favoriserte sin egen slekt på hjemstedet. Den andre var at treårs roteringen var et virkemiddel får å unngå at embetsmannen bygde for stort og sterkt nettverk. Slik kunne han begynne å handle etter egne behov istedenfor statens. Roteringen skulle med andre ord hindre korrupsjon. Victor D. Lippit viste i sine undersøkelser⁶⁶ at 95% av all inntekt embetsmenn fikk kom fra korrupsjon⁶⁷. Hvordan kunne det være så mye korrupsjon, selv med rotasjonssystemet?

Det siste leddet i det statlige byråkrati var embetsmannen (også kalt ”Magistrat”, se figur 6 s.21). Han alene skulle administrere et distrikt hvor det bodde gjennomsnitt 250.000 innbyggere. Denne oppgaven ble vel stor for en person. Han måtte ansette medhjelpere og betale for disse fra egen lomme. En embetsmann kunne ha inntill 1000 menn til å arbeide for seg.⁶⁸ Disse blir kalt ”schoolar-gentry” eller ”county-offical” i faglitteraturen. Jeg vil kalle dem ”tjenestemenn” videre i oppgaven. Dette var personer som hadde studert til eksamen, men som ikke hadde fått noen statlig stilling. For å klare driftsutgiftene måtte embetsmannen skaffe til veie ekstra penger. Bøndene måtte betale skatt til en tjenestemann med kopperpenger, mens han betalte videre inn til sentralregjeringen med sølvpenger. I denne valutaovergangen var det mulig å skaffe en kjærkommen inntekt. Det var helt naturlig å betale både embetsmenn og tjenestemenn med ”gaver” dersom de skulle gi en tillatelse, dømme en rettsak etc. Denne uformelle økonomien var så innarbeidet at det ble kun sett på som et overtramp eller korrupsjon dersom embetsmenn krevde eller fikk for store ”gaver”.

Hvorfor var embetsmenn så imot forandring av det kinesiske byråkrati? Hvorfor gjorde de alt for å forhindre at en moderne økonomisk styring skulle bli innført? 95% av inntektene deres stammet fra korrupsjon. Hvorfor da forandre systemet? De fleste med noen form for makt i riket hadde vært gjennom den klassiske eksamineringen. Hvorfor gjøre endringer i noe som gav dem makt? Nye fag i embetsutdanningen ville gi ny status til nye grupper.⁶⁹ Målet var harmoni og stabilitet, ikke nødvendigvis fremskritt og vekst. I deres øyne var Kina tross alt det mest utviklede land i verden.

Uten å trekke for raske konklusjoner vil jeg kort nevne noe alle økonomer og statsvitere er enige om; den moderne stat og korrupsjon går dårlig sammen.

2.1.4 Samhandlingen mellom staten og dets innbyggere

I dette kapitlet stiller jeg noen fundamentale spørsmål angående interaksjonen mellom staten og dens aktører. Hvordan var forholdet mellom staten og dets innbyggere? Korresponderte de statlige mål med

---

⁶⁶ Lippit 1980: 69

⁶⁷ Enkelte forskere vil reagere på bruken av ordet korrupsjon, og heller bruke begrep som uformell økonomi. De hevder det er feil å kalle en uformell verdioverføring for korrupsjon, når det ble ”godtatt” av staten. Det var innlysende at en embetsmann måtte benytte seg av en uformell økonomi for å betale administrasjonsutgiftene.

⁶⁸ Blunden & Elvin 1998: 134

⁶⁹ Lippit 1980: 69

innbyggernes? Hvilke type mennesker var det som eventuelt følte seg neglisjert, kontrollert eller truet av staten?

Den første keiser av Qin-dynastiet (221 f. Kr) startet sitt embete med bokbål og likvidering av landets 460 fremste lærde. Det ble en tradisjon at regjeringen la det kulturelle liv øde i perioder, noe senere dynastier også ville holde i hevd.⁷⁰ Dersom staten oppfattet elementer som kunne true samfunnets harmoni, ble det rett og slett fjernet. Dette resulterte i større massehenrettelser mot prominente personer ved dynastiskifter. Et nytt dynasti sørget for å fjerne alle eventuelle bråkmakere. I 1371 henrettet Ming-keiseren Hung-wu 100.000 mektige menn fra den tidligere overklassen til Yüan-dynastiet. Dermed var det ikke mange andre maktfaktorer i det Kinesiske riket enn Keiser, embetsmenn, og militære. Det vil si at den kinesiske stat ikke hadde noen konkurrenter, verken indre eller ytre.⁷¹

De to siste dynastiernes regjeringstid var preget av indre ro i det politiske system. Det som var av politisk rivalisering var å avansere i det etablerte systemet. Men Hall peker på at det ofte var liten samarbeidsvilje fra overklassen ute i distriktene⁷². Realiteten i den kinesiske hverdagen var nemlig ikke like harmonisk som idealet i den confucianske paternalismen. Ray Huang kaller problematikken for "*en pyramide satt på hodet*".⁷³ Her beskriver han den kinesiske stat som et topptungt byråkrati, med liten representasjon hos en enorm befolkning. Statsbyråkratiet var derfor nesten ikke eksisterende for vanlige arbeidere og bønder, men det var allikevel totalt styrende i det kinesiske samfunn. Selv om det sentrale statsapparatet var velorganisert, var ikke resten av samfunnet med på dette systemet. Befolkningen, som var uten den statsorienterte indoktrineringen embetsmenn fikk ved studier til eksaminasjoner, hadde ofte en annen verdensoppfatning og logikk enn keiser og embetsmenn. Derfor kunne mange system og ordninger fungere godt i teorien, men det var ikke alltid like enkelt å gjennomføre dem ute i provinsene. Hall mener derfor at det kinesiske samfunn mistet mye av sin dynamikk, og kaller problematikken for "*Power-stand-off between state and society*". Det var et stort problem i nedgangstider, da bønder ofte rømte, eller fikk beskyttelse av lokale stormenn fra statens skattekrav. Dette førte til et enda hardere skattetrykk på de resterende bøndene, noe som gjør at også de prøvde å unnsnippe. Stormenn kom derfor i en ambivalent posisjon, de forstod at samfunnet trengte et effektivt byråkrati og statsstruktur for drift og opprettholdelse av staten, men de tjente personlig på at bøndene kom direkte under sin egen beskyttelse. Elvin skriver også om det samme problemet, men setter merkelappen "*systemstat vs. organisk stat*"⁷⁴

---

⁷⁰ Blunden & Elvin 1998: 83 (særlig når nye dynastier kom til makten)

⁷¹ Hall 1986: 41 (Enkelte nomadegrupper og sjørøvere kunne bli oppfattet som en ytre trussel, men de var ingen konkurrenter til Den kinesiske stat.)

⁷² Hall 1986: 42

⁷³ Huang, Ray 1999: 32

⁷⁴ Blunden & Elvin 1998: 125

Jeg vil derfor konkludere med at statsadministrasjonen hadde visse kommunikasjonsproblemer med befolkningen, og større interessenmotsetninger mellom stat og befolkning kunne forekomme. Problemet var at befolkningen ikke hadde noe egnet fora der de kunne fremme krav og gi informasjon om ønsker og behov.

Når det gjelder Europa vil jeg sette et skille mellom tiden før og etter 1689 ”The Glorious Revolution” i England. Etter hvert som parlamentarismen og demokratiske valg til nasjonalforsamlinger ble sedvane i de europeiske stater, ble det en mye mer direkte kontakt mellom staten og befolkningen. Da kunne befolkningen (i hvert fall menn med en viss formue, eller eiendom) selv være med å bestemme hvordan staten skulle styres og hva som skulle prioriteres. Dette gjorde at Europa fikk stater som samarbeidet med handelsstanden på en helt annen måte enn den man fant i Kina.

2.2 Inntekter og utgifter

Alle økonomer er enige om at en planlagt og systematisk skattelegging fører til et mer stabilt og dynamisk næringsliv. All økonomi er avhengig av en viss grad av forutsigbarhet for å kunne planlegge utgifter, inntekter og investeringer. Et sikkert tegn på at staten blir mer sivilisert er at den går vekk fra tilfeldig konfiskasjon til forutsigbar skattelegging. Rosenberg, Jones, Marx og Landes hevder at Europa var klart annerledes enn resten av verden på dette punktet. Helt siden Magna Carta ble undertegnet i 1215 mellom engelske baroner og Kong John⁷⁵ var det en klar utvikling mot stadig bedre lovverk for privat eiendom, samt legitimering av innbyggernes krav til regenten. Rosenberg peker på dette som en av hovedgrunnene til Englands forsprang innen handel og økonomiske institusjoner;

”The establishment of the right to hold property free of the risk of arbitrary seizure was important to the expansion of commerce, and Magna Carta gave the English a considerable lead on their neighbours.”⁷⁶

De hevder videre at resten av verden var styrt av despotiske regimer uten samme grad av samhandling mellom borgere og styresmakter i skatteleggingen, og at det meste av disse rikenes inntekter kom fra konfiskering;

”The upshot was that rulers were encouraged to give up the power to deal with the property of their subjects in a arbitrary way in exchange for the substitution of the power to levy regular taxes at stipulated rates. This change had an effect whose significance can be appreciated only by contrast to the Asian and Islamic empires, which never adopted it.”⁷⁷

Både den sinosentriske og komparative ”skole” avviser dette. De peker på Kina, der det har vært systematisk og planlagt skattlegging gjennom mer enn 2000 år. Infrastrukturen i Kina ble utbygd blant annet på grunn av skattlegging. En av grunnene til at riket har klart å holde seg samlet lenger enn noe annet rike i verden, har vært deres målsetting om harmoni, stabilitet og fordeling. Wong gir sterk

---

⁷⁵ Også kalt ”Johan uten Land”

⁷⁶ Rosenberg 1986: 119

⁷⁷ Rosenberg 1986: 120

kritikk av Jones sin tese⁷⁸ om at de europeiske stater var spesielle i sin omtanke for svake i samfunnet (Jones hevder denne "omtanken" kom tidlig i Europa fordi Kongen trengte støtte fra borgere og allmuen i kampen mot adel);

"Material means of control mattered in China long before they became elements of the modern Western welfare state."⁷⁹

Vries forteller også om den kinesiske stats velferdspolitikken artikkelen "*Governing growth*":

"Government supported agriculture by publishing agricultural tracts and distributing seed. It helped people who settled on uncultivated land. It supported schooling, and paid much attention to what we would nowadays call moral indoctrination. It ran factories and it had a trade policy."⁸⁰

Wong viser blant annet til studier av en sultkatastrofe i den kinesiske regionen Chihli i 1743/44, der staten klarte å levere 10.000 tonn korn til en befolkning på 1,6 millioner.⁸¹ (Det vil i gjennomsnitt si 6,25 kg per person, noe som er ganske imponerende når moderne nødhjelp estimerer 15 kg korn pr. mnd til dem som ikke har noe, og 4 kg per person til de som trenger et kritisk supplement til kostholdet.) Jeg kan også nevne at alle kinesiske distrikter (dvs. mindre regioner med en befolkning på ca. 250.000 innbyggere) var pålagt å ha kornkamre i tilfelle hungersnød.

Når det gjelder det kinesiske skattesystem kan vi gjøre et stort skille ved året 1581, da kom den store reformen "Single Whip tax system". Det keiserlige Kina ville følge dette systemet videre. Staten prøvde å innføre et progressivt skattesystem, og slo sammen flere skatter til en, slik at det ble lettere å samle inn skattene og man fikk en bedre oversikt.⁸² Etter at Qing-dynastiet tok over, ble skattetrykket mindre. Skattene skulle ble revidert hvert 10. år, ved offentlige inspeksjoner ute i distriktene. Utover 1700-tallet sank skattetrykket igjen som følge av det enorme statlige overskuddet, mens det ble harde tak på 1800-tallet, da staten skulle prøve å svare på utfordringen fra Vesten.

I den tidlige Ming-perioden ble det også innført en del reformer. Skatter ble krevd inn i sølv istedenfor varer. Staten betalte høyere militære og embetsmenn med ris (som de kunne selge) istedenfor å gi dem fast eiendom. Ming dynastiet innførte "Yellow Register" 1381 og "Fish Scale Register" 1387, hvor alt land ble registrert ved størrelse og produktivitet, og skattet deretter. Det var en del uheldige sider ved systemet også. Provinsene ble skattet ulikt⁸³. Det var også mange former for skatt, sydd sammen i et komplisert system. Dette gjorde at vanlige folk hadde problemer med å forstå og korrupsjonen ble utbredt.

---

⁷⁸ Jones 1996

⁷⁹ Wong 1997: 99

⁸⁰ Vries 2002: 27

⁸¹ Wong 1983: 291-322

⁸² Eiendomsskatt, arbeidsskatt (dvs du måtte betale for ikke å gjøre statlig pliktarbeid) og personskatt ble slått sammen.

⁸³ Keisere, særlig grunnleggerne av et imperium, hadde for vane å skatlegge provinsene der de kom fra relativt lite, mens provinsene der den tidligere dynastiet hadde sitt arnested ble hardt skattet.

Ray Huang er vel den historikeren som har forsket lengst rundt skatter og avgifter i Ming- og Qing-dynastiet. Han har også gjort komparative undersøkelser med England. I sitt nyeste verk fra 1999 sier han følgende om det kinesiske skattesystem:

“On paper, the Chinese had a well-established system of taxation; its broad and uniform coverage seemed to be streamlined. Its weakness was embedded in the fact that the whole concept of taxing the individual self-cultivators ran ahead of its time. Lacking adequate technical and legal support, the program was always corrupted beforehand. The inadequacy had to be covered with bureaucratic connivance. A tax base built up from the mass of the peasantry moreover restricted any future manoeuvrability.”⁸⁴

“The year 1714 was a fifty-third year of the reign of the Kangxi Emperor. A Qing historian estimates Chinas state revenue by then as follows:

The Annual Revenue of the Qing Empire (1712-1722)

<i>Customs revenue, salt gabelle, and miscellaneous</i>	<i>taels 6.370.000</i>
<i>Land tax, poll tax, after local expenses</i>	<i>taels 23.000.000</i>
<i>Total</i>	<i>taels 29.370.000</i>

Since one tael weighs 1.3 ounces, the sum has a value close to 38 million ounces of silver, in the range of annual expenditure of England in 1714, again calculated at 4 ounces of silver to the pound, to be 32 million ounces. But then England had a population of only 6 million, against Chinas` s 150 million. We can say for sure that it was in the late years of the Stuarts, or the early period of the Qing, when the dynasty still maintained its high point of power, that China lost its lead in organizational capability and in the ability of developing national wealth to the West, in the case represented y Britain.”⁸⁵

Som vi ser av utregningene var Kina forbigått økonomisk. Den engelske stat var klart rikere dersom en regner verdier sett i forhold til befolkningstallet.

“..China`s national economy grew only with currency inflation and population size, but no qualitative, substantive changes.”⁸⁶

Et av hovedproblemene for å få en fullverdig oversikt over den finansielle situasjonen i Kina var at det ikke var noe enhetlig skattekammer. Det var mange separate skattkammre, og hver av de seks ministeriene hadde sine egne skattkamre. Det gjorde at man fikk liten oversikt over statens totale utgifter og inntekter.⁸⁷ Inntektene til staten ble med andre ord ikke utsatt for noen sentral bokføring.

”If we indeed were to have an opportunity to launch a fiscal reform in Ming times, we could at first diagnose its management as revealed by the data during the reign of Yongle as lack of system. There was no central treasury in the capital city. The collection of goods and monetary items proceeded from contradictory principles; they were handled by separate departments. Above all, the many items of income were not matched by a list of major expenditures”⁸⁸

Ray Huang mener at den kinesiske stats regnestykker var så uriktige, at det var kun under styre av en mytisk, halvgudelig keiser at noe slikt kunne bli godkjent⁸⁹, men han mener at Europa ikke var stort bedre. Det var først når staten ble matematisk håndterlig at vi fikk en god oversikt over finansene. Han tilbakeviser derfor den tidligere eurosentrisk forskning om et tilfeldig og despotisk skattesystem i Kina. England og andre europeiske stater håndterte ikke statsfinansene noe bedre enn Kina før 1689.

---

⁸⁴ Ray Huang 1999: 248

⁸⁵ Ray Huang 1999: 256-257

⁸⁶ Ray Huang 1999: 257

⁸⁷ Huang, Ray 1999: 3-5

⁸⁸ Huang, Ray 1999: 226

⁸⁹ Huang, Ray 1999: 242

Forskjellen var bare at statsøkonomien i enkelte europeiske land ble matematisk håndterlig, mens Kinas økonomi ikke ble det.⁹⁰

I Europa var det vanlig at skattene varierte sterkt ut i fra statens krigsutgifter. Det var heller ikke uvanlig at konger slo seg selv og derved landet konkurs. Det var ikke noe skille mellom statens og kongens finanser. Statens inntekter var kongens inntekter. Det avgjørende trekket kom når det ble et totalt skille mellom statens- og kongens private finanser, slik det skjedde i England under opprettelsen av ”Bank of England” i 1694.

“..national debt became a public institution, the king or queen was no longer personally responsible for the deficit.”⁹¹

Det ble også innført flere skattemessige reformer i tiden etter 1689, blant annet ”Uniform land Tax” i 1692. Etter at ”Mutiny Act of 1689” og ”Triennial Act of 1694” ble innført, var det parlamentet som delegerte midler til krigføring, ikke kongen. De utformet med andre ord skatter for det engelske folk, noe som var avgjørende for den økonomiske veksten. Dersom staten kun lager økonomiske rammevilkår med tanke på å styrke sin egen økonomi, kan det hindre vekst i private sektorer, men med parlamentarismen fikk England en ny institusjon som styrket folkets interesser i den økonomiske politikken;

“If the wealth or income of groups with close access to alternative rulers is adversely affected by property rights, the ruler will be threatened. Accordingly, he will agree to property rights structure favourable to those groups, regardless of its effects upon efficiency. Efficient property rights may lead to higher income in the state but lower tax revenues for the ruler because of the transaction costs. .. In effect, the property rights structure that will maximize rents to the ruler (or ruling class) is in conflict with that that would produce economic growth.”⁹²

2.2.1 Reformene til Wang Anshi

Wang Anshi var overminister til keiser Shenzong mellom 1069-1074 under Song-dynastiet. Han gjorde omfattende endringer i det kinesiske økonomiske system. Jeg vil kort nevne noen av de viktigste endringene han prøvde å gjennomføre; enklere og mer fornuftige skatter, rasjonalisering og omstrukturering av byråkratiet, skape en nasjonal utviklingsbank som kunne gi lån til bønder, skifte ut pensum slik at det ble mer praktisk rettet (bla. juss og matematikk), samt et statlig mål om å ikke konkurrere med private kommersielle aktører.⁹³

Problemet var bare at så store endringer ikke lot seg gjennomføre ”over natten”. Staten møtte R. Huangs ”Pyramid up-side down”. Den kinesiske forskeren Chou argumenterte for at institusjonene ikke ble godt nok oppbygd.⁹⁴ I sin iver etter å motvirke korrupsjonen ble det laget et innfløkt

---

⁹⁰ Når en stat er matematisk håndterlig, har den en gjennomført oversikt over alle statens utgifter og inntekter. Se ellers side 50.

⁹¹ Huang, Ray 1999: 89

⁹² North 1981: 28

⁹³ Blunden & Elvin 1998: 130

⁹⁴ Chou 1974

byråkratisk system som gjorde at de med mye ansvar var så regulert at de fikk lite makt, mens de som satt med mye makt fikk lite ansvar.⁹⁵ Et slikt paradoks kunne umulig fungere over lengre tid. Reformene varte derfor bare frem til keiser Shenzong sin død i 1085, og fikk aldri tid til å rotfeste seg verken hos befolkning eller embetsmenn. Dermed strandet det største moderniseringsforsøk i Kina før 1911, med en keisers død.

2.2.2 Konklusjon

Jeg slutter meg til Wong og Ray Huang som hevder at den klassiske eurosentrisk versjonen av Kinas despotiske skattelegging er noe overdreven. Jeg synes derimot det er både overbevisende argumentasjon, litteratur og kilder om en planlagt og forutsigbar skattelegging i Kina. Men selv om det var en godt planlagt skattelegging, var den i realiteten ikke så effektivt. Det var stor forskjell på teori og praksis. Den kinesiske skattelegging hadde offisielt et veletablert skattesystem, problemet var bare at det manglet juridisk og teknisk støtte. Det var omfattende korrupsjon og finansene var ikke matematisk håndterlige.

Når det gjelder England og Europa, tror jeg i likhet med Ray Huang at det store skillet kom med ”The Glorious Revolution” i 1689 og den moderne stat. Skattene ble avgjort av folkevalgte og det ble et klart skille mellom statens og kongens private finanser.

2.3 Ensom majestet og mellomstatlig konkurranse

Statene i Europa utviklet seg til et helt annet system enn det kinesiske imperiet, og møtte dermed andre utfordringer. Det kinesiske imperiet dominerte i sin region, mens statene i Europa sloss innbyrdes. Er dette en av årsakene til den økonomiske veksten og Vestens modernisering?

2.3.1 Kjerneområder

En stat springer ofte ut av et eller flere kjerneområder. Hva er så et kjerneområde? Elvin definerer det som et geografisk område som er økonomisk uavhengig og har en utstrakt handel og kommunikasjon innad i området.⁹⁶ Et kjerneområde er også som regel overlegent sine nærmeste naboer økonomisk, slik at de ser på kjerneområdet som deres naturlige sentrum i det sosioøkonomiske samspill.

Kjerneområdene i Europa var ikke samlet i et stort rike, et imperium, slik Kina var. De var heller delt inn i mindre stater som til sammen utgjorde et system ”The European State-system”⁹⁷. Innenfor dette statssystemet var det ikke et stort kjerneområde, men mange mindre konkurrerende områder. Noen strakte seg over landegrensene, mens andre var klart definert innenfor en enkelt statsgrense;

---

⁹⁵ Chou 1974: 109

⁹⁶ Blunden & Elvin 1998: 37

⁹⁷ Jeg vil kalle dette systemet for det europeiske mellomstatlig system, eller kun et mellomstatlig system utover i oppgaven

"Enough states were constructed each about its core and all of a similar enough strength to resist the logical conclusion of the process of conquest and amalgamation: a single unified European state. .. There remained a large enough number of approximately similar states to preserve the shifting coalitions that successfully opposed control by a single power."⁹⁸

De europeiske statene utviklet en felles kulturarv i kristendommen, på tross av ulike kjerneområder, geografi og etnisitet. Kristendommen hadde blitt statsreligion i Romerriket i løpet av 300-tallet. Ved Romerrikets fall i 476 e.Kr ble det gamle imperiet oversvømt av mange ulike barbarstammer, slik at det ble dannet mange ulike stater og ikke bare et stort nytt imperium;

"The fact that several sets of barbarians came into Europe at the end of the Roman empire, rather than a single set as was the case with China and Islam, was doubtless an initial condition in favour of a multipolar system."⁹⁹

Alle de nye statene fortsatte med det som hadde vært Romerrikets statsreligion; kristendommen. Siden statene ennå var svakt organisert fikk kristendommen tid til å etablere en mektig, livskraftig og autonom organisasjon; kirken. Kirken ville ikke godta en mektig monark med halvgudelig status. Store deler av Europas historie har vært preget av stridigheter angående kirkens autonomi vs. monarkens styringsrett innad i eget rike (f. eks investiturstriden). Det ligger ingen automatisk doktrine i kristendommen om at den skal støtte opp om det gjeldene statssystem, men slik utviklingen spant hen ble den en viktig faktor i samspillet mellom adel, borgerskap, monark og regjering. Europa fikk også et felles språk i tillegg til de nasjonale, med bruken av latin som kirkespråk.

Kina har på sin side vært konsolidert siden 221 f.Kr, kun avbrutt av borgerkriger og barbarinvasjoner.¹⁰⁰ Til sterk kontrast fra Europas mange kjerneområder og stater har det alltid vært to sterke og dominerende kjerneområder i Kina. Vi finner dem langs de store elvene Huanghe og Yangtze. Det ene i sør ved elvemunningen av Yangtze, mens det andre var i nord ved Huanghe. I de perioder det har vært splittelse i imperiet har landet vært delt inn i en sørlig og nordlig del. Kontroll over de to de store elvene har også betydd kontroll over det kinesiske riket. Hvorfor utviklet det seg ikke noe mellomstatlig system her? Kun et større imperium kunne kontrollere de store elvene slik at en kunne bruke dem effektivt til jordbruk, men også for å forebygge oversvømmelser. Keiserriket har også hatt stor legitimitet blant alle lag av befolkningen. Fra høyere embetsmenn til bønder, har den confucianske paternalismen bidratt til en sterk legitimitet av den gjeldene samfunnsorden. Som et tredje moment kan det nevnes at den kinesiske kultur har vært meget sterk og levedyktig. Nye dynastier stiftet av invaderende barbarer har raskt tatt på seg den kinesiske kulturarv, nettopp for å nyte godt av den legitimitet som ligger implisitt hos kinesiske herskere.

---

⁹⁸ Jones 1996, s. 107

⁹⁹ Hall 1985: 134

¹⁰⁰ Kina har kun vært splittet i to riker 311-589 e.Kr og 1126-1270 e. Kr, mens det har vært fragmentert i mange enheter (mye likt Det europeiske statssystem) 906-960 e. Kr. Utenom disse tre periodene har det alltid vært et herskende dynasti i Kina siden 221 f. Kr.

2.3.2 Ulike utfordringer

Et imperium er sterkt dominerende i sitt geografiske område, mens i et mellomstatlig system er det flere jevnbyrdige konkurrerende stater som fyller regionen geografisk og utgjør et system. Dette gjør at utfordringene blir noe ulike.

"European states aimed to develop their resource base in order to compete with other territorial states. ... Collectively these states formed a system"¹⁰¹

Utfordringene til statene i det europeiske statsystemet bestod av maktutvidelse, kamp mellom verdslige og geistlige, monarkiet mot adelen og konkurrerende stater. Utfordringene til Det kinesiske imperiet var av en annen art; her var opprettholdelsen av en agrarstat, sosial kontroll og den militære trusselen fra barbarer¹⁰² i fokus. Resultatet ble mer pluralistiske stater i Europa, med rom for ulike maktgrupperinger og større demokrati. Kina grenset mot et totalitært samfunn, hvor alle medlemmer av eliten ville bevare det etablerte system.

Det diskuteres hvorvidt alle europeiske stater styrte på vegne av folket. En finner nok av konger og fyrster som styrte av "Guds nåde". Derfor velger jeg å la England å stå som en representant for Europa. Særlig etter 1689, da en rekke nye parlamentariske og demokratiske omskiftninger blir innført, ser vi trenden mot en moderne stat hvor regjeringen står ansvarlig ovenfor folket. Befolkningens generelle og primære krav var at staten skulle ha holde ro og orden i riket; rett og slett sikkerhet og beskyttelse for at de kunne drive med sine dagligdagse aktiviteter.

Den kinesiske stat hadde på sin side et meget fritt spillerom. Keiseren hadde ingen motstand fra religiøse organisasjoner eller fra en sterk uavhengig adel eller borgerskap;

"The destruction of the aristocratic elite by the mid-tenth century meant that there were no challenges to the emperor by elites with independent bases of authority; the only nobility remained were people related to the emperors."¹⁰³

Buddhismen hadde potensial til å bli en maktfaktor under Tang-dynastiet på 700-tallet, men ble raskt undertrykket av embetsmenn. Adelen fikk også relativt hard medfart. De hadde greid å komme inn i innflytelsesrike posisjoner i Tang-dynastiet, men ble henrettet ved dynastiets undergang. En lignende utrenskning fant sted i 1371 under Ming-dynastiet.¹⁰⁴ Det kinesiske riket har alltid gått hardt til verks mot alt som kunne skape ubalanse og kaos. Det betydde ikke at Det kinesiske imperium var fri for krav. Staten måtte ha god orden og fornøyde innbyggere i form av å være "Himmelens og Midtens rike". Keiseren hadde et mandat fra himmelen om å styre Midtens rike. Dersom det var sosial trygghet

---

¹⁰¹ Wong 1997: 85

¹⁰² Jeg bruker begrepet "barbarer" bevisst istedenfor mongoler, nomadiske stammefolk etc. Det var ikke alle barbarer som var mongoler. Kineserne selv kalte folket utenfor muren for "barbarer", derfor velger jeg også å kalle dem ved dette begrepet. Det er derfor ikke meningen å ha noen nedlatende holdning til enkelte folkegrupper, ved dette begrepsvalget.

¹⁰³ Wong 1997

¹⁰⁴ Se kap "2.2.5 Samhandlingen mellom staten og dets innbyggere"

og fred, ble det sett på som en legitimering av keiserens mandat. Dersom det isteden ble krig, tørke, dårlige avlinger, oversvømmelser eller andre økologiske katastrofer kunne keiserens mandat bli trukket i tvil og det var da grunnlag for å gi mandatet til andre. Dette er noe av forklaringen til hvorfor Imperiet aktivt var med å styre økonomiske forhold, omfordelte jord, bygde kanaler og veier. De etablerte enorme kornlagre i alle større byer og distrikter. Det var avanserte systemer for hvordan man kunne distribuere dette kornet i tilfelle tørke eller dårlig avling;

"It can best be described as a policy to achieve wealth and security for the people. We would nowadays define it as highly 'paternalist'. The imperial government was mainly inspired by Confucian ideas. Take for example its famous system of ever-normal granaries, which, at the end of the eighteenth century, had stored some 46 million hl of grain to feed people in the countryside as well as in towns."¹⁰⁵

Alt dette var for å trygge innbyggerne i Midtens rike. Keiseren gjorde det med en ideologisk begrunnelse i sitt mandat fra Himmelen og i tråd med confuciansk paternalisme. Alle desstabiliserende elementer truet keiserens mandat. Et riktig styre gav fred, ro og orden.

"The state's authority rested upon a mandate conferred by Heaven and revealed upon evidence of misrule – floods, famine and like. .. This motivated to intervene in ecological and economic matters."¹⁰⁶

Keiseren i Kina skulle styre riktig etter sitt mandat gitt fra Himmelen, mens den engelske stat skulle styre etter mandat fra folket. De to politiske systemene var tuftet på helt ulike ideologiske syn.

Et av kjernepunkt i argumentasjonen om Europas vekst er deres mellomstatlige system. Er det egentlig noen fordel med et slikt system kontra et imperium? Hvilke økonomiske fordeler og ulemper kan det være?

2.3.3 Kinesisk dominans

Det kinesiske riket oppfattet seg som "Midtens Rike", bærer av sivilisasjonen, omkranset av barbarer. Statene som grenset til Kina og de nomadiske folkegrupper i nord stod på ingen måte i et likeverdig forhold til Kina. Alle invaderende folk som hadde erobret riket, hadde innen kort tid adoptert kinesisk kultur og blitt sinofisert, for å legitimere sin herskerrolle. Verken økonomisk, kulturelt eller militært var det noen som kunne utfordre Kina. Imperiet var derfor på mange måter en "ensom" og dominerende maktfaktor innenfor dets region i århundrer.¹⁰⁷

Hvis vi starter med fragmenteringen og splittelsen under Song-dynastiet på 1000-tallet, utvikler det seg et stadig sterkere Kina frem til riket kulminerer sin maktposisjon i Asia rundt 1700-tallet. Da hadde den energiske keiser Qian Long (1736-1796) gjort mange suksessfulle tokter og Kinas areal var

---

¹⁰⁵ Vries 2002: 27

¹⁰⁶ Wong 1997: 92

¹⁰⁷ Vi finner også andre sterke stater som Japan og India, men de utgjorde ingen direkte trussel mot Kinas selvutnevnte overlegenhet. India lå for langt bort og hadde nok med sitt eget imperium. Japan har på sin side hatt stor kulturell påvirkning fra Kina, og var ikke noen større militær trussel en sjørøveri, smugling og piratvirksomhet langs de kinesiske kystområder.

2.3.4 Konkurransen i Europa

Mens Kina var det store imperiet i øst, bestod Europa av mange likebyrdige stater som stadig kriget mot hverandre. Innad i hver enkelt stat var det også stor dynamikk og kamp mellom geistlige, verdslige, adel og monark. Det var med andre ord maktkamp både på det ytre og indre plan i det europeiske mellomstatlige systemet. Mange forskere har vært svært opptatt av den mellomstatlige konkurransen som fant sted i Europa, kontra den consensus og ro som preget det kinesiske riket. Det er stor dissens om de økonomiske fordeler og ulemper ved de respektive politiske systemer.

Ikke overraskende er konkurransen mellom de europeiske statene en meget sentral årsaksforklaring for eurosentrikerne. Den er en av bærebjelkene til tesen om indre utvikling. I følge Hall, Landes, Jones og Mann ble statene i Europa skjerpet av konkurransen. Det ble et spørsmål om å overleve. Oppfinnelser og tekniske nyvinninger ble raskt kopiert. Krig fører alltid med seg ny teknologi og endring, rett og slett fordi man da kan gå seirende ut av krigen. Dette gjelder ikke bare teknologi og nyvinninger, men også samfunnsorganisasjon; den staten som klarer å samle nok kapital, mobilisere flest mennesker og ressurser vil ha større muligheter til å vinne. Med en slik innfallsvinkel er det ikke vanskelig å se argumentene for en europeisk ekspansjon basert på genuin indre utvikling. På grunn av den stadige konkurransen ble de europeiske statene bedre organisert. Det ble utviklet nye oppfinnelser og kunnskap de fikk tilført fra andre kulturer ble videreutviklet. Innovasjon ble en nødvendighet for å overleve i den harde rivaliseringen.

Som et resultat av svak konsolidering i føydaltiden, utviklet det seg relativt autonome byer rundt i Europa. Byene ble et fristed for samfunnskritikere, og mang en teknologisk nyskapning eller ide hadde sitt utspring fra den liberale og intellektuelle kulturen. Urbane områder hadde andre lover og regler enn det omkringliggende land. Håndverkere og handelsmenn kunne flytte rundt i Europa ettersom vilkårene forandret seg, slik at de fikk optimal avkastning på sine aktiviteter. I Kina kunne store utviklingsprosjekter, kunnskap og oppfinnelser svinne hen, dersom keiseren eller embetsmennene ikke fant rom for den slags i imperiet.¹¹¹ I Europa var ikke dette like lett, her kunne man enkelt gå til andre konkurrerende stater som kunne være interessert. Christoffer Columbus og Martin Luther er eksempler på dette. Ingen av disse ville fått gjennomført sine ideer dersom de hadde levd i et imperium hvor deres tanker ikke var velkomne. Landes går så langt som å peke på Romas fall når han skal forklare Europas vekst;

"Ironically, then, Europe's great fortune lay in the fall of Rome and the weakness and division that ensued."¹¹²

Hall beskriver det på denne måten;

---

¹¹¹ Se f. eks kapittel om maritim ekspansjon; i løpet av et par hundre år glemte man hvordan man laget de fantastiske skip som ble bygget på starten av 1400-tallet.

¹¹² Landes 1998: 37

*"Individual states did not exist in a vacuum. They were rather part of a competing state system, ... Political competition proved beneficial to economic progress. ... it leads to a high degree of emulation."*¹¹³

Både Landes og Hall peker på den mellomstatlige konkurransen som selve kjernepunktet for den økonomiske utviklinga i Europa.

Vries gjør et forsøk på å bortforklare den mellomstatlige konkurransen som årsaksforklaring i sin artikkel; *"Governing Growth"* fra 2002. Han mener at et imperium har mye bedre forutsetninger for økonomisk vekst, enn et mellomstatlig system kronisk involvert i krigføring. For det første vil et imperium ha en mye bedre mulighet for å senke transaksjonskostnadene. Her nevner jeg sentrale elementer som fravær av tollbarrierer, standardisering av måleenheter og felles mynt. Det kinesiske riket var rimelig fredfylt, slik at handelen slapp å bli truet av en konstant fare for krig. I følge Vries brukte de europeiske statene over 50% av sine totale utgifter på krig¹¹⁴, og alle disse ressursene kunne isteden bli brukt på mer konstruktive formål. Men selv så mye som han argumenterer mot mellomstatlig konkurranse som årsaksforklaring sier han følgende om statssystemet;

*"Those who argue that it is better to be part of a state-system with all the concomitant competition, could point to the fact that China economically fared best and bristled with innovation under the Song. It was much smaller then and only one state amongst many. It had to wage many wars, taxation was higher than it would be under the Qing, and a bigger proportion of it was on goods than would later be the case. In short, China under the Song resembled Europe far more than under Ming and Qing."*¹¹⁵

Når han trekker frem Song-dynastiet som det mest innovative og rikeste av alle dynastiene, står det i sterk kontrast til resten av tesene hans. Song-dynastiet var det som lignet mest på Europa, og hadde mange jevnsterke naboer og utviklet seg under mellomstatlig konkurranse lik de europeiske statene. Dynastiet prøvde på omfattende institusjonelle endringer.¹¹⁶

Er imperietesen best i teori, men fungerer ikke i praksis? Eller er det slik at et imperium har det største potensialet, men det kommer an på hvordan man utnytter det? Vries hevder i hvert fall at det ikke er noen grunn til at et statssystem skal være noe økonomisk overlegent, eller føre til større økonomisk vekst enn et imperium, snarere tvert imot. Jeg ser poenget til Vries om et potensiale for lavere transaksjonskostnader i et imperium, men jeg tror fordelene en får av et mellomstatlig system er viktigere. Det må ikke nødvendigvis være likt i oppbygning som det europeiske, men jeg tror at det er sunt for enhver organisasjon og stat med konkurranse. Det vil fungere som en fin kontrollinstans på områder som ikke fungerer tilfredstillende eller effektivt. Konkurransen vil også nødvendigvis tvinge staten til å gjennomgå nødvendige samfunnsendringer for å være konkurransedyktige. Problemet er om staten er i stand eller villig til å gjennomføre de rette samfunnsendringene.

---

¹¹³ Hall 1985: 139

¹¹⁴ Da er all økonomi som indirekte og direkte kunne knyttes til krig regnet med. Se for øvrig hans fotnote 25 i hans artikkel *"Governing growth"* fra 2002, for kildebruk.

¹¹⁵ Vries 2002: 14

¹¹⁶ Se s. 31 om reformene til Wong Anshi.

En stat i rivalisering med jevnsterke naboer kunne aldri tillate seg å gjøre mange av de grep Kina gjorde i Ming- og Qing-dynastiet. Jeg tenker her på Ming og Qing-dynastiernes negative syn på vestlig vitenskap og teknikk, samt et negativt syn på utenrikshandel. De hadde en generell tro på at de allerede hadde alt som trengtes. Europa var på sin side alltid preget av rivalisering mellom stater og fikk derfor heller ikke noen ”tilbakeslag” i forhold vitenskap og innovasjon slik som Kina opplevde.

2.3.5 Merkantilismen

Merkantilismen blir kalt bindeleddet mellom middelaldersk føydaltid og den moderne stat. Den økonomiske ideologien gjorde seg gjeldene i Europa, fra 1500- til slutten 1700 tallet. Det var et system for den økonomiske statspolitikk fra pengehusholdningens begynnelse på 1500-tallet til den industrielle revolusjon på slutten av 1700-tallet. En kan si at merkantilismen satt den mellomstatlige rivaliseringen i system og gav den et ideologisk fundament. Ideologien hevdet at en stats rikdommer ligger i dens beholdning av edle metaller. Vareutførselen burde være større enn innførselen, slik at gull og sølv kunne strømme til landet. Den totale rikdom i verden var konstant, derfor gjeldt det å få så mye som mulig av denne rikdommen. Innenlandsk industri (ikke minst gruvedrift) kunne oppmuntres og gis statsstøtte. Staten skulle sikre seg kolonier som råstoffkilde, noe som førte til at store handelsorganisasjoner som det engelske Ost-indiske handelskompani og det nederlandske Ost-indiske kompani ble stiftet i 1600 og 1602. Disse organisasjoner fikk monopol med statsstøtte på handelen i Asia, og ble en helt spesiell kobling mellom private bedrifter og det offentlige. De private handelskompaniene kunne angripe, handle og forsvare seg i statens navn. De var ofte statens representanter i Asia. Jones, Landes og Rosenberg legger stor vekt på handelskompaniene og utpeker dem som noe av grunnlaget for europeernes store utbredelse i verdensmarkedet.

“Governments introduce new industries under Royal protection. Government stole skilled workers and discourage emigration of skilled workers. Governments helped to create a national market and an industrious nationwide labour supply for their merchants. Governments subsidized export. East India Companies were state supported with special rights.. with them new commercial-colonial empires were to be launched.”¹¹⁷

Da staten ikke hadde nok kapasitet til å drive fjernhandelen alene, allierte den seg med de private. Rosenberg finner ingen liknende samarbeidsprosjekter mellom det private og offentlige i Kina. Vries vektlegger dette sterkt når han skal forklare europeernes maritime ekspansjon. Dersom noen europeere kom i konflikt i et fremmed territorium ble de raskt beskyttet av moderlandet. De var jo statens forlengede arm. En kinesisk handelsmann ble bare møtt med ”en kald skulder” dersom han skulle bli innblandet. Han hadde forlatt ”Midtens Rike” og stod nå uten Keiserens beskyttelse. Dette må ha gitt europeerne større trygghet og et videre incitament for mer handel og utforskning.

Wong hevder at Kina hadde sterke handelsinstitusjoner med merkantilistiske trekk, men han finner ikke noe utpreget samarbeid mellom staten og større handelskompanier slik en hadde i Europa. Kina

---

¹¹⁷ Cameron 1993, p. 83

hadde heller noe behov for all verdens rikdommer; noe som ligger implisitt i europeernes merkantilisme. Kina var nærmest selvforsynt med basis- og luksusvarer, i motsetning til Europas hunger etter Østens silke, porselen og krydder.

Var merkantilismen virkelig en av drivkreftene til kapitalismen og den moderne stats gjennombrudd, slik jeg antydte i innledningen? Enkelte hevder at monopol er imot intensjonene bak markedsøkonomi og kapitalisme. De mener at merkantilismen ødelegger det frie økonomiske samspillet. I en kapitalistisk tankeverden er verdier noe du kan skape, men hos en merkantilist er den totale verdien i verden konstant, det gjelder derfor å ”skaffe” seg mest mulig av ”kaka”. I et rent Smithiansk system skal staten være helt passiv i det økonomiske samspillet, hvor de private som styrer innenfor et fritt marked, mens i merkantilismen var staten en aktiv medspiller. Jeg finner derfor store forskjeller mellom merkantilisme og kapitalisme, men etter min mening tenderer alltid kapitalisme og markedsøkonomi mot monopol, selv om de spiller innenfor et system grunnlagt i fri handel og konkurranse mellom aktørene. Alle som driver handel ønsker monopol og størst mulig profitt. Alle ønsker seg størst mulig markedsandeler og færrest mulig konkurrenter, derfor er merkantilismen etter min mening en av de virkelige drivkreftene bak kapitalismens gjennombrudd, og hadde iboende mange av dens grunnverdier. Jeg tror også at samspillet mellom det private og det offentlige, samt konkurranseelementet i merkantilismen og Det mellomstatlige system var noe av det mest sentrale Kina ”manglet” i forhold til Europa.

2.3.6 Maritim ekspansjon

Merkantilismen førte til en ekspansiv maritim ekspansjon og en tilstand av konstant krigføring og konkurranse mellom statene i Europa;

”The heads of state were certain that they could extend their influence only at the expense of some other sovereign, and they were equally persuaded that an economy could only extend its commerce only at the expense of another nation.”¹¹⁸

Denne konkurransementaliteten og krigføringen ble også brukt utenfor Europas grenser, og var den rådende ideologi under den maritime ekspansjonen. Det gjorde at de europeiske statene hadde en klart definert og målrettet utenrikspolitikk. De støttet aktivt opp dersom noen av dets innbyggere eller firmaer¹¹⁹ var i en konfliktsituasjon i utlandet. Merkantilismen var en sterk drivkraft for Europas maritime ekspansjon.

Europa gjorde sine desidert største og mest banebrytende maritime oppdagelser på slutten mellom 14 og 1500-tallet. Columbus sin oppdagelse av Amerika i 1492 ble uhyre viktig på flere områder. Europa fikk et større marked til sine varer, de hentet ut enorme mengder gull og sølv fra gruvene i Sør-

---

¹¹⁸ North 1973: 115

¹¹⁹ For eksempel Handelskompaniene.

Amerika og de fant mange nye nyttevekster. Det var også et nytt kontinent hvor fattige, sosiale avvikere, handelsmenn og eventyrlystne kunne befolke og utforske. Det faktum at europeerne fant et nytt kontinent som de både skulle befolke, og samtidig ”sivilisere”¹²⁰ de innfødte, var nok medvirkende til en gradvis mentalitetsendring hos europeerne. For mange i Spania og Portugal var den maritime ekspansjon en videreføring av den kristne eurobringen av Iberia, som ble fullført samtidig som nye landområder ble oppdaget. Mange europeere så på seg selv som sivilisasjonens voktere og grunnleggere, slik den engelske lyrikeren Rudyard Kipling proklamerte i sitt dikt; ”*White Man`s burden*” fra 1899.

Øya Sao Tome i Guinea-bukta ble oppdaget i 1471 og brukt til sukkerplantasjer. Her fant man fort ut at befolkningen på fastlandet (i dagens Nigeria og Elfenbenkysten) egnet seg ypperlig til arbeidskraft. Øya var nemlig uten fast bosetting når europeerne kom. Sukkerplantasjene og arbeidskraften fra det afrikanske fastlandet ble raskt overført til Amerika, ettersom sukkerplantasjene på Sao Tome viste seg å bli en suksess. De innfødte i Amerika døde raskt ut på grunn av sykdom europeerne brakte med seg, eller av det intensive arbeidet på plantasjene. Det ble derfor en storstilt handel med menneskelig arbeidskraft over Atlanterhavskysten. Bartholomeus Diaz rundet Kapp det Gode Håp i 1488 og Vasco da Gama kom til India i 1498, dermed hadde europeerne en mye raskere og mer lønnsom vei til det store asiatiske handelsområdet. Med denne oppdagelsen kunne de bruke andre alternativer enn de tradisjonelle handelsveiene gjennom Midtøsten. Det tok kortere tid og de slapp å bruke araberne som mellommenn. En skal heller ikke glemme Magellans jordomseiling i 1519-22 og portugisernes ankomst til Macao i 1557. Europeerne hadde nå kartlagt og reist rundt hele jordkloden. En viktig forutsetning for kapitalismen er som sagt stadig større markeder, og med Europas maritime ekspansjon var en slik grunnstein lagt.

Kineserne hadde også en maritim ekspansjon mellom 1405 og 1433. En kinesisk admiral ved navn Zeng Hu ledet an en gigantisk ekspedisjonsflåte som nådde helt frem til Øst-Afrika i 1431. Denne flåten bestod av 37000 mann og mangfoldige skip. Målet for ekspedisjonen var både utforskning og diplomati, men også et behov for å vise Kinas makt. Da de returnerte til keiseren hadde de med seg flere småkonger, kunst og eksotiske dyr (bla. en sjiraff) som gaver.

“Seven armadas of junks, as many as sixty-two vessels carrying 37000 soliders, sailed as far as Kamatcha and Zanzibar between 1405 and 1430 led by eunuch admiral Cheng Ho.”¹²¹

“The first of these fleets, that of eunuch admiral Zheng He (Cheng-ho) in 1405, consisted of 317 vessels and carried 28000 men”¹²²

---

¹²⁰ Det var mange ulike former for interaksjon mellom europeere og innfødte. Enkelte steder ble de behandlet som likeverdig, andre steder ble de sett på som mindreverdige og uintelligente. Europeerne mente de måtte skolere folkeslag.

¹²¹ Jones 1996, s. 203

¹²² Landes 1998: 94

En britisk forsker ved navn Gavin Menzies holdt et foredrag i Royal Geographical Society 15.03.02. Der han la fram en ny revolusjonerende teori om hvordan en av disse ekspedisjonene seilte jorden rundt mellom 1421 og 1423.

*"Their mission was [to proceed all the way to the end of the earth to collect tribute from the barbarians beyond the seas] and unite the whole world in Confucian harmony. The journey would last over two years and circle the globe"*¹²³

Han har nå utgitt boken ; *"1421 The Year China Discovered the World"*¹²⁴ der teoriene blir presentert.¹²⁵ Her hevder han at Kineserne passerte Kapp det gode håp 66 år før Dias, Magellanstredet 98 år før Magellan selv, og utforsket Australia nesten 300 år før Cook. Det eneste kontinentet de ikke rakk å utforske før tilbaketrekingen i 1433, var Europa.

Til tross for lovende utsikter, og hele 7 større ekspedisjoner siden 1405, ble alle videre flåteekspedisjoner avsluttet i 1433, og konstruksjonstegningene til de enorme skipene ble etter hvert brent. Kinesiske kilder fra 1553 forteller at det ikke lenger var noen som visste hvordan man bygde de fantastiske kinesiske skipene, som dominerte både det Indiske og deler av Stillehavet, tidlig på 1400-tallet;

*"By 1553 it was admitted that the art of building large ships had been forgotten."*¹²⁶

*"We know that the ban instituted in 1430 against the construction of further ocean-going ships led eventually to technological amnesia – in the case, pace Popper, by 1553 knowledge was actually forgotten!"*¹²⁷

Disse skipene var enorme sammenlignet med hva europeerne brukte på samme tid. Jeg har valgt å ta med en modell for å visualisere hvor mektige disse skipene var;

Figur 9:

Figurene er hentet fra artikkelen *"Emperors of China"*; <http://www.friesian.com/sangoku.htm> 02.09.02

*"From 1404 to 1407, China undertook an orgy of shipbuilding and refitting. .. In this way, over a period of three years, the Chinese built or refitted some 1681 ships. Medieval Europe could not have conceived of such an armada... The biggest were about 400 feet long, 160 wide (compare the 85 feet of Columbus's Santa Maria), had nine staggered masts and twelve square sails of red silk."*¹²⁸

¹²³ http://www.1421.tv/the_book.htm 11.11.02

¹²⁴ Boka ble utgitt i november 2002 av Bantam Press, London

¹²⁵ Menzies 2002 (http://www.1421.tv/pages/the_book/extract.htm) 11.11.02

¹²⁶ Jones 1996, s. 205

¹²⁷ Hall 1985: 50

¹²⁸ Landes 1998: 94

Hvorfor en slik plutselig tilbakegang? Det er sammensatt årsakforklaring til dette. For det første var ikke den kinesiske keiseren så imponert over alle gaver eller tributter fra de ulike land, og i hvert fall ikke hvis man tok i betraktning hva slike ekspedisjoner kostet. De halvnomadiske folkegruppene i nord ble også å mer aggressive på denne tiden, noe som økte behovet for et større militært nærvær, og derav mer kostnader. Et annet moment er at flere ”daimyos”¹²⁹ og lensherrer, fra det som nå er Japan, sendte ut handelsutsendinger til Kina. De ville opprette handels- og diplomatiske forbindelser. Siden Kina hadde liten forståelse for Japans fragmenterte statsstyre, som var oppdelt i flere smårikker, var det kun den første utsending som nådde frem som ble offentlig godkjent. Da mange av de andre utsendingene ikke torde å vende tilbake tomhendt gikk de over til sjørøveri og plyndring. Japanske sjørøvertokter ble mer og mer utbredt, og på 15-1600 tallet mistet Kina kontrollen i sitt eget farvann. Den kjente piraten og Ming-lojalisten Coxinga plyndret hele Sør-Kina mellom 1624-62, og kjempet en hard kamp mot Qing-dynastiet. Han hadde 900 skip og 25.000 mann til disposisjon. Han herjet så mye langs kysten at staten bestemte seg for å evakuere alle kystregioner fra Shantung til Kwangtung i 1662¹³⁰;

“In the fifteenth and sixteenth centuries Japanese pirates ravaged the coast of China.”¹³¹

Flere historikere har spekulert på hva som hadde hendt om Kina hadde opprettholdt sitt maritime nærvær i India-havet når de første europeiske skip kom. Jeg viser her til tanker av av historikerene Cameron og Landes:

“The Chinese admiral, Cheng-ho, led large naval expeditions into the Indian Ocean. The expeditions left colonies of Chinese settlers at ports in Ceylon, India, the Persian Gulf, the Red Sea, and the east coast of Africa. Then suddenly, in 1433, the emperor forbade further voyages, decreed the destruction of ocean-going ships, and prohibited his subjects from travelling abroad. The colonies were left to wither away. One wonders how the course of world history might have differed had the Chinese still been in the Indian Ocean when the Portuguese arrived at the end of the fifteenth century.”¹³²

“The history of European commercial and political expansion into the Indian Ocean and East Asia is dominated by the question of a might-have-been. What if the sixteenth century were not a period Asian political disarray, of war in India between native states and Turcoman invaders, of Chinese isolationism, a low as it were, exposing Asia to the ruthless thrust of these invaders? The Chinese “absence” hurt especially”¹³³

Tiden mellom 1371 og 1567 var en periode i Kinas historie hvor de vendte seg vekk fra sjøen. Dette ble kalt; ”The Maritime Interdict”, hvor staten hadde strenge restriksjoner for kinesere som ville reise til sjøs¹³⁴. I mindre perioder var det kun statlige skip som hadde lov til å ferdes på vannet. Dette ruinerte store deler av økonomien i Sør-Kina. Krefter som ville lette på den maritime motstanden ble hardt motarbeidet av sentrale embetsmenn, og det ble etter hvert svært strenge straffer for å drive med maritim aktivitet;

---

¹²⁹ Familieklan

¹³⁰ Gernet 1987: 469

¹³¹ Cameron 1993; s.86

¹³² Cameron 1993; s. 86

¹³³ Landes 1998: 93

¹³⁴ Blunden & Elvin 1998: 120

"In 1477, a powerful eunuch named Wang Zhi, head of the secret police, asked for the logs of the great voyages by way of renewing interest in naval expeditions. In response, the vice-president of the Ministry of War confiscated the documents and either hid or burned them. By 1500, anyone who built a ship of more than two masts was liable to the death penalty, and in 1525 coastal authorities were enjoined to destroy all ocean-going ships and to arrest their owners. Finally in 1551, it became a crime to go to sea on a multimasted ship, even for trade."¹³⁵

I følge Vries og Pomeranz hevder viser nye studier at det var mye kinesiske sjøfart. Problemet er bare at all denne sjøfarten ble regnet som piratvirksomhet.¹³⁶ Det bidro derfor til mer korrupsjon og smugling. Kinas maritime ekspansjon må sees i lys av dette forbudet. Europas maritime ekspansjon starter når Kinas maritime forbud trer i kraft.

Også når det gjelder maritim ekspansjon er sinosentrikerne i konflikt med de tradisjonelle teser. Frank hevder at Kina opprettholdt sitt maritime program. Selv om staten eller Keiseren ikke lenger utstedte enorme ekspedisjoner, gjorde kinesiske sjø- og handelsmenn seg bemerket over hele Asia. De hadde kolonier av handelsmenn i alle betydningsfulle handelssentra ved kysten av Asia. Han finner også kilder hvor det står beskrevet hvor mye bedre kinesiske og indiske skip var enn de europeiske. Bare i byen Canton var det, i følge en av Franks kilder, flere skip involvert, enn i hele den baltiske handel til sammen. Han peker også på hvor liten del europeisk handel utgjorde av det totale asiatiske handelsvolum.¹³⁷

O'Brian gir skarp kritikk til den sinosentriske "skole". Han hevder at globale perspektiver ikke er nødvendig for å forstå mer enn liten del av Europas fremgang mellom 1450 og 1750. Handel mellom Vest-Europa og deler av periferien er en ubetydelig faktor i forklaringen på den akselererte økonomiske veksten i sentrum (Vest Europa) etter 1750. Han støtter seg på kilder som bla. viser at det var en svært liten prosentandel av oversjøisk handel som bidro til investeringer nødvendig for økonomisk utvikling. Handel mellom Europa og koloniene kan ikke bli klassifisert som en avgjørende faktor for den økonomiske utviklingen. Problemet med tesen til O'Brian er at den bruker kvantitative målinger og lager kvalitative resultater av disse. Sagt på en annen måte; selv om tallene til O'Brian skulle stemme, kan man ikke måle hvilken mental effekt denne handelen hadde. Tallene kan ikke fortelle oss hva handelen førte til mentalt og realpolitisk.

Jones legger vekt på ressurser. Det er egentlig jakten på ressurser som driver europeerne. Han stiller spørsmål om hvorvidt Europa ville klart "The Miracle" uten oppdagelsen av Amerika. Europa la beslag på energilager i tynt befolkede og svakt forsvarte områder, samtidig var Europa godt nok utviklet og organisert til å utnytte disse ressursene. Dette står i skarp kontrast til sinosentriske teser om Amerika. Et hovedpoeng er at Europa klarte å utnytte ressursene de kom over. Det betyr at de allerede før eller under oppdagelsene må ha utviklet egenskaper som gjorde dem i stand til å utnytte Amerika;

---

¹³⁵ Landes 1998: 95-96

¹³⁶ I perioder var all sjøfart totalforbudt i Kina.

¹³⁷ Frank 1998

"the novelty of Europe`s Discoveries was that it was already complex enough to use the vast resources now within reach, and to develop as a result."¹³⁸

Han mener at Amerika hadde enorm betydning for Europas vekst, noe som stiller han litt utenfor den rene eurosentrisk "skole" som hevder at Europas vekst kom av indre forutsetninger. Jones hevder at en av de store forskjellene mellom Europa og Kina var at kineserne ikke hadde like store behov for å utvandre til andre oversjøiske områder. Europeerne startet ofte med å opprette handelsstasjoner som etter hvert utviklet seg til regelrette kolonier. Kina hadde ikke det samme behovet, her kunne man nemlig bruke store deler av sitt enorme innlandsområde. Områder som tidligere hadde vært kontrollert av mongoler kunne også tas i bruk etter hvert som disse områdene kom under sikker kinesisk militærkontroll;

"China was able to undertake internal colonisation on a scale not open to Europe."¹³⁹

Et argument mot nødvendigheten av kolonier er at Nederlandene gav mye større inntekter til Spania enn hva de oversjøiske områdene gjorde. I likhet med O`Brian peker også North på indre økonomisk dynamikk som en hovedårsak. Koloniene spilte en mer perifer rolle.

"but overshadowing all others were the revenues from the Low Countries, which in some years were ten times greater than any other single source, including remittances from the Indies"¹⁴⁰

2.3.7 Konklusjon

Jeg er ikke i tvil om at både Kinas og Europas maritime ekspansjon har hatt direkte sammenheng med den økonomiske utviklingen. Uansett hvilken "skole" en måtte tilhøre tror jeg de fleste er enige om at økt maritim ekspansjon fører til økt økonomisk utvikling. Man kan si det så enkelt som; desto større marked man har, desto større potensial for handel. Den maritime ekspansjonen har hatt enorm betydning for Europa, og jeg ser en klar sammenheng med Europas stadig økende økonomiske utvikling i det samme tidsrommet. Men var den avgjørende for Europas vekst? Neppe. Det var store indre forutsetninger for Europas vekst, men den maritime ekspansjonen gav mer "olje i maskineriet" og gav incitament til nye institusjoner.

Staten er igjen sentral. I Kina var staten negativ til maritim ekspansjon, mens i Europa samarbeidet private og statlige på en helt ny måte. Jeg tror også i likhet med Cameron at vi ville fått en helt annen verdenshistorie dersom Kina hadde fortsatt sitt maritime program. Europa hadde den fordel at de "måtte" ut for å handle, gjøre profitt. For Kinas del var ikke dette nødvendig. Alle ville komme til dem for å handle. De hadde varene Europa ville ha;

"The Chinese lacked range, focus and above all, curiosity.. Unlike the Europeans, they were not motivated by greed and passion. The Europeans had a specific target: the wealth of the Indies. They had to get around Africa; that was the point of the exercise. The Chinese did not have. They could find what

---

¹³⁸ Jones s. 228

¹³⁹ Jones s.205

¹⁴⁰ North 1973: 129

they wanted in the Indian Ocean, and what they wanted was so trivial that it was not an appetizer but a dessert."¹⁴¹

2.4 Staten og institusjoner

Vi har i innledningskapittelet vist hvor viktig institusjoner er for økonomien. I følge North er staten en helt essensiell medspiller i den økonomiske dynamikken;

*"A theory of the state is essential because it is the state that specifies the property rights structure. Ultimately it is the state that is responsible for the efficiency of the property rights structure, which causes growth or stagnation or economic decline."*¹⁴²

Et sentralt spørsmål for oppgaven blir da; "Hvordan var forholdet mellom staten og institusjonene i Kina og Europa?" Dersom vi legger moderne institusjoner som premiss for en moderne økonomisk vekst, er det helt essensielt for problematikken om vi finner en sammenheng mellom staten og institusjonene.

Det mellomstatlige systemet, samt indre maktkamp og rivalisering gjorde at det var mange som kunne påvirke lover og regler i Europa. Både parlamentarismen og demokratiet, selv i sin spede begynnelse, sikret at folket fikk være med på utformingen av institusjonene. Før innføringen av disse politiske institusjonene sikret den indre rivaliseringen at den utøvende makt måtte ta hensyn til flere parter under lovgivningen;

*"Chinese politics did not develop the representative institutions of European politics nor the basic system of interstate competition."*¹⁴³

Det kunne lett oppstå kompromiss mellom ulike parter. Det ble laget helt særegne institusjoner som kunne beskytte privat eiendom og verdier, mot monarkers låneiver. Samtidig utviklet det seg finansielle institusjoner som kunne hankses med disse utfordringene. I Europa var staten en aktiv deltaker i utformingen av stadig nye institusjoner som var tilpasset den dynamiske økonomien;

*"The rise of Antwerp.. not only a result of its liberal trade policies.. also due to the Burgundian dukes' support of the institutions that developed there."*¹⁴⁴

Både private og offentlige aktører tjente på dette. Desto mer raffinerte institusjonene var, desto mer sikker ble handelen. Staten fikk større kontrollmuligheter over økonomien samt muligheter til økte inntekter i form av nye skatter og avgifter. Alle involverte, både private og statlige fikk mer oversikt og forutsigbarhet over økonomien, noe som igjen bidro til enda større incitament for investeringer. Det var ikke bare på det økonomiske området de nye institusjonene hjalp; lovfestet privat eiendom gjaldt også patenter på oppfinnelser.

"There was more exit and more voice in the Western states than in the Asian empires, which can in various ways have been conducive to Western economic growth, for example by creating an

---

¹⁴¹ Landes 1998: 96

¹⁴² North 1981: 17

¹⁴³ Wong 1997: 93

¹⁴⁴ North 1973: 133

*(institutional) environment that is conducive to invention and innovation because it protects inventors and innovators.*¹⁴⁵

I Kina var situasjonen en ganske annen. Det var staten, og staten alene som hadde styringen. Staten hadde en klar målsetting; å bevare imperiet slik det var. Det var derfor svært viktig å ikke bringe inn nye elementer som kunne skape sosial uro. Her var det et totalt fravær av andre maktgrupperinger som kunne være med å påvirke om utformingen til institusjonene. Verken høyere embetsmenn eller andre fra øvre sosiale lag kunne tenke seg å rokke ved de sosiale og statlige institusjoner som gav dem makt og prestisje. Et resultat av denne tanken var at staten manglet sentrale institusjoner for å ta vare på kunnskap og videreformidle den. I Ming- og Qing-dynastiet ble det mest fokusert på eksaminasjonspensumet for å bli en embetsmann i de statlige opplæringsanstalter. Det manglet ikke på gode ideer og oppfinnelser, men de ble aldri tatt vare på og videreutviklet slik de ble i Europa.¹⁴⁶

*"In addition, China lacked institutions for finding and learning – schools, academies, learned societies, challenges and competitions."*¹⁴⁷

North har ingen komparativ analyse av Kina og Europa, men gir en generell forklaring som kan overføres til Kina. Flere ganger i Kinas historie har det vært konflikter mellom reformvennlige og konservative krefter, og det var de konservative som vant i det lange løp. Dersom det var fare for at samfunnet skulle bli åpent som følge av nye institusjoner, vitenskap eller økonomiske modeller ble disse tankene raskt slått ned på. Alt som ble sett på som en fare mot det bestående og tradisjonelle ble motarbeidet av staten. Modernisering ble derfor hindret for å bevare sosial orden i riket.

*"Relatively inefficient forms of organization will survive if more efficient forms threaten the survival of the ruler from within or without."*¹⁴⁸

De ulike "skolene" er enige om forholdet mellom Den kinesiske stat og institusjoner. De to komparativistene Vries og R. Wong vektelegger begge Kinas mangel på institusjoner som kunne fremme den samme eksplosive økonomiske veksten utviklet seg i Europa;

*"Institutions matter. China certainly had market institutions, but it did not have some of the organizational forms and financial institutions of early modern Europe that promoted the creation of commercial capitalism."*¹⁴⁹

Selv en utpreget sinosentriker som Pomeranz ser seg enig i viktigheten med institusjoner og dermed Europas fortrinn. Han mener at statene i Europa gav fra seg myndighet i form av privat eiendomsrett, representativt regjering og sivile friheter, mot kapital og midler til krigføring;

*"And as these deficits disappeared, one area in which European institutions probably were much better at keeping transaction costs down -- namely financial markets-- became much more important. As technological and other changes created various economic sectors in which firms needed large sums of relatively patient capital, which exceeded the capital-raising abilities of families and other sorts of personal networks (first, perhaps in railroads, then in a whole set of industries affected by Chandler's managerial revolution) institutions like the corporation became quite important."*¹⁵⁰

---

¹⁴⁵ Vries 2002: 11

¹⁴⁶ Jeg vil behandle denne problematikken ytterligere i kapittel 3.6 "Innovasjon".

¹⁴⁷ Landes 1998: 343

¹⁴⁸ North 1981: 43

¹⁴⁹ Wong 1997, s.51

¹⁵⁰ DeLonge 1999, reply by Ken Pomeranz

Vries vektlegger institusjonene såpass sterkt at han ser på dem som en viktig årsaksforklaring til Kinas manglende industrielle revolusjon, selv om han mener at Kinas egne sosiale og økonomiske problemer på 1800-tallet var en enda viktigere årsak;

“The institutions that emerged in the West to help finance war and other state activities, overall had no Asian counterparts. The moment they could have become useful in the East, the big empires there were in such disarray, that it was too late to create trustworthy governmental financial institutions. India as a colony was not even in the position to do so itself. This lack of efficient financial institutions surely was a hindrance to industrialisation in, for example, China in the nineteenth century. But it had more to do with the specific crisis China went through during that century than with deep-seated, fundamental differences between states in the West and the East.”¹⁵¹

Her mener jeg Vries trækker seg selv på foten. Skyldes ikke nettopp Kinas problemer på 1800-tallet at de ikke hadde gode nok institusjoner? Var det ikke derfor det ble vanskelig å administrere den enorme og raskt økende befolkningen. Han har selv skrevet en artikkel der han hevder at styringsfunksjonene var foreldet.¹⁵²

I tråd med R. Huang og North mener jeg at staten må samspille med økonomien for å legge til rette for de institusjoner som er forenlige med den moderne stat. Dersom man hindrer nye institusjoner vil man også hindre den økonomiske dynamikken. Etter min mening kunne Kina selv blitt modernisert på 1700-tallet, dersom de hadde vært villige til å innføre nye institusjoner, men av hensyn til det etablerte system og ideologi var dette nærmest utenkelig.

“The English experience enables us to see that what is referred to as the rise of capitalism does not come about merely from manipulation by moneybags. State institutions have to be committed. Public finance, embracing fiscal and taxation policies, has a great deal to do with the mobilization of nation’s resources. Especially in the developing of the service sector of the economy, jurisprudence holds a commanding position. .. The process is so all-embracing that ideology and religion, positively or negatively, will be involved. Perhaps, after all, it should better be known as a change of monetary culture.”¹⁵³

2.5 Den moderne stat

Det som skilte Europa fra Kina var at de europeiske stater utviklet seg til å bli det vi kaller for moderne stater. Hva er det som skiller den moderne stat fra et før-moderne statsstyre, og hvorfor er den så viktig for den økonomiske dynamikken?

Den moderne stat har spesialiserte byråkrater som er eksperter innen sitt arbeidsfelt. Den har full oversikt over sine inntekter og utgifter, Privilegiesamfunnet eksisterer ikke, og samfunnet er regulert

---

¹⁵¹ Vries 2002: 15

¹⁵² Vries 2002: 24; “China had become too big, too populous and too complex to be ruled as it had been for some centuries. Imagine taxing and ruling more than 300 million people in a pre-industrial society as big the as USA: that was the problem facing the Qing government at the end of the eighteenth century. The fact that the ruling Manchus were a very tiny minority amongst some 300 million Chinese, did not make things easier for them. For China to industrialise a fundamental break in its system of government and taxation was long overdue. The means, motives and possibilities to fundamentally break with the past, however, were lacking.”

¹⁵³ Ray Huang 1999: 257

av et objektivt og nøytralt lovverk.¹⁵⁴ Befolkningen er også representert i de politiske prosesser. Staten er ansvarlig for grunnleggende utdanning det store muligheter for sosial mobilitet. I følge Ray Huang er den moderne stat en aktiv deltaker i landets brutto nasjonalprodukt, noe den kinesiske stat ikke gjorde;

“A modern state differs from traditional China under the Ming and Qing primarily in the fact that its government is an active participant in the works of the national economy. ..What makes the reading disturbing is that the fiscal setup did not even show a matrix from which parts of formative modern state could have emerged.”¹⁵⁵

I følge Marx er funksjonelle spesialister et viktig kriterium for den moderne stat. De som arbeider i byråkratiet er spesialisert på sine oppgaver. Dette står i sterk motsetning til det keiserlige byråkrati i Kina, der alle embetsmenn måtte opplærers og eksamineres i klassisk litteratur og poesi, uansett hvilken funksjon en skulle inneha i byråkratiet.

Den amerikanske forskeren Porter gir en mer utvidet definisjon av innholdet i en moderne stat; den skal sørge for å ta vare på og bringe frem de faktorer som er nødvendige for å skape økt økonomisk dynamikk.

“..Government must ensure that high-quality factors (inputs) are available to firms (e.g., educated human resources, efficient physical infrastructure); establish overall rules and incentives governing competition that encourage productivity growth; facilitate and encourage cluster development; and develop and implement a positive, distinctive and long-term economic upgrading program for the nation that mobilizes government, business, institutions, and citizens.”¹⁵⁶

Det har i en årrekke eksistert en debatt om hvorvidt en trenger kapitalisme (og derav hvilken form for kapitalisme) for få en økonomisk dynamikk og en industriell utvikling. Etter mitt syn er det ikke kapitalisme som er selve spørsmålet, det er heller et spørsmål om moderne økonomi med moderne institusjoner som må fungere i interaksjon med resten av samfunnet. I dag ser vi at både sosialisme og kapitalisme er moderne økonomi som er i stand til å fremme langvarig økonomisk vekst. Forskjellen er egentlig bare hvor mye av samfunnet staten skal kontrollere, drive og eie. Jeg gir derfor min fulle støtte til Ray Huang;

“There is no difference from a technical point of view. Both systems require wide extension of credit, impersonal management, and pooling of service facilities. Only when private capital carries more weight, when private capital plays a more important role in public life, is the system called capitalism. When public capital takes precedence, it is socialism. It is a matter of degree.”¹⁵⁷

Etter min mening har man derfor fokusert på en liten bit av ”hele kaka” når man har studert kapitalismens fremvekst i Europa. Det er ikke kapitalismen som er det sentrale, det er fremveksten av den moderne stat. Kapitalismen er kun en del av dette. Vries er inne på det samme når han skriver;

“What is too often forgotten is that even such a full-blown Smithian capitalism is not a sufficient condition for industrialisation, not in Asia and not in Europe. It may even become an impediment to development of industry, and produce a so-called “high-level equilibrium trap”. I would even want to further and claim that capitalism in whatever definition (Smithian, Marxian, Wallersteinian, Braudellian) is not a sufficient

---

¹⁵⁴ Med ”objektiv og nøytral lov” mener jeg en lov som dømmer alle likt for loven, uavhengig av privilegier, sosial stand og familietilhørighet. (se for øvrig kap ”3.2 Det juridiske system”)

¹⁵⁵ Ray Huang 1999: 6

¹⁵⁶ Harrison & Huntington 2000: 21 (sitat av Michael E. Porter)

¹⁵⁷ Ray Huang 1999: 180

*condition for industrialisation, as still far too often is suggested by people who act as if explaining capitalism is tantamount to explaining industrialisation. The rise of the West is not the rise of capitalism*¹⁵⁸

Statene i Europa ble utover 1700-tallet styrt etter moderne økonomiske prinsipper og ble det Ray Huang kaller matematisk håndterlig eller ”Mathematically manageable”. Når en stat er matematisk håndterlig, har den en gjennomført oversikt over alle statens utgifter og inntekter.

*”all economic components were fully interchangeable between the private and public sectors.”*¹⁵⁹

*”All items of income and expenditure are collected and disbursed and can be audited in accordance with a set of laws governing legal tender, so that money items remain interchangeable, and consequently government finance merges with civilian economy, and becomes a component of primary importance”*¹⁶⁰

Et annet eksempel på uenigheten rundt den moderne stat er om det er nødvendig med en moderne stat før man får økonomisk dynamikk og industrialisering. Den amerikanske forskeren Dreyer mener at industrialiseringen var en viktigere faktor enn en moderne stat;

*”The crucial element that kept China from modernity is less likely to have been the absence of modern bureaucracy than the country’s lack of industrialization”*¹⁶¹

I dette sitatet kommer ikke sammenhengen mellom modernisering, industrialisering og økonomisk dynamikk tydelig frem.¹⁶² En industrialisering av samfunnet vil nødvendigvis også modernisere det. En kan ikke ha et fullt industrialisert samfunn uten en velfungerende moderne stat. Industrialisering og modernisering utviklet seg side om side, steg for steg. Et samfunn basert på industrielle produksjonsmetoder og teknologiske nyvinninger vil få store komplekse utfordringer som bare en moderne stat kan løse. I Kinas tilfelle var det nettopp en sterk og konservativ stat, et embetsverk som ikke ville moderniseres. Staten hindret industrialisering.

Vries, som tidligere har uttrykt sin skepsis til årsakforklaringer basert på det mellomstatlige systemet, ser behovet for en moderne stat som en avgjørende brikke i en industrialiseringsprosess;

*“..the rise of modern industry would have been impossible without the existence or at least the creation of modern state that took care of infrastructure, in the widest meaning of the word and that actively tries to promote growth”*¹⁶³

Enkelte har hevdet at den moderne stat tok form i Kina allerede ved eksaminasjonssystemets inntog midtveis i Tangdynastiet (ca. 850). Det er særlig den japanske forskeren Naito Konson som står bak denne tesen. Han peker særlig på at det krevde utdanning for å arbeide i det kinesiske embetsvesenet. Det var med andre ord utdanning og ikke arv som gav privilegier i Tang-dynastiet. Han hevder at sosial mobilitet og et kommersielt næringsliv er klare indikasjoner på en moderne stat. Andre vil mener at det ikke var noen reell sosial mobilitet fordi studenten måtte selv betale for sine studier, noe

---

¹⁵⁸ Vries 2002: 32

¹⁵⁹ Huang, Ray 1999: 231

¹⁶⁰ Huang, Ray 1999: 247

¹⁶¹ Dreyer 1996: 39

¹⁶² Jeg tolker sitatet til Dreyer dit hen at hun mener den moderne stat, når hun bruker begrepet ”modern bureaucracy”

¹⁶³ Vries 2002: 27

som gjorde en akademisk karriere nærmest utelukket for fattige. Embetsmenn var heller ikke spesialister på sin funksjon, men var utdannet i lyrikk og filosofi. Dette strider mot tesene til Marx og Weber, om den moderne stat som et spesialisert byråkrati. En kan også føye til at økonomien ikke var matematisk håndterlig etter moderne økonomiske prinsipper.

Ideene til den moderne stat tok form i Europa fra starten av 1700-tallet, sammen med oppblomstringen av oppdagelser og vitenskap. Allerede på 1400-tallet var det mange som utfordret "etablerte sannheter" og motbeviste dem ved forskning. Ettersom århundrene gikk ble også statens styresett satt under vurdering. Vi fikk berømte verk angående statens rolle i samfunnet bla. av, Machiavelli 1532 "Fyrsten", John Locke 1690 "Two Treaties on Government", Rousseau 1762 "Samfunnspakten" og Montesquieu 1748 "The Spirit of Laws". Det var i England vi fikk den første moderne staten. Der var det allerede lagt et grunnlag fra 1215 ved Magna Carta, og i 1297 da det engelske parlament får rett til å godkjenne alle ekstraytelser fra undersåttene. Men det var først i 1689 under "The Glorious Revolution" i England at den moderne stat ble utformet. William III, stattholder fra Nederland, ble invitert over til England av mektige personer som var i konflikt med den katolske kongen James II. William III erobret England uten spesielle vanskeligheter, men for å bli konge med parlamentets og kirkens støtte måtte han inngå mange avtaler og lovendringer. I 1689 kom "Mutiny Act" som regulerte kongens militære makt, ved at parlamentet bevilget penger til slike formål. Samme år kom "Bill of Rights" som blant annet slo fast at kongen måtte opprettholde de gjelden lover i landet, og i 1694 kom "Triennial Act" hvor det ble bestemt at parlamentet skulle møte til faste tider og til slutt "Act of Settlement" i 1701, hvor det ble avgjort at parlamentet styrte utenrikspolitikken, samt at kongen ikke hadde lov til å avskjedige dommere. Disse lovendringene førte til at det institusjonelle grunnlaget for en moderne stat var knesatt. Knappe hundre år senere får vi Den amerikanske grunnlov i 1776 og Den franske revolusjon i 1789. I tiårene fremover blir de Vesteuropiske stater modernisert. Her hjemme i Norge får vi blant annet vår egen grunnlov i 1814.

2.6 Konklusjon

I dette kapittelet har jeg vist hvorfor den kinesiske stat var imot modernisering. Imperiet hadde vært uten jevnsterke naboer i århundrer, og bygd opp et effektivt byråkrati for å administrere et enormt rike. Samtidig var Keiseren, den øverste leder nærmest en mytisk, religiøs skikkelse; "Himmelens sønn" som styrte etter "Mandat fra Himmelen". En moderniseringsprosess ville krevd institusjonelle endringer som ville rasert disse årtusenlange tradisjoner.

De aller fleste historikere og økonomer, utenom ekstreme sinosentrikere som Pomeranz og Frank, er derfor enige om at staten har vært en dempende faktor i Kinas økonomi. Det politiske styret i Kina hadde alltid sosial kontroll som en av sine høyeste målsettinger, og dersom nye trender i økonomien ville føre til drastiske samfunnsendringer satte de raskt en stopper for det. Den nå avdøde belgiske kinaeksperten Etienne Balaz var svært klar i sin dom over den kinesiske stat;

“The ingenuity and inventiveness of the Chinese, which have given so much to mankind – silk, tea, porcelain, paper, printing, and more – would no doubt have enriched China further and probably brought it to the threshold of modern industry, had it not been for this stifling state control. It is the State that kills technological progress in China.”¹⁶⁴

Kina var et stort rike under en sentralisert enevoldsmakt, med desentralisert administrasjon og økonomi. Selv om økonomien på 1700-tallet kunne ligne på idealet til Adam Smith, fikk den aldri det ekstra rom den trengte for å oppnå økonomisk dynamikk på linje med Europa.

“The state oversaw, regulated and repressed”¹⁶⁵

I Europa ble utviklingen en helt annen. Her var statene drevet av den mellomstatlige konkurransen og innovasjon ble et middel for å overleve i rivaliseringen. Merkantilismen var med på å utforme den moderne stat, mens Europas maritime ekspansjon tilførte ekstra ”olje i maskineriet”. Europa ble modernisert med England som første stat i 1689. Staten må være “businessminded”, eller som DeLonge sier;

“an executive committee for managing the affairs of the bourgeoisie”¹⁶⁶

Og det var nettopp det de europeiske statene ble. Moderne effektive stater hvor innovasjon og økonomisk dynamikk var sterkt prioriterte områder.

---

¹⁶⁴ Balaz, Etienne; *La bureaucratie cèleste*; pp. 22-23, sitatet er oversatt i boka til John A. Hall “*Powers and Liberties*” 1986.

¹⁶⁵ Landes 1998: 35

¹⁶⁶ DeLonge July 1999 (Med ordet *bourgeoisie* mener DeLonge her markedskreftene og handelstanden)

3 Institusjoner

I innledningen viste jeg det teoretiske grunnlaget av institusjonsbegrepet. I dette kapittelet skal jeg se på formelle institusjoner knyttet til bank og finansvirksomhet, juridisk lovverk og innovasjon. De politiske institusjonene ble behandlet i kapittel 2 ”Staten”. Der viste jeg hvordan den moderne stat utviklet seg i Europa, men ikke i Kina. I dette kapittelet skal vi se om vi kan finne konkrete holdepunkter til denne tesen. Jeg skal også prøve å gi et mer grundig svar på hvorfor ikke Kina utviklet tilsvarende institusjoner som Europa.

“The institutions that emerged in the West to help finance war and other state activities overall had no Asian counterparts. The moment they could have become useful in the East, the big empires there were in such disarray, that it was too late to create trustworthy governmental financial institutions. India as a colony was not even in the position to do so itself. This lack of efficient financial institutions surely was a hindrance to industrialisation in, for example, China in the nineteenth century.”¹⁶⁷

Før jeg retter fokus mot de formelle institusjonene skal jeg se på relasjonene mellom institusjoner og kultur.

3.1 Institusjoner og kultur

Jeg har tidligere i oppgaven vist North’s teser om institusjoner for økonomisk vekst. Hvorfor har ikke alle stater slike moderne institusjoner, dersom man vet at dette vil føre til økt økonomisk vekst?

Det store problemet med å endre institusjoner; er at det må være et samsvar mellom de formelle og uformelle normene. Institusjoner vil sjelden fungere etter ønsket målsetting dersom ikke samfunnets kulturelle normer spiller på lag. Dersom det hadde vært så enkelt at man bare behøvde å endre institusjoner, men ikke kultur¹⁶⁸, kunne mange land opplevd tilsvarende økonomiske dynamikk som vi finner i Europa.

Sammenhengen mellom økonomisk dynamikk og kultur er et meget betent spørsmål innen visse forskermiljøer. De forakter alle studier basert på kulturelle forskjeller, og hvordan disse forskjeller kan forklare økonomisk vekst og innovasjon. De mener hardnakket at dette er rasisme, bare gjemt bak begrepet kultur. Dette har ført til at årsaksforklaringer basert på kulturelle forskjeller har blitt neglisjert og nærmest latterliggjort i enkelte kretser. Blaut og Frank har markert seg sterkt, de går så langt som å kalle kulturelle årsaker for en moderne form for rasisme.

“It is true that cultural racism is a convenient (and popular) substitute for biological racism.”¹⁶⁹

Landes er derimot en av de sterkeste forkjempere for hva kultur kan ha å si for økonomisk dynamikk.

“Landes analysis stresses a host of factors – some geographical but most cultural. ... And by large it is these same factors that have made it so damnably difficult since the Industrial Revolution for people

---

¹⁶⁷ Vries 2002: 15

¹⁶⁸ de uformelle normene

¹⁶⁹ Blaut Review on Jared Diamonds “Guns, Germs and Steel”, www.EH.net 07.02.98. Se også artikkelen til Blaut; ”The Theory of Cultural Racism” <http://mdcbowen.org/p2/rm/theory/blaut.htm> (08.12.02)

elsewhere to acquire the modern machine technologies and modes of social and economic organization found in the worlds economy's industrial core".¹⁷⁰

For Landes er det kultur som utgjør selve forskjellen på økonomisk utvikling mellom ulike samfunn.

"If we learn anything from the history of economic development, it is that culture makes all the difference."¹⁷¹

Dersom en skal ta utgangspunkt i tesene til North, slik jeg gjør i denne oppgaven, kommer man ikke utenom en studie av kulturelle faktorer.

3.1.1 Kinesisk filosofi og kultur

Kinesisk filosofi og etikk er satt sammen av ulike retninger og religioner. Buddhisme, Taoisme, Confucianisme og Legalisme har markert seg sterkest i løpet av de siste 2000 år. De ulike retningene har dominert til ulike tider. Jeg velger her å fokusere på confucianismen og legalismen. De to har hatt klart sterkest innflytelse i den kinesiske kultur siden Song-dynastiet.

Legalismen har ingen grunnlegger. Han Fei er imidlertid den mest kjente legalist. Han levde mellom 280 og 234 f. Kr, og vi finner legalismeskifter fra ca 400 f. Kr. Sentralt i legalismen står ideen om at statens makt er rotfestet i dets politiske og sosiale institusjoner. Loven et klart overordnet både stat og mennesker. Staten skulle være en sentralisert enevoldsmakt. Dersom makten ble fragmentert ville det bare føre til kamp og splid. Vi finner en objektiv lov, som dømmer likt uansett privilegier i legalismen. Enkelte av ideene til legalismen kan vi derfor finne igjen i det juridiske fundamentet til en moderne stat. I følge legalismen var institusjonenes verdi kun sett ut fra effektivitet og resultat.¹⁷² Legalismen har hatt en fundamental innvirkning på samfunnet, innen politisk, sosial og administrativ organisering. Det var under Han-dynastiet legalismen preget de juridiske lovene sterkest. Handel og industriell produksjon var aktiviteter som alltid hadde en underordnet plass forhold til jordbruket. Disse aktiviteter kunne føre til en usystematisk og ukontrollert utvikling av samfunnsstrukturen. Da mye kapital og mennesker må være konsentrert på et geografisk område vil det kreve store midler for å prøve å kontrollere utviklingen. Det er også lettere å gjøre opprør dersom det er misnøye i befolkningen og mange mennesker er konsentrert på et sted. På sikt vil dette kunne føre til en svekkelse av staten.¹⁷³ Enkelte historikere tillegger legalismen stor vekt når de skal forklare det kinesiske samfunn;

"The system of governmental organization and criminal law of the next two thousand years are basically of legalist derivation."¹⁷⁴

Confucianismen stammer fra Confucius. Han var justisminister mellom under Duke of Lu og levde fra 551 til 479 f.Kr. Han forlot sitt embete da han mente herskeren gjorde en slett administrativ innsats. Han vandret rundt i 12 år og underviste om sin lære. Influert av hva han hadde opplevde som

---

¹⁷⁰ DeLong 1999, s. 3

¹⁷¹ Landes 1998: 516

¹⁷² Gernet 1987: 91

¹⁷³ Gernet 1987: 92

¹⁷⁴ Dreyer 1996: 26-28

justisminister prøvde han å overbevise ulike herskere rundt om i de kinesiske rikene om rett statlig styre.¹⁷⁵ Ut fra denne læren har det blitt utarbeidet et lovverk.

Confuciansk paternalisme er et hierarkisk system. Den øverste far er keiseren. Han fremste oppgave er å sørge for at alle har det bra i storfamilien, som er hans innbyggere og undersåtter. Statens representanter ble sett på som keiserens stedfortredere, og dermed samfunnets beskytter og velgjører. Den eldste far var den enkelte storfamilies overhode. Han skulle sørge for velstand for sin enhet, og det hele samfunnssystemet var bygd på dette hierarkiet. Det er en etikk som er basert på familien og familiestrukturer. Den ser på samfunnet som en stor familie med fyrsten eller keiseren som far for sine undersåtter. Slik fungerer det i ulike ledd nedover til den kinesiske storfamilien. Etikken er bygd opp rundt de fem relasjoner: 1. fyrste vs. undersått, 2. far vs. sønn, 3. eldre vs. yngre, 4. mann vs. hustru og 5. venn vs. venn.

Confucius var ikke imot vitenskap, men så på teknologi og innovasjon som trivielt. Han var heller ikke spesielt begeistret for handelsmenn. Dette var en av grunnene til at handelsmenn i Ming- og Qing-dynastiet måtte leve med en passiv stat¹⁷⁶;

*"In those states that have succeeded in industrializing, the basis for industrialization has been the harnessing of capital derived from a commercially marketable agricultural surplus to manufacturing purposes. The Confucian attitude toward merchants and their activities made this virtually impossible."*¹⁷⁷

Den passive holdningen til handel gjorde at det ikke ble utviklet noen lover som kunne beskytte handelsmenn fra grådige embetsmenn. Det var også i rikets interesse at statens menn kunne ha kontroll over de kommersielle kreftene;

*"Confucius was not favourably disposed to the rule of law as we know it; hence no codes that regulate business transactions grew up. Merchants did exist, the Confucian attitude toward them notwithstanding, but they could not protect themselves to a sufficient extent to compete with officialdom."*¹⁷⁸

Litteraturen etter Confucius og hans disipler ble regnet som klassikere, og det var disse verk studentene måtte studere for å bli en embetsmann og ta del i statsadministrasjonen.¹⁷⁹

Kineserne hadde et syklisk tidsbegrep, der de så tidsperiodene gå i sykluser. Tiden var oppdelt i faste perioder som blomstringstid, nedgangstid og gullalder. Med et slikt syn befinner vi oss alltid i en av disse faste tidsperiodene og beveger oss mot den neste. Ut fra denne logikken er det ikke alltid noe poeng med forandring og progressiv vekst, man vil allikevel alltid komme til neste tidsperiode. Forandringer blir derfor ofte sett på som en trussel, de vil fjerne samfunnet ytterligere vekk fra "gullalderen". En sterk konservatisme ligger derfor implisitt i det sykliske tidsbegrep. Modernisering ble bare sett på som et skritt lenger vekk fra "Gullalderen" ("Warring States Era" 481-221 f. Kr.). Alle

---

¹⁷⁵ Confucius opplede oppløsningen av Zhou-dynastiet og starten på en 250 års lang periode med politisk fragmentering og krigføring "Warring States period 481-221 f. Kr"

¹⁷⁶ Sett med merkantile øyne

¹⁷⁷ Dreyer 1996; 40-41

¹⁷⁸ Dreyer 1996; 40-41

¹⁷⁹ The Four Books: A) I + Analects of Confucius B) Mencius C) Treatise of Rites, C1-Great Learning ,

hendelser etter denne gullalderen ble sett på som en del av de dynastiske sykluser. Forandring ble ikke sett på som noen gode, man skulle heller finne tilbake til tradisjonene. Målet var ikke fremskritt, men harmoni.

I følge kinesisk ideologi var Kina sivilisasjonens vugge. Et etnosentrisk verdenssyn var ikke uvanlig og de så på seg selv som klart overlegne andre folk og riker;

“The Celestial Empire – the name tells everything – saw itself as the world’s premier political entity: first in size and population, first in age and experience, untouchable in its cultural achievement and sense of moral, spiritual, and intellectual superiority.”¹⁸⁰

Qing-dynastiet som tok makten i 1644 var ikke noe annerledes i så måte. Selv om de opprinnelig var et halvnomadisk folk; Manchuene, hadde de med tiden blitt sinofisert. Et godt eksempel på denne selvforherligelsen finner vi hos keiser Qian Long. Han sendte i 1793 et brev til Georg III hvor han forklarte at Kina ikke hadde behov for noe som kom fra Vesten. Riket hadde allerede alle ting som var nødvendig, og de så på de nye oppfinnelsene fra Vesten som leker;

“As your Ambassador can see for himself, we possess all things. I set no value on objects strange or ingenious, and have no use for your country’s manufactures.”¹⁸¹

Jeg tror denne etnosentrismen var en av hovedårsakene til at Kina aldri ble med på Vestens utvikling mot et moderne samfunn. De levde i troen på at videre utvikling verken var mulig eller nødvendig.

3.1.2 Europeisk filosofi og kultur

Europeisk kultur er sterkt influert av kristendommen.

“..the common culture was Christianity.. The Christian achievement was the creation of a minimal normative society across state, ethnic, class and gender boundaries.”¹⁸²

I denne religionen finner vi et lineært tidsbegrep. Det en klar linje i kristendommen fra Jesu død og oppstandelse og frem til tusenårsriket, slik at mennesket har fått en gitt tid å agere frem til Guds komme. Enkelte har også trukket frem forvalteransvaret mennesket fikk i 1. Mosebok. Mennesket har fått i oppgave av Gud å forvalte jorden på best mulig måte, de er hans stedfortreder på jorden. Eurosentrikeren Hall er nok den som er klarest i sin argumentasjon av Kirken som årsaksforklaring;

“Whereas Chinese capstone government could suppress Buddhism, Christianity proved its independent staying power. ... The power of the church in this matter resulted, in other words, from the lack of a polity above it capable of controlling it.”¹⁸³

Den kristne kirke ble en uavhengig maktfaktor i Europa. Den har vært både motstander¹⁸⁴ og basis¹⁸⁵ for moderniseringsprosessene i Vesten.

---

¹⁸⁰ Landes 1998: 335

¹⁸¹ Emperor Qian Long: Letter to Georg III, 1793 (<http://acc6.its.brooklyn.cuny.edu/~phallsall>)

¹⁸² Mann 1988: 15

¹⁸³ Hall 1985: 113

¹⁸⁴ Den katolske kirkes ”Motreformasjon”, samt dens mangfoldige rettsaker mot diverse vitenskapsmenn i tidlig moderne tid.

“.. the church refused to serve as a second fiddle in an empire equivalent to those of China and Byzantium, and thus did not create a Caesaropapist doctrine in which a single emperor was elevated to semi-divine status.”¹⁸⁶

“Christendom allowed for strong and autonomous power sources. Remarkably these power sources did not then block each other but rather went in the same direction. The presence of liberties ensured the creation of organic polities, which eventually became translated into liberal systems of rule. We can rationally reconstruct how this occurred, but it is all too easy to imagine things happening otherwise. It was the European miracle.”¹⁸⁷

Et annet viktig element i Europa har vært de autonome byene, som oppstod og overlevde på grunn av Europas fragmenterte maktstruktur. Her kunne fritenkere og vitenskapsmenn nyte større grad av frihet enn hva tilfellet hadde vært under et sentralisert herredømme.

“European science benefited from the unique autonomy of the European city, from whence much European science sprang.”¹⁸⁸

Europa hadde mange ulike maktgrupperinger som fungerte på ulike nivåer; autonome byer, adel, borgerskap, kirke og konge. Alle disse grupperingene var aktive deltakere i den mellomstatlige konkurranse. Dette gav Europa et demokratisk rom Kina manglet.

Etter at Reformasjonen og de store maritime oppdagelser brøytet vei, var Europa, i motsetning til Kina, åpent for ny kunnskap, ideer og vitenskap. Fra slutten av 1400-tallet og frem til i dag har europeisk kultur vært av åpen og nysgjerrig til teknikk, vitenskap, innovasjon og ideer. Menn som Columbus, Luther, Copernicus og Galilei var alle kritiske til etablerte sannheter. I tråd med det lineære tidsperspektivet har ideen om en kontinuerlig utvikling har stått sentralt hos europeiske fritenkere. Siden starten av 1700-tallet, med den industrielle revolusjon og opplysningstidens gjennombrudd, har det europeiske samfunnet gjennomgått en kontinuerlig moderniseringsprosess.¹⁸⁹

3.1.3 Religion og økonomisk dynamikk

På hvilken måte kan religion og filosofi være årsak til økonomisk dynamikk? Finnes det enkelte religioner eller religiøse retninger som er lettere forenlig med økonomisk vekst enn andre?

Max Weber hevdet i sitt verk *”Kapitalismen og den protestantiske etikk”* at den protestantiske etikk var en viktig drivkraft for kapitalismens frammarsj i Nord-Europa. Protestantisk etikk førte til endring, og kristendommen ble en individualisert religion. Han legger særlig vekt på Calvinismen, og mener at dens predestinasjonslære var avgjørende. Et kriterium for å være utvalgt var at du levde et skikkelig og suksessfullt liv her på jorden. Weber mener at viktige kulturelle kriterier for kapitalismen var nedfelt i Calvinismen.

---

¹⁸⁵ Reformasjonen

¹⁸⁶ Hall 1985: 135

¹⁸⁷ Hall 1985: 142

¹⁸⁸ Hall 1985: 133

¹⁸⁹ Moderniseringsprosessen startet allerede på 1400-tallet, men det var først på 1700-tallet at moderniseringen ble altomfattende.

"It was out of the turbulence of the Protestant Reformation that developed a morality and patterns of religious belief compatible with the needs and values of capitalism."¹⁹⁰

"..there can be little doubt that the long term effect of the Protestant Reformation was the progressive removal of religion from intimate involvement in the sphere of business activity"¹⁹¹

Weber og mange av hans sympatisører ser på kristendommen som en forutsetning for Europas vekst. Landes begrunner dette med den jødisk-kristne respekt for manuelt arbeid, dets forvalteransvar¹⁹² og det lineære tidsbegrep.

Jeg er ikke helt enig i denne argumentasjonen. En kan alltid finne momenter, eller enkeltbiter i en religion, som enten fremmer eller hindrer innovasjon og økonomisk vekst. Også i Bibelen finner man steder som gir renteforbud¹⁹³ og taler varmt om asketisk livsførsel¹⁹⁴. Det er ikke kun ved protestantisk teologi en kan få sterk økonomisk dynamikk, det var sterke økonomiske sentra i de katolske Nord-italienske byene på 11-12. hundretallet. Hovedpoenget er at de progressive deler av religionen må overvinne de konservative, og dominere både religionens utfoldelse og utøvernes tanker og livsførsel.

På samme måte finner vi meget konservative, men også progressive trekk i kinesisk religion og filosofi. I følge Confucianismen er velstand og overflod et tegn på at universet er i harmoni og at onde eller negative krefter er under kontroll. Læring, undervisning og oppdagelser er sentralt i denne læren.¹⁹⁵ I Kina var det sjelden progressive og liberale deler av religion og samfunnsliv dominerte. Vi finner kun tendenser til dette under Tang- og Song-dynastiet.

I Europa var historien annerledes. De store oppdagelser og viten som ble gjort på 1400-tallet og fremover satte mistillit til gamle etablerte sannheter. Reformasjonen kom som en reaksjon på den dissens som eksisterte mellom etablerte kirkelige "sannheter" og den nye vitenskap som var på fremmarsj.

Europa og Kina gikk derfor i hver sin retning fra 1400-tallet og fremover. Mens Europa ble modernisert og sekularisert, gikk Kina inn i en ny konservativ confuciansk fase med Ming- og Qing-dynastiet.

I motsetning til Weber mener jeg derfor at det ikke var religionen som forandret samfunnet¹⁹⁶, men heller at det var det moderne samfunnets vekst som forandret religionen. Religionen ble endret sammen med en rekke andre elementer for å tilpasse seg det moderne samfunnet. Rosenberg og Birdzell er inne på den samme argumentasjonen når de hevder;

---

¹⁹⁰ Rosenberg and Birdzell 1986; 132

¹⁹¹ Rosenberg and Birdzell 1986; 132

¹⁹² 1. Mos 1, 26

¹⁹³ 2. Mos 22,25 og 3. Mos 25, 36-37

¹⁹⁴ Blant annet ved Luk 21,2

¹⁹⁵ Selv om vitenskap og teknologi ble sett på som trivielt

¹⁹⁶ "Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd"

*"One might argue, not that Protestantism created capitalism, but rather that capitalism created Protestantism. .. one might argue that the new merchant and capitalist class felt religious and moral needs not satisfied by the religious institutions of feudalism, thereby creating a vacuum which Protestantism filled."*¹⁹⁷

3.1.3 Konklusjon

Kina var lite villige til å innføre nye institusjoner. Liberale og progressive ideer hadde ikke vært dominerende i kinesisk samfunnsliv siden Song-dynastiet¹⁹⁸. Alt som kunne true den bestående orden ble kontrollert og helst eliminert. Kina så på seg selv som komplett og ferdig utviklet. Det var ikke behov for nye institusjoner eller kunnskap, snarere studier av klassisk kunnskap og tradisjon.

I Europa var det derimot en positiv holdning til innovasjon og nye ideer. I grove trekk kan man si at Kina og Europa utviklet seg i forskjellige retninger. Mens Kina ble lukket og innadvent fra 1368, ble Europa "åpnet" fra midten av 1400-tallet.

Vi skal nå se konkret på en del institusjoner og finne ut om denne tesen passer med institusjonene.

3.2 Det juridiske system

På samme måte som man er avhengig av et samsvar mellom kultur og institusjoner, er man også avhengig av et juridisk system, som fungerer konstruktivt i interaksjon med en moderne stat, dersom en vil forklare økonomisk dynamikk. En moderne stat krever en objektiv og nøytral lov.¹⁹⁹ Hvordan fungerte så det juridiske system i henholdsvis Kina og England?²⁰⁰

3.2.1 Kinas juridiske system

Tradisjonell eurosentrisk forskning har hevdet at det kinesiske samfunn var styrt uten juridiske rettsregler slik vi kjenner dem fra Vesten. Den despotiske keiseren forandret lover og konfiskerte eiendom etter hva han behaget, eller ut fra realpolitiske hensyn. Viser her et sitat av Rosenberg & Birdzell som et eksempel på dette synet:

*"In China it may happen that a man who has sold a house to another may later come to him and ask to be taken in because in the meantime he has been impoverished. If the purchaser refuses to heed the ancient Chinese command to help a brother, the spirits will be disturbed; hence the impoverished seller comes into the house as a renter who pays no rent. Capitalism cannot operate on the basis of a law so constituted. What it requires is a law which can be counted upon, like a machine; ritualistic-religious and magical considerations must be excluded."*²⁰¹

---

¹⁹⁷ Rosenberg and Birdzell 1986; 131

¹⁹⁸ 960-1279 e.Kr (regner her med både det sørlige og nordlige Song-dynastiet)

¹⁹⁹ Med "objektiv og nøytral lov" mener jeg en lov som dømmer alle likt for loven, uavhengig av privilegier, sosial stand og familietilhørighet.

²⁰⁰ Jeg velger å fokusere mest på England isteden for Europa. Oppgaven ville blitt for stor dersom en skulle gått detaljert inn på hvert enkelt land.

²⁰¹ Rosenberg & Birdzell 1986; s. 116

Nesten samtlige eurosentriskere²⁰² støtter teorien om et despotisk styre uten genuine eiendomsretter. Vi finner denne tesen allerede på 1600-tallet, da den europeiske jesuitten Matteo Ricci skrev om det juridiske systemet under hans langvarige opphold i Kina;

Matteo Ricci (1552-1610 CE)

*"There are no ancient laws in China under which the republic is governed in perpetuum, such as our laws of the twelve tables and the Code of Caesar. Whoever succeeds in getting possession of the throne, regardless of his ancestry, makes new laws according to his own way of thinking. His successors on the throne are obliged to enforce the laws which he promulgated as founder of the dynasty, and these laws cannot be changed without good reason...."*²⁰³

Både komparativister og sinosentriskere tilbakeviser denne tesen på det sterkeste. Mye av problemet har vært at primærkildene har vært vanskelig tilgjengelig, samt filologiske problemer. Dette har gjort at eurosentriskerne i så stor grad har kommet frem til feilaktige konklusjoner. Nyere forskning viser klare bevis for et klart definert lovverk, også for eiendomshandel. Men selv om man har et klart definert lovverk, var det klare formelle og uformelle restriksjoner på eiendomshandel. Slektninger, naboer og den som først hadde bodd på eiendommen hadde alle rett, etter sedvane, til å nekte en eiendomshandel. Den første lovgivning mot en slik praksis kom under keiser Yongzheng (1723-1735), men kilder hevder at det var svært vanskelig å få gjennomslag for dette i befolkningen.²⁰⁴

Det var først i år 2000 at sentrale kinesiske studier, om hvordan kapitalismen og dets institusjoner utviklet seg i Kina, ble utgitt på engelsk, i form av det betydningsfulle verket *"Chinese Capitalism, 1522-1840"*, skrevet av Xu Dixin og Wu Chengming. De hevder at selv om enkelte forhold kunne virke ulogiske og irrasjonelle sett i vestlige termer, er det ikke ensbetydende med at de ikke passer sammen med økonomisk vekst. En utpreget komparativist som Vries uttaler likevel følgende;

*"If we are to believe the historians of China, land had become a tradable commodity there too. There were obstacles to the buying and selling of land. These were some extent political in the sense of defined by law, but primarily related to family traditions or social customs and pressures."*²⁰⁵

All kinesisk juss har siden Han-dynastiet blitt preget av Confucianismen og Legalismen. Problemet er at de to filosofiske retningene tildels er motstridene. Legalismens målsetting om den objektive lov, står i skarp kontrast til en confuciansk hierarkisk samfunnsmodell. Samtidig understreker begge retninger betydningen av en sterk stat. Denne vekselvirkningen mellom legalisme og confucianisme resulterte i at lovene kunne bli noe forandret ved regimeskifte.

Under Tang-dynastiet ble det utviklet et finmasket juridisk system i 624 e.Kr, som alle senere dynastier skulle basere sine lover på. Det var et enormt system med over 500 artikler, oppdelt i 12 ulike seksjoner. De hadde både høyesterett (The High Court of Justice) som fungerte som siste og øverste rettsinstans, samt et sensorråd (Court of Censors) for å avdekke korrupsjon.

---

²⁰² Withfoghel, Weber, Marx, Landes, Hall, Mann, R. Huang etc.

²⁰³ From the Diary of Matteo Ricci. Hentet fra nettstedet <http://acc6.its.brooklyn.cuny.edu/~phallsall> (02.12.02)

²⁰⁴ Xu & Wu 2000: 385

²⁰⁵ Vries 2002: 32

Qing-dynastiet gav ut et lovverket *"Ta Ch`ing Lü Li"*, som var gyldig for hele riket fra 1647.²⁰⁶ Dette lovverket var basert på den tidligere Tang-loven, men også på legalistisk inspirerte lover fra Ming-keiseren Yung-Lu regjeringstid (1403-1425). Men fremdeles var det en lov styrt av privilegier tatt ut fra den confucianske paternalistiske modell. Lovverket ble revidert hvert femte år. Lovene var forutsigbare, men langt fra nøytrale og objektive sett fra et vestlig synspunkt.

Det ble aldri utviklet noe fundamentalt skille mellom den lovgivende, utøvende og dømmende makt i Kina. En embetsmann kunne utføre alle disse funksjoner. Det ble heller aldri noen objektiv, nøytral lov i Kina.²⁰⁷ Det kom en egen lovgivning for utdannede og en for vanlige mennesker uten spesiell skriftlig skolering. Som nevnt tidligere skulle ikke de med utdanning bli straffet, men heller veiledet til å forstå de rette moralske prinsipper, hvor begrunnelsen var at de hadde kapasitet til en slik innsikt. Mennesker uten utdanning skulle straffes fysisk. I Kina var utdanning avgjørende og gav privilegier, ikke arv. Forbrytelser mot egen familie eller embetsmenn var mer alvorlige enn den samme forbrytelse gjort mot andre.

*"..the gravity of the crime depends not only on its intrinsic nature but also on the position of the guilty person in regard to his victim"*²⁰⁸

Dette kinesiske lovverk har ingenting til felles med den vestlige forståelsen av ordet. Det stammer ikke fra noen sedvane, ei heller noen folkevilje.²⁰⁹ Målet var å regulere et hierarkisk og paternalistisk samfunn. Den ble brukt som et instrument for å få alle borgere til å gjøre det som er best mulig for staten. Konseptet om at man måtte anklages og dømmes ved en uavhengig domstol før straff, eksisterte ikke. Det var rett og slett en helt annen logikk bak den kinesiske juss.

Det komplekse lovverket fundert på confuciansk paternalisme og privilegier gjorde at det ble et klart hinder mot modernisering. Et moderne samfunn passer dårlig med et privilegiesamfunn.

*"Chinese economic culture had already passed through most of the barriers that may be thought of as [difficult]. By reasonable definition it was to a high degree rational, based on quantified calculation, and contractual-transactional. The important exceptions were a somewhat unpredictable state disciplinary system in place of what we would recognize as a proper legal system"*²¹⁰

Et annet stort problem var statens neglisjering av handel. Siden de involverte seg lite i handelen var det svært få lover som regulerte forholdet internt mellom kjøper og handelsmann, eller mellom to handelsmenn. I mangel på statlig regulering var det isteden handelslaug som tok seg av dette, slik vi finner i middelalderens Europa;

*"commercial law was mainly a matter of privately enforced custom within guilds"*²¹¹

---

²⁰⁶ GADS Historie 1996; 197-202

²⁰⁷ Han-dynastiet var det eneste dynastiet hvor legalismen dominerte rettssystemet, og man prøvde å innføre en objektiv lov.

²⁰⁸ Gernet 1987: 245

²⁰⁹ Dreyer 1996

²¹⁰ Elvin 1988: 103

²¹¹ Chou 1974: 228

Det var to ulike typer laug. "Huiguan" var laug som samlet handelsmenn fra samme distrikt når de kom til byene for å handle (men mange fra samme distrikt drev også med samme type handel på grunn av regionale spesialiteter). "Gongsuo" var en type laug som kom sterkere frem fra midten av 1700-tallet. De organiserte handelsmenn med samme yrke, og hadde store likhetstrekk med de europeiske handelslaug.²¹²

Embetsmannen var det siste leddet mellom befolkningen og staten, og den ordinære kinesiske arbeider møtte en blanding av embetsmannens lokalt tilpassede lover og befalinger sendt fra.²¹³

3.2.2 Englands juridiske system

Europa var i likhet med Kina også et utpreget privilegiesamfunn frem til slutten av 1700-tallet.²¹⁴ Rettsvesenet var heller ikke noe mer objektivt og nøytralt enn det man fant i Kina. Privat eiendom og arverett hadde lenge eksistert i Europa, og etter hvert som de juridiske rammene ble mer formaliserte ble også forutsigbarheten større. Den engelske historikeren og sosiologen John A. Hall trekker linjer tilbake til romertiden når han skal forklare opprinnelsen til eiendomsretten i Europa;

"..property law being an invention of the Romans without parallel in other pre-industrial empires. Indeed the lawyer, an increasingly important figure in occidental history, was virtually absent in China."²¹⁵

I England var historien noe annerledes. Deres juridiske system var ingen arv fra Romerretten. Det var et system bygd opp av sedvaner og satt sammen til en "Common Law". England, hvor den industrielle revolusjon startet, har ikke noen egen grunnlov. Nå er ikke dette problemet så alvorlig, da det juridiske system likevel klarte å regulere samfunnet tilfredstillende.

"England, after an inauspicious start, by experiencing sustained economic growth. It had developed an efficient set of property rights embedded in the common law. Besides the removal of hindrances to the allocation of resources both in factor and product markets, England had begun to protect private property in knowledge with its patent law. The stage was now set for industrial revolution."²¹⁶

Etter revolusjonen i 1689 fikk England, som det første landet i verden, endret sine institusjoner i den grad at det ble mulig å innføre en moderne økonomisk organisasjon. Etter 1689 aner vi konturene av den moderne stat i England. Sir John Holt ble justisminister, og han bestemte at dersom handelsmenn var involvert i rettsvister, skulle kommersiell praksis og sedvane være gjeldende. Uniform Land Tax kom i 1692 og Mines Royal Act kom i 1693.²¹⁷

Et moment som særlig blir vektlagt er loven om patent på oppfinnelser. En privatperson eller firma kunne da eie rettighetene til en oppfinnelse og de kunne derfor utnytte dette kommersielt, med

---

²¹² Xu & Wu 2000: 180

²¹³ Ray Huang 1999

²¹⁴ Den franske revolusjon 1789 markerer slutten på privilegiesamfunnet i Europa.

²¹⁵ Hall 1985: 113

²¹⁶ North 1973: 156

²¹⁷ Privatpersoner kunne nå kreve det de fant i sine egne gruver. Dette må sees i et komparativt lys til hvordan Qing-herskerne gav fattige lisens til å drive gruver i Kina, som et virkemiddel for sosial utjevning.

trygghet om lovlig monopol på nyvinningen. Patenter på oppfinnelser fikk vi i England først i 1624 med ”The Statue of Monopolies”. I følge North er dette helt essensielt for å forklare oppkomsten av den industrielle revolusjon;

”The technological change associated with the Industrial Revolution required the prior development of a set of property rights which raised the private rate of return on invention and innovation.”²¹⁸

I Kina var det ingen lover som beskyttet oppfinnelsene til privatpersoner. Derfor må det etter min mening ha vært et større incitament for private å gjøre oppfinnelser i England. Det må også ha vært lettere å få privat finansiell støtte, siden en kunne få større profitt hvis man ville utnytte dem kommersielt, siden oppfinnelsene ble beskyttet av patentlover;

”The Statue of Monopolies in 1624 did more than proscribe royal monopolies, it also embodied in the law a patent system to encourage any true innovation.”²¹⁹

North argumenterer også sterkt for sammenhengen mellom lover, særlig patentlover, og økonomisk dynamikk;

”Utvecklingen av en incitamentsstruktur genom patentlagar, lagar om företagshemligheter och andra lagar ökade avkastningen för innovationer och medförde också att det växte fram en uppfinningsindustri som integrerades i den ekonomiska utvecklingen i Västerlandet under nyare tid. Dette utgjorde sedan basen för den andre ekonomiska revolutionen.”²²⁰

3.2.3 Konklusjon

Jeg kan nok til dels være enig i kritikken mot eurosentrikerne. Det var lover som beskyttet privat eiendom både i Kina, men dersom vi kun ser på lovverket ut fra funksjonen om å regulere en moderne økonomi, er det ikke tvil om at England lå langt foran Kina. De kinesiske lover var ikke like klart definert som i England, og de var heller ikke felles for alle. Men det var lover om privat eiendom i Kina. Det var ikke lover som vilkårlig forandret seg etter en keisers forgåttbefinnende, men det var heller ikke moderne lover lik de som regulerte det engelske samfunnet etter 1689.

Det kinesiske juridiske system var en meget velfungerende institusjon, bedre utviklet enn mye av det vi finner i Europa på samme tid. Men den var bygd opp på en annen logikk, en logikk som ikke ville korrespondere med den industrielle revolusjon. Systemet hadde som målsetting å regulere forholdet mellom hersker og undersått, ikke mellom to likeverdige parter;

”The prime motive for Chinese laws were to secure the subordination of the ruled to the ruler, not the object of ensuring justice between man and man.”²²¹

De lovene en fant i Kina var mer eller mindre uforandret gjennom to tusen år, og var derfor ikke særlig egnet for den type økonomisk vekst vi fant i Vesten, med de samfunnsendringene dette medførte;

”The legal system best reflected the arch-conservatism of this long period. The Ming Code was an imitation of the code of the Tang, which in turn followed the Nine-Chapter Law of the Han. The Qing Code stuck with the same pattern. Thus despite minor modifications and accretion of sub statutes,

---

²¹⁸ North 1981: 147

²¹⁹ North 1973: 148

²²⁰ North 1990: 117

²²¹ Encycloaedia Sinica: 288

*China's written law over the past five hundred years, during which time the Western world made most of its advances, carried on a tradition of two millennia.*²²²

Det ville nok være mulig å utvikle en nøytral lov basert på legalismen. Men til forskjell fra England, og senere USA og Frankrike, var det ingen i posisjon som ville gjennomføre dette bruddet. All deres prestisje lå i det juridiske grunnlaget fra Confucius.

England brøt med privilegesamfunnet i 1689 og fikk kommersielle objektive lover. Kina fikk aldri et slikt brudd, og regulerte samfunnet etter confuciansk ideologi basert på strukturer fra 624 e. Kr.²²³.

3.3 Bank, finans og forsikring

Institusjonene utviklet seg i takt med økte transaksjonskostnader, og det ble behov for stadig mer velregulerte mekanismer. Ulike virksomheter innenfor bank, finans og forsikring hadde utviklet seg i de Nord-italienske handelsbyene allerede fra 1100-tallet. Et avgjørende punkt kom i 1160 da regjeringen i Venezia lånte 150.000 sølvmark²²⁴ fra handelsmenn. Dette førte til et behov for endrede finansielle institusjoner, og allerede i 1172 ble "Bank of Venice" etablert. Etter hvert ble Europas økonomiske tyngdepunkt flyttet nordover, og børsen i Antwerpen ble innviet allerede i 1531. Det var mange som gjorde stor profitt på økende handel, og flere så seg om etter stadig nye investeringsmuligheter;

*"In addition there was much private demand for both lending and borrowing money. Private persons all over western Europe were looking for enterprises in which to invest their savings."*²²⁵

Braudel skriver i boken "*Kapitalismens dynamikk*" at børsen var velutviklet og kjørte etter de samme spillereglene som i dag;

*"Vi ville nok ha følt oss litt mer fremmede på børsen i Amsterdam, la oss si i det 17. århundre, men en aksjemegler i dag som moret seg med å lese den forbløffende boken til José de la Vega, "Confesión de confesiones" (1688), tror jeg nok ville kjenne seg igjen uten vanskelighet, i det allerede kompliserte og sofistikerte spillet med aksjer som man omsetter uten å eie dem, etter moderne salgsmetoder, som terminsalg eller salg til overkurs."*²²⁶

Etter hvert som bedrifter ble kjøpt av store kapitalister ble de mer og mer profesjonelle. Et viktig skritt mot en moderne økonomi er når organiseringen av økonomiske strukturer beveger seg vekk fra familieindustri, og utvikler seg til profesjonelle bedrifter. Det er flere fordeler med å ha en bedrift som ikke er et familieforetak. Arbeiderne må ha lønn²²⁷ og beslutninger kunne utelukkende baseres på profittmaksimerende tenkning. En måtte sikre et klart skille mellom økonomien til bedrift og privatperson var dobbel bokføring;

---

²²² Ray Huang 1999: 10

²²³ Tang-dynastiet

²²⁴ Er ikke sikker på om dette er en helt riktig oversettelse av denne valutaen.

²²⁵ Palmer & Colton 1995, s. 268

²²⁶ Braudel 1986, s. 24

²²⁷ Noe som vil stimulere til et store marked og en større gruppe med kjøpekraft. Betalt arbideskraft krever også bedre regnskap, bokføring etc.

"For double entry bookkeeping is an actualization of the profit-seeking firm as a truly autonomous unit, the property of which is no longer mixed up with that of family, the seignury, or other social units."²²⁸

Bedriftseieren fikk da også mer mulighet til å kontrollere sine ansatte.

For at gründere og handelsmenn kunne investere i nye foretak måtte de ha en form for kredittinstitusjon; det vi i dag kaller bank. Utviklingen av et bankvesen ble ekstremt viktig. Her kunne grundere låne penger til å investere i sine ideer. Større bedriftseiere kunne gjøre investeringer og ekspandere. Det ble også mulig å forflytte større pengesummer via verdibrev. Det skjer en drastisk utvikling på 1500-tallet; i 1531 innvies Børsen i Antwerpen, og Calvin holder sin tale mot skolastikkens renteforbud i 1545. Da kongen av Spania erklærer seg (og staten) bankrupt i 1557 og kongen av Frankrike gjør det samme i 1559, øker behovet ytterligere for endrede finansielle institusjoner.

Det hadde lenge eksistert finansinstitusjoner i Kina og Europa, men vi får ikke en formalisert riksbank i Europa før 1694, med "Bank of England". Det var 1267 ulike andelseiere av banken. Kongen og dronningen var bare en av mange eiere. Staten lånte 1.200.000£ (til 8% rente) av banken for å finansiere krig mot Spania og Frankrike.²²⁹

Ikke overraskende tolker de ulike "skolene" situasjonen rundt bank og finans noe ulikt. Den eurosentrisk leir mener at Europa var langt foran i den finansielle utviklingsstigen, mens sinosentrikerne hevder det motsatte. De hevder at det fantes egne kinesiske banker under Qing-dynastiet på slutten av 1700-tallet, som kunne utføre de fleste avanserte bankoperasjoner.²³⁰ Eurosentriskeren R. Huang uttaler seg ganske klart om Ming-perioden og dets institusjoner. Han hevder at det ikke eksisterte noe miljø for en moderne økonomi i det før-industrielle Kina.

"Banking and insurance, instruments for commercial transactions, could not have thrived when the potentially largest customer – the government – acted so much in contradiction to commercial practice. The legal service supporting a modern economy of course had no reason to exist when business activities requiring court protection at such levels had not yet come into existence."²³¹

Med bankvesenet fulgte bruk av sedler, og på dette punkt er det ingen tvil om at Kina var langt foran Europa. Selv om Kina ikke hadde noe riksbanksystem, ble verdens første statlige pengesedler trykket i Sichuan. Sedlene var legitime over hele riket allerede i 1024. Det ble også normalt med skriftlige handelskontrakter på denne tiden, og vi finner de første verdibrev brukt på en systematisk måte i Tang-dynastiet mellom 600 og 800 e. Kr; "Flying money - mercantile notes of exchange".²³²

---

²²⁸ Rosenberg and Birdzell 1986: 127

²²⁹ Huang, Ray 1999: 174

²³⁰ info hentet fra www.brittanica.com (26.12.02)

²³¹ Ray Huang 1999: 4

²³² Chou 1974: 84

Men Ming-dynastiet gikk tilbake til å kun bruke mynter fra 1447 etter å ha opplevd en kraftig inflasjon. Ray Huang har regnet ut årsaken til inflasjonen og hvorfor bruken av sedler stoppet opp i Kina under Ming-dynastiet;

*"I have calculated that in the year 1390 alone, the dynastic founder Zhu Yüanzhang circulated 95 million quan of paper currency as general awards to his officials and military personnel, and for famine relief and for grain purchase from the open market. In the same year, however, the government income in paper currency amounted to only some 20 million quan."*²³³

Den kinesiske stat ble, som så mange etter dem, fristet til å overprodusere sedler i krig og krisetider;

*"The Chinese had already experienced several cycles of inflation and monetary collapse before the West discovered paper money."*²³⁴

Kina manglet de rette institusjoner. De hadde oppfinnelsen, papirpenger, men de rette økonomiske instrumenter for å holde inflasjonen under kontroll manglet. Det var også et stort problem at man ikke kunne veksle papirpenger inn i vanlig mynt. De var ikke konvertible. Papirpengene ble derfor ikke like praktiske for det daglige liv. Det var først i 1573 papirpenger offisielt ble avskaffet, men de var ikke i bruk etter 1447. Det var først under krigen mot Manchuen, det kommende Qing-dynastiet, at staten igjen ble fristet til å trykke opp nye sedler, med en ny inflasjon som resultat. Alle disse problemene med manglende institusjoner og inflasjon gjorde at papirpenger var utelukket i Qing-dynastiet. Isteden for å løse problemet med inflasjon og konvertibilitet besluttet man å bruke kun mynter. Med andre ord hadde Kina prøvd ut og avsluttet bruken av sedler århundrer før Europa tok dem bruk.

*"From the start of the start of the Manchu empire it was t be an established dogma that recourse to papermoney was a sign of bad administration."*²³⁵

I Sverige brukte de kobbermynter, og når en større handel skulle gjennomføres kunne en oppleve mynter som veide over 15 kg.²³⁶ En logisk løsning ble da sedler, og Sverige fikk sine første statsautoriserte sedler trykket i 1661.

Kina fikk et stort behov for flere mynter når de kuttet ut sedler. Europeerne importerte mengder av kinesiske varer og betalte med sølv fra Amerika. Frank, Blaut og Pomeranz bruker dette som et argument for å forklare hvordan Europa fikk et innpass i den overlegne asiatiske handel; nemlig med sølv og gull fra Sør-Amerika.

Det fantes handelsmenn som investerte via børser og lånte kapital i bankene. Men hvordan skulle en sikre investering sin mot det uforutsette? Utviklingen av forsikringer henger sammen med børs og bank, og vi finner forsikringspapirer fra 1523 i Firenze, som ikke skiller seg særlig ut fra dagens avtaler. For investorer og handelsmenn var det en kjærkommen nyhet at det var mulig til å forsikre handel, skip osv. mot uforutsett hendelser som storm og plyndring. Før forsikringsordningene kom på

---

²³³ Huang, Ray 1999: 221

²³⁴ Cameron 1993; s.86

²³⁵ Gernet 1987: 415

²³⁶ Har selv sett en slik enorm kobbermynt på British Museum, februar 2002. De må ha vært usedvanlig upraktiske til kommersielt bruk.

banen måtte man være mye mer sikker på å gå i gevinst, og handelen måtte være relativt trygg. Ved forsikringer kunne også de som ikke var fullt så rike gjøre investeringer uten fare for å miste alt de eide.

Det skjedde en langsiktig utvikling i Europa fra 1100-tallet og fremover innen bank og forsikring. Fra midten av 1500-tallet fikk vi et nytt oppsving i Antwerpen og Amsterdam, med det virkelig store bruddet kom med ”The Glorious Revolution” i England 1689. Nå var det egne kommersielle lover, samt et totalt skille mellom statens og kongens finanser. 150 år senere hadde de fleste stater i Vest-Europa en moderne økonomi.

Når det gjelder Kina er bildet noe mer usikkert. De opplevde både innovasjon og drastiske tilbakeskritt. Selv om de hadde institusjoner som kunne regulere fjernhandel og større kapitaltransaksjoner, er det langt fra sikkert at de var moderne i den form man finner i England etter 1689; institusjoner tilpasset en global kapitalistisk økonomi. Men jeg tror dette muligens er et punkt den kinesiske stat lett kunne forandret, slik at institusjonene ble tilpasset den nye verdensøkonomien. De hadde et velfungerende byråkrati som kunne tatt seg av de administrative oppgaver. Problemet var bare at en moderne økonomi ville kommet i konflikt med tusenårige tradisjoner om tributt, embetsmakt og statskontroll.

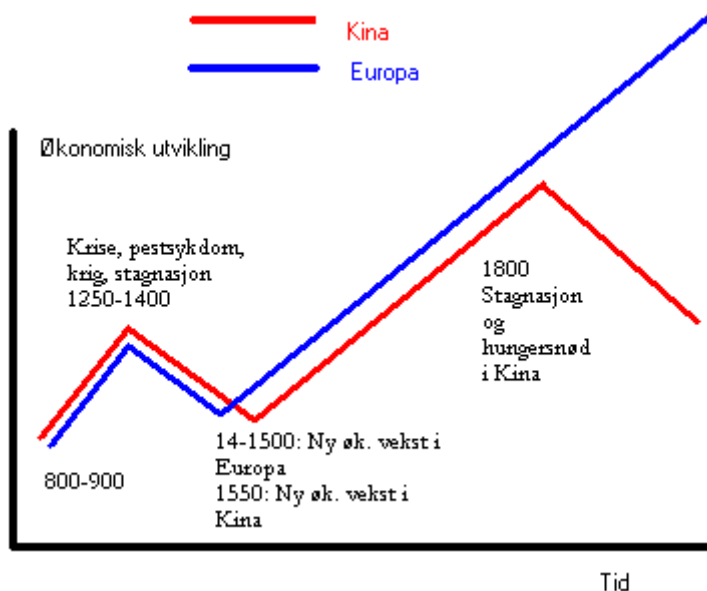
3.4 Handel

Vi har nå sett på de juridiske rammer i England og Kina, samt tatt et kort blikk på hvilke finansielle ”verktøy” de brukte. I dette kapitlet skal vi fokusere på selve kjernen i den økonomiske dynamikken; handel. Dersom de øvrige premissene i oppgaven stemmer, var det enorme forskjeller mellom den europeiske og kinesiske handel; både i praksis, teori og ideologi.

Det er to totalt forskjellige aktører vi møter. England blir en global stormakt både militært og økonomisk. Deres interessesfære fantes på samtlige kontinenter. Samtidig hadde de en voksende og etter hvert kjøpekraftig befolkning. Handelsmenn hadde betydningsfulle posisjoner i det engelske samfunn.

Kina hadde et helt annet syn på utenrikshandel. De mente det var et privilegium for andre folk og stater å få handle med Kina. De som fikk æren av å handle med Kina, også skulle gjennom en form for seremoniell gaveutveksling. Det å gi tributt betydde at man betraktet Keiseren av Kina som den øverste leder. Mens England var en global aktør, reagerte Kina motsatt, de lukket seg inne fra resten av verden og forbød eller satt strenge restriksjoner på utenrikshandel. De hadde likevel de varene andre riker ville ha; te, silke, porselen. Innad i sitt eget rike var det en annen situasjonen. Her var det et pulserende handelsliv, både i lokal, regional og nasjonal målestokk.

Det er merkelig hvordan de økonomiske konjunkturerne i de to regionene korresponderer. Kina hadde en god økonomisk periode mellom 800-1200 e.Kr. Vi finner mye av den samme dynamikken i Europa mellom 900-1200 e.Kr. Begge regioner går inn i nedgangstider på 1200-tallet. Song-dynastiet blir erobret av Kublai-Khan, sønnesønn av Djengis Khan i 1279. Flere millioner kinesere ble drept under kampene. "Svartedauden" herjet i Europa på 1300-tallet. Den maritime ekspansjonen på slutten av 1400-tallet blir starten på Europas økonomiske oppsving. Kina får en ny vekst i økonomien fra 1550.

Figur 10:

Denne modellen kan sammenlignes mot de tre andre modellene til eurosentrisk, sinosentrisk og komparativistisk. Det er viktig å understreke at modellen kun viser kvantitativ vekst i økonomien. Dette er gjort for å vise likhet i økonomiske konjunkturer. Se figur 11 på s. 83 for en modell av kvalitativ økonomisk utvikling i Kina og Europa.

3.4.1 Handel i Kina

Handelssystemet i Kina hadde tradisjoner helt tilbake til Zhou-dynastiet 1100 f. Kr. Kommersiell aktivitet ble stengt inne på et avgrenset område omgitt av høye murer, slik at man lettere hadde kontroll over handelen, og den ble atskilt fra all annen aktivitet.²³⁷ Dette ble forandret mellom 800-1200 e.Kr da økonomisk aktivitet og urbanisering økte. Pengeøkonomien fikk et sterkere feste i befolkningen. Denne perioden kalles "Den første økonomiske revolusjonen" i faglitteraturen. Fra Song-dynastiet og frem til 1911 utvikler det seg et firedelt system²³⁸ for handelen i Kina. Først var de små lokale markedene hvor mesteparten av den daglige handelen ble utført.

I byene var det urbane markeder, hvor den kommersielle aktiviteten først og fremst gikk ut på å tilfredstille det private behovet til ulike embetsmenn, men også statlige bestillinger var viktig for den

²³⁷ Xu & Wu 2000; 6-7

²³⁸ 1. små lokale markeder, 2. urbane marked, 3. regionalt marked, 4. nasjonalt/internasjonalt marked

urbane økonomien. Det ble derfor mest handel med luksusvarer i byene. Etter 1550 da pengeøkonomien begynte å dominere hele samfunnet ble det også en forandring i byfunksjonen. Før hadde byene vært administrative sentra, men nå ble det en sterk urbanisering, hvor nye byer vokste opp som kommersielle sentra.

Et regionalt marked var et større senter for handelsutveksling hvor aktører fra hele regionen deltok. I denne handelen var det mest regional spesialiteter som byttet hender.²³⁹ Her forgikk det også interregional handel.

Størstedelen av handelen i Kina forgikk på det lokale plan, det var sjelden handelsmenn fraktet sine varer ut av regionen. Under Qing-dynastiet det ble mer interregionale handelsmønster.²⁴⁰ Selv om den voldsomme interessen Vesten hadde for kinesiske varer, var den internasjonale handelen minimal, dersom man sammenligner med den kommersielle aktiviteten på lokalplan. I Qing-dynastiet fikk man en tilnærmet ideell Smithiansk markedsøkonomi. Staten involverte seg lite i hva som forgikk på mikronivå.

Men selv om det var stor aktivitet og en voldsom handel er mange eurosentrisk forskning kritiske til det institusjonelle rammeverket. Brenner og Isett forklarer det på følgende måte;

"The character of trade in the Yangzi delta, and in China as a whole, reflected the limited capacity of the country to support towns and, by the same token, the limited growth of the division of labour. Because peasant households turned to domestic manufacture essentially to secure subsistence grains, the exchange that resulted simply entailed the exchange of peasant-produced cottons for peasant-produced grain (Wu 1983, 99, table 1; Huang 1990, 44-46, 47-48, 90-92). This meant that, to a very large extent, trade in China was between peasants with grain deficits, usually located in densely populated core regions like the Yangzi delta, and peasants with grain surpluses, who tended to be found in the more sparsely populated peripheries. By the same token, since Yangzi delta peasants retained (after rent) minimal (if any) surpluses, while producing most of what they needed at home, and since their industrial output was made up of lower quality textiles sent to other peasants, trade between town and country was insubstantial, constituted mainly by towns' "import" of grains from the rural areas in the form of elite rents, profits, and interest."²⁴¹

Også Xu og Wu ser denne problematikken;

"In short, by the middle of the Qing dynasty, although the volume of commodity circulation had become fairly large, the market structure was narrow and limited, composed mainly of small local markets and urban markets, and with very restricted long-distance trade."²⁴²

Mye aktivitet og et stort handelsvolum er ikke ensbetydende med moderne finansielle institusjoner. Eurosentrisk forskning som anerkjenner den dynamiske kommersielle aktiviteten, hevder at Kina kun hadde en kvantitativ vekst i økonomien. Det var en voldsom økning i kinesisk handel mellom 1550 og 1800, men det var ingen økning i BNP pr innbygger, slik vi finner i Europa. Samtidig som det var vekst i produksjonen, var det også en voldsom befolkningsvekst.²⁴³ Det er med andre ord stor forskjell mellom Kinas kvantitative vekst og Europas kvantitative og kvalitative vekst.

---

²³⁹ Det kunne være varer som metaller, porselen, silke etc.

²⁴⁰ Xu & Wu 2000: 10

²⁴¹ Brenner and Isett 2002: 47

²⁴² Xu & Wu 2000: 10

²⁴³ Maddison 2001 (folketallet steg fra 103 millioner ca. år 1500 til 381 millioner i 1820)

Salt, te, jern, porselen, vin, sukker, silke og bomull var kinesiske handelsvarer som byttet hender i store kvantum. De importerte opium, bomullsklær, elfenben og ull, mens størstedelen av eksporten bestod av silke, tea, sukker og porselen.

Det skjedde store forandringer fra Ming-dynastiet og fremover. Handelsmenn ble rike og begynte å leve i luksus. De hadde nær kontakt med embetsmenn, og handelsmenn kunne også bli embetsmenn²⁴⁴. Handel og handelsmenn fikk med andre ord mer status enn hva tilfellet hadde vært tidligere.²⁴⁵

Det var mye statseid industriell produksjon under Ming-dynastiet. Det var enorme foretak for salt, tømmer og porselen. Problemet var bare at denne produksjonen ble styrt av hele fem ulike statlige instanser, noe som gjorde koordineringen svært vanskelig.²⁴⁶ Staten brukte en spesiell form for tvangsarbeidere i produksjonen. De var statens ”slaver” og bestod hovedsakelig av tidligere slaver fra Yüan-dynastiet, forbrytere og tvangsinnullerte. Det var kun 20-30% som var utdannet til de jobbene de fikk utdelt. Korrupsjon gjorde at flere lokale stormenn²⁴⁷ fikk arbeiderne til å arbeide på private prosjekter. Ordningen ble ineffektivt, og kvaliteten på arbeidet var til tider svært dårlig.

3.4.1.1 Tributtordningen

Den kinesiske stat betraktet offisielt all utenrikshandel som tributt. Andre stater måtte gi tributt til Keiseren som et tegn på respekt og kinesisk overhøyhet. De fikk da gaver tilbake, samt mulighet for noe handel. Etter kinesisk ideologi var handelen et privilegium de gav andre stater. Dette er en av årsakene til hvorfor Kina isolerte i lengre perioder. De så ikke på handel med andre stater som noen nødvendighet, mer som en tjeneste til det andre landet.

”The empire regarded trade as a part of the tribute system, according to which nominal recognition of Chinese sovereignty by tribute bearing emissaries was rewarded by the emperor’s permitting a limited amount of trade. The Chinese court always regarded trade a privilege rather than as a right.”²⁴⁸

Under Ming-dynastiet var det over 50 stater som betalte Kina jevnlig med tributt, og som derfor offisielt underla seg Kinas overherredømme. Selv om de betalte tributt var det nok mer av realpolitiske og økonomiske hensyn at de ”godtok” Kinas overhøyhet. Hva de gjorde i realiteten er et annet spørsmål.

3.4.1.2 Handelsmenn

Handelsmenn var avhengig av et godt forhold til embetsmenn for å opprettholde gode handelsprivilegier, monopoler og lave skatter;

---

²⁴⁴ Studier og eksaminasjon for statlige embetsmenn ble åpnet for handelsmenn under Ming-dynastiet.

²⁴⁵ Xu & Wu 2000: 63

²⁴⁶ Xu & Wu 2000: 65 (All big production was run by either; Dep of Works, Dep of Revenue, Imperial Household, Regional military commissions or local government.)

²⁴⁷ Embetsmenn og tjenestemenn

²⁴⁸ Huang, P. C.C (by Lippit) 1980: 11

"Good official relations were necessary to secure and maintain the monopoly rights."²⁴⁹

Det kunne være enorme fortjenester for kjøpmenn. De kunne blant annet få spesielle lisenser for å distribuere korn til grensestrøk som Shanxi-provinsen. De byttet korn og ris mot salt, som de senere solgte med enorm fortjeneste. Handelen med de store og mest profittmaksimerende varene ble dominert av embetsmenn, som for eksempel salt- og utenrikshandelen. Staten utnevnte selv handelsmenn som kunne handle med utlandet. De fungerte også som diplomatiske utsendinger fra Keiseren/regjeringen og ble kalt "Cohong" eller "Gong Hang".;

"It was an open secret that Hong merchants [foreign traders] were gentry."²⁵⁰

Mellom 1600 og 1700-tallet var det stor kvantitativ økonomisk oppgang, og mektige handelsmenn vokste frem i Kina. De kunne få en viss politisk makt ved å kjøpe seg embetstitler. Det var heller ikke uvanlig at de fikk sine sønner gjennom eksaminasjonen på denne måten. Men den makten de fikk var ikke uavhengig, men innenfor rammene til det statlige embetssystemet.

Det var stor industriell produksjon av silke, papir, porselen, metall, salt, utenrikshandel og tømmer. Enkelte bedrifter kunne ha opptil flere tusen ansatte. Ved de store bedriftene hadde Kina utviklet kapitalistiske trekk, men det var kun i enkelte regioner en slik utvikling fant sted.²⁵¹ Tidligere forskning mente at Kina manglet både kapital og kommersielle sentra. Nyere forskning tilbakeviser dette;

"..it is clear that China's failure to develop vigorously between the ending of the medieval economic revolution and 1949 can be ascribed neither to the absence of markets nor the absence of capital."²⁵²

Men det er et viktig poeng at det kun var statlige embetsmenn, eller de med nær tilknytning til noen, som fikk innpass til å drive storstilt kommersiell virksomhet. Det som da var av mektige og svært rike handelsmenn var enten selv embetsmenn, eller avhengige av statens godvilje. Det var med andre ord ingen uavhengig kommersiell maktfaktor, som i England.

"In a society where the commoners could not ordinarily even gain audience with the officials, therefore, gentry status was essential for success in and maintenance of big business operations."²⁵³

Embetsmenn fikk meget store bidrag fra kommersielle aktører. De kunne kreve enorme summer bare for å slippe handelsmenn til orde ved sine kontorer.

"Salt merchants had to pay a thousand liang of silver for the privilege of being received at the offices of the salt administration."²⁵⁴

Dette gjorde at embets- og handelsmenn kom inn i et mønster av gjensidig behov for hverandre, noe som var en av grunnene til at det ble svært vanskelig å innføre nye institusjoner. Handelsmenn var

---

²⁴⁹ Xu & Wu 2000: 52

²⁵⁰ Chang 1962: 158

²⁵¹ Lippit 1980: 9

²⁵² Lippit 1980: 23

²⁵³ Xu & Wu 2000: 52

²⁵⁴ Xu & Wu 2000: 393

avhengig av et godt forhold til embetsmenn, og de hadde heller ingen politisk makt. Samtidig var inntektene fra det eksisterende system så store at svært få embetsmenn hadde noe behov for endrede institusjoner.

"Yet officials often were involved in commercial life, at least indirectly through agents, and this led to a – symbiosis between bureaucrats and businessmen."²⁵⁵

I kapittel 2 "Staten" forklarte jeg hvordan en embetsmann var nødt å sørge for sine egne arbeidskolleger og stab. Han alene kunne aldri klare å administrere et distrikt med opptill 250.000 innbyggere. Han måtte bygge et administrasjonsapparat og betale for ansatte av egen lomme. På grunn av manglende offisielle statlige institusjoner ble det skapt mange "private" nettverk, institusjoner og korrupsjon²⁵⁶. Veien til rikdom ble derfor enten å bli en embetsmann eller å bestikke en.

"The maturing of bureaucratic capitalism in late imperial China was highly inimical to technological progress and economic development. The path to wealth was becoming or paying off an official, and neither new technology nor fixed capital was protected against official rapacity"²⁵⁷

Korrupsjonen ble en integrert del av økonomien i Kina. Det var ikke gode nok institusjoner til å ivareta transaksjonene fullverdig. Smugling florerte på grunn av maritime restriksjoner, de statlige handelsrutene langs "Grand Canal" ble grovt utnyttet av ansatte. Handels- og embetsmenn var avhengige av hverandre. Samtlige kjøpmenn var nødt til tilfredstille laugene med bidrag for å unngå massive restriksjoner.

"Extortion was a universal phenomenon and an integral part of the system: it cannot all be explained by antimercantile policy"²⁵⁸

Kommersielle aktiviteter med stor profitt var monopolisert eller satt under strenge restriksjoner. Embetsmenn var innblandet i det meste av større aktiviteter;

"Big merchant capital in the Ming period was its close involvement with salt and officialdom, through government-controlled trade and industries"²⁵⁹

3.4.1.3 Statlige hindringer

I sin redsel for at handelen skulle komme ut av kontroll, eller at handelsmenn skulle få for stor makt satte staten inn en rekke restriksjoner. En av de mest ødeleggende var forbudet mot maritim handel.

Perioden mellom 1371-1567 kalles "The Maritime Interdict". Da forbød staten kinesere å reise til sjøs²⁶⁰.

"The navy retained some strength even under the Mongols, but the foundation of native dynasty which improved the Grand Canal (so no longer necessitating ocean-going transport from South to North) led to

---

²⁵⁵ Chou 1974: 228

²⁵⁶ Med begrepet korrupsjon mener jeg har all økonomisk aktivitet som ikke forholder seg innenfor de formelle rammene gitt av staten. Begrepet er noe omstridt da staten i praksis "godtok" en viss form for korrupsjon. Man kan derfor ikke sammenligne denne type korrupsjon med mer enkle og lysskye aktiviteter.

²⁵⁷ R. Huang 1999: 55

²⁵⁸ Xu & Wu 2000: 394

²⁵⁹ Xu & Wu 2000: 59

²⁶⁰ Blunden & Elvin 1998: 120 (Fra den keiserlige befaling: „Severe punishment will be inflicted on those who dare to do business privately with foreigners“)

*a series of edicts that undermined its position. Most obviously, between 1371 and 1567, all foreign trade was banned.*²⁶¹

Dette ruinerte store deler av økonomien i Sør-Kina. Selv etter 1567 var det store restriksjoner på kinesisk sjøfart. Det var kun lov å være utenlands i 3 år. Skipet skulle ikke ha større mannskap enn 28 personer og det skulle ikke ha mer enn to master. Det var også klare restriksjoner på skipets bredde, lengde, lastekapasitet og seiltype. Ved disse restriksjonene prøvde staten å gjøre det så vanskelig som mulig å drive fjernhandel, samtidig var det også et ledd i kampen mot piratvirksomhet. Skip av denne typen ville ikke være særlig slagkraftig, dersom de ble brukt av sjørøvere.²⁶²

Et totalforbud mot skipsfart kom i 1655, og det var først etter at Taiwan ble erobret i 1684 at det ble en lettelse på restriksjonene. Men allerede i 1717 ble det nye harde regler. Under Qing-dynastiet ble utenrikshandelen stadig mer regulert. I 1757 ble Canton den eneste byen som var åpen for handel med Vesten, mens Kiakhata ble åpen for russere fra 1737. Det var først på slutten av 1700-tallet at private handelsmenn offisielt kom på banen.²⁶³

Resultatet av det maritime forbudet ble en storstilt pirat- og smuglervirksomhet, hvor også embetsmenn var involvert. Igjen ble det altså utviklet et godt utbygd illegalt system, istedenfor legitime institusjoner slik man finner hos de europeiske halvstatlige Ost-Indiske kompanier.

*”Trade was instead organized by “pirates”, often of Japanese origin”*²⁶⁴

Ti tusen kinesere ble drept av nederlendere under en konflikt på Java i 1741.²⁶⁵ Responsen fra Qing-dynastiet var at de fortjente skjebnen, siden de hadde vendt moderlandet ryggen. De beskyttet kun den del av befolkningen som bodde innenfor imperiets grenser. Med minimal støtte fra staten, samt forbud og restriksjoner ble all maritim ekspansjon effektivt ødelagt. Det var allikevel endel kinesere som utvandret til Sørøst Asia for å drive kommersiell virksomhet, men dette var uten statens velsignelse.

I 1487 ble det gjort statlige beregninger som viste at kostnadene ved varetransport ble 70-80% billigere med sjøreiser og 30-40% billigere via den store kanalen, enn ved tradisjonell landtransport. Dette understreker enda tydeligere hvor ødeleggende det maritime forbudet var for økonomien, men viser også hvor sterkt ideologien skjøy økonomi til side for andre målsettinger.

Et slikt maritimt forbud var kun gjennomførbart i et gigantisk rike som praktisk talt var selvberget av essensielle varer.

---

²⁶¹ Hall 1985: 49

²⁶² Xu & Wu 2000: 397

²⁶³ Xu & Wu 2000: 50

²⁶⁴ R. Huang 1999: 50

²⁶⁵ Xu & Wu 2000: 397

*"The very size of the empire made the ban possible.. The ten kingdoms could not have afforded such isolation"*²⁶⁶

En skal også merke seg at Europas maritime ekspansjon starter kun noen tiår etter at Kinas maritime forbud trer i kraft. Hva som hadde skjedd, dersom Europa hadde møtt et Kina uten maritime restriksjoner, vil alltid være gjenstand for undring.

3.4.1.4 Handelsbalanse

Kina hadde og har et enormt hjemmemarked, og var i stor grad selvforsynte både av basal- og luksusvarer. Det var kun enkelte krydder, elfenben og te de importerte og da særlig fra India. Kina var på den andre siden en storeksportør av porselen og silke til omverdenen. Selv om kineserne hadde strenge restriksjoner på utenrikshandel var varene enormt ettertraktet, og det ble en betydelig handel med Vesten og resten Asia. De ville ha sølv for varene og hamstret enorme mengder edelt metall. Men siden hjemmemarkedet var så stort og ekspansivt var det hele tiden etterspørsel etter mer sølv. Selv uten en aktiv utenrikspolitikk hadde den kinesiske stat nesten alltid et positivt handelsoverskudd. Det gjorde at de ikke trengte å ta opp større lån som de europeiske statene. Staten hadde nok av penger.

*"Nor were there, in the period under discussion, a national debt or a national bank. What we do find, is a balance of trade that was permanently positive. During almost the entire early modern period China sold manufactured goods to Westerners, who mainly paid for them in silver. It is with good reason that early modern China has been described as a big sink of silver. In that sense it was a mercantilist's paradise. Internal trade was preferred over external trade. Export of goods was sometimes frowned upon."*²⁶⁷

Vries argumenterer hardt for at Kina var "et merkantilistisk paradys". Men, er det et merkantilistisk trekk å sette kraftige restriksjoner for eksporten? En gjennomført merkantilistisk stat vil jo gjerne eksportere så mye som mulig, slik at for å få størst mulig andel av de edle metaller. Jeg er derfor usikker på hvor sterkt jeg vil kalle Kina for merkantilistisk når en tenker på alle statlige hindringer de hadde mot utenrikshandel.

Staten hadde som nevnt nok av penger, og ble derfor heller ikke avhengig av private finansieringsmuligheter som i Europa. Familien Fugger hjalp for eksempel store deler av Europas kongelige på 1500-tallet. Etter at både franske og spanske kongen slo seg konkurs i 1557 og 1559 gikk også familieimperiet Fugger etter hvert til grunne. Resultatet ble et voldsomt incitament for nye finansielle institusjoner. I Europa ble derfor de private finansieringssystem styrket, gjort autonome og utviklet på grunn av ulike kongers utgifter til krigføring etc.

Hvor tok det enorme kinesiske handelsoverskuddet veien? I kapitlet om "Innovasjon" vil jeg vise at det ikke ble utviklet noen spesielt nye produksjonsmetoder i Kina på 500 år. De eksisterende metodene

---

²⁶⁶ Chou 1974: 223 (Ten Kingdoms – referer her til en politisk fragmentert periode hvor Kina var oppdelt i mange mindre og større enheter 907-960. Denne perioden sees på som overgangen fra Tang til Song-dynastiet.)

²⁶⁷ Vries 2002: 12

ble forbedret, men det kom ingen fundamentalt nye. Lippit mener å ha funnet svaret i sin artikkel fra 1980;

"The uses of the surplus included primarily consumption, the purchase of land, ceremonial expenditures, military expenditures ... , and expenditures on classical education."²⁶⁸

Overskuddet ble med andre ord ikke investert i innovative produksjonsmetoder, men heller samlet hos enkelte rike handels- og embetsmenn. Det ble heller ikke utviklet noen kjøpekraftig middelklasse som kunne skape økt økonomisk aktivitet. I likhet med Spania på 1500-tallet hadde Kina kjempeinntekter, men penger alene er ikke nok til suksess. Det er med andre ord ikke hvor mye penger en har, men hvordan pengene brukes som er sentralt.

"Spain provides an excellent example of the results and consequences of failing to develop an efficient economic organization."²⁶⁹

3.4.2 Europeisk handel og engelsk herredømme

Allerede på 1600-tallet hadde de europeiske statene spredd seg ut over alle kontinenter. Det var særlig franskmenn, spanjoler, portugisere, engelskmenn og nederlendere som var aktive. De drev en knallhard kamp seg imellom, for å sikre en størst mulig merkantilistisk ekspansjon. De førte en aktiv og målrettet utenrikspolitikk. Målet var å få størst mulige markedsandeler og ressurser etter merkantilistisk, og senere kapitalistisk mønster.

Spania og Portugal hadde opplevde eventyrlig suksess mellom 1500 og 1600 tallet, da de med pavenes velsignelse praktisk talt hadde delt den nye verden mellom seg. England, Frankrike og Nederland kjempet om hegemoniet under hele 1600-tallet. Etter flere suksessfulle slag, både militært og økonomisk, stod England frem som Europas dominerende stormakt på slutten av 1700-tallet. I tiden rett etter 1800 opplever Kina stagnasjon og krise, mens England fremstår full av dynamikk og besluttsomhet.

Pomeranz, Blaut og Vries trekker alle frem Europas maritime ekspansjon for å forklare dets vekst, men studier av Bairoch og O'Brian viser at denne den oversjøiske handel var på langt nær så viktig for Europa som Pomeranz hevder. Bairochs studier viser at den oversjøiske handelen ikke utgjorde mer enn 2-10% av BNP, mens O'Brian sine undersøkelser lander på 10-15%²⁷⁰. Her er jeg helt enig med Bairoch. Selv om Europa skulle ha fått "litt mer olje" i maskineriet på grunn av ekspansjonen, må man huske Kinas enorme handelsoverskudd. Det er ikke bare mengden av kapital som er viktig.

Europeerne eksporterte ikke særlig mye til andre verdensdeler før på 1800-tallet. Det var først da den industrielle revolusjon hadde endret produksjonsvilkårene. Den store utvekslingen av europeiske varer skjedde derfor på eget kontinent før den industrielle revolusjon.

---

²⁶⁸ Lippit 1980: 64

²⁶⁹ North 1973: 131

²⁷⁰ O'Brian 1982

I motsetning til Kina som hadde store deler av den kommersielle aktiviteten sentrert rundt Yangtze-deltaet, var det mange kjerneområder basert på kommersiell virksomhet spredt rundt omkring i Europa. Det var ikke kun i Nord-Italia og London en fant moderne institusjoner. Det lyste av aktivitet og innovasjon rundt om i det meste av Europa.

England og andre europeiske stater var globale aktører på verdensmarkedet. De hadde klare definerte målsettinger og samarbeidet aktivt med private organisasjoner om å nå sine mål. Den kinesiske stat gjorde det motsatte. Riket ville ikke involvere seg for mye i hva som skjedde utenfor statens grenser. Det hadde ingen ambisjoner med sin utenrikspolitikk, utenom om å trygge staten og at andre riker skulle godkjenne dets suverenitet og overherredømme. Vries ser denne forskjellen og merker seg den som et avgjørende skille mellom Europa og Kina;

“The big Asian Empires first and foremost were agrarian societies. Their governments were primarily oriented inwardly, as the lack of a clear foreign policy neatly indicates.”²⁷¹

En global aktør hadde helt andre forutsetninger for å utvikle nye, moderne institusjoner. De hadde kommersiell aktivitet i alle verdensdeler og måtte ha effektive institusjoner som kunne regulere transaksjonene.

I middelalderen var det ikke så stor forskjell på hvordan de kommersielle aktørene i Europa og Kina var organisert. Selv eurosentrisk Landes ser denne likheten;

“Guilds were to be found all over the world – in Europe, but also in Islamic lands, India, China and Japan.”²⁷²

Selv om det var likheter, finner vi også store avgjørende forskjeller. I takt med nye institusjoner kom det også mer moderne organisasjoner i Europa. Oppkomsten av de nye handelsorganisasjonene; den moderne bedrift; var et avgjørende skille. Den moderne bedriften var ikke knyttet til noen enkeltperson eller familie, men var en egen selvstendig enhet. Bedriftens levetid var ikke knyttet til spesielle aktører, og det skjedde en gradvis utvikling fra personlige familiebedrifter mot de organisasjonsstrukturer vi finner i dag.²⁷³ Man kunne kjøpe andeler gjennom børsene, og derved ha helt upersonlige eierforhold. Pomeranz hevder også at de europeiske bedriftene hadde andre institusjoner som favoriserte kapitalakkumulasjon innad i bedriften i større grad enn i Kina.

Handelsmenn hadde en helt annen form for innflytelse i England enn i Kina. I kapittelet ovenfor gjorde jeg rede for hvordan handelsmenn i Kina var uten politisk innflytelse og helt avhengig av et godt forhold til embetsmenn. I England og enkelte andre europeiske land skulle parlamentet representerer folket. Vi finner også spor av folkestyre i middelalderens stenderforsamlinger. Handelsmenn kunne med andre ord selv bli valgt inn i parlamentet, for deretter å være med i politiske

---

²⁷¹ Vries 2002: 13

²⁷² Landes 1998: 242

²⁷³ Pomeranz 2000: 198

beslutningsprosesser. I land der parlamentarismen ikke var utviklet, trengte likevel kongen støtte fra borgerskapet i kampen mot adelen, slik det skjedde i København 1660.

3.4.3 Konklusjon

Kina og Europa var to rake motsetninger når det gjaldt fjernhandel og utenrikspolitikk. Kina stengte grensene og hadde harde restriksjoner på all handel med andre stater. Kina hadde heller ingen aktiv utenrikspolitikk, utenom tributideologien. De hadde ikke behov for å drive handel i andre stater eller områder, da de mente å være i besittelse av alt nødvendig;

*"We posses all things"*²⁷⁴

Europa bestod av globale aktører som kjempet en innbitt kamp om markedsandeler, prestisje og geografiske landområder. Hver enkelt stat samarbeidet aktivt med private organisasjoner²⁷⁵ i denne kampen.

Når det gjelder handelen innad i riket, var det store likheter mellom Europa og Kina. Det var et gryende marked, og enkelte steder fant man også en viss industriell produksjon²⁷⁶. Begge regioner var organisert ved at ulike laug regulerte store deler av den kommersielle aktiviteten. Deler av Europa utviklet mer moderne institusjoner og man fikk en større grad av "upersonlige" bedrifter.

Store deler av den kinesiske økonomien var basert på korrupsjon, og handelsmenn hadde ingen politisk makt. De var totalt avhengige av embetsmenns godvilje for å gjøre kommersiell suksess. I England var situasjonen en helt annen, handelsmenn kunne fint være med i politiske beslutningsprosesser, noe som gjorde at det ble et helt annet grunnlag for å endre institusjoner.

3.5 Kapitalisme og markedsøkonomi

Kapitalisme var det økonomiske system som tok over for markedsøkonomi og merkantilismen i Vest-Europa på 1700-tallet. Det ble et klart skille mellom staten og det private innen næringslivet. Staten skulle trekke seg helt ut av selve handelen og kun passe på at alt gikk riktig for seg.²⁷⁷ Med kapitalismen blir skillet mellom de som eier produksjonsenheten og arbeiderne større. En kapitalist er en person som eier kapitalen, det vil si både penger til investering og produksjonsmidlene.

Braudel skiller mellom markedsøkonomi og kapitalisme, men de er ikke to uavhengige økonomiske systemer. Kapitalisme er en mer raffinert og utviklet form for et økonomisk system, og er bygd opp

---

²⁷⁴ Sitat hentet fra *Emperor Qian Longs Letter to Georg III, 1793* <http://acc6.its.brooklyn.cuny.edu/~phallsall> (02.12.02)

²⁷⁵ For eksempel England og Nederlands Ost-indiske kompanier.

²⁷⁶ Innen tømmer, salt, porselen og gruvedrift i Kina.

²⁷⁷ En typisk "Nattvekkerstat"

med markedsøkonomien som grunnmur. Jeg viser her til hans forklaring på skillet mellom kapitalisme og markedsøkonomi:

"I den første kategorien A vil jeg gjerne plassere markedets daglige byttehandel, lokaltrafikk, korn som fraktes til nærmeste by... Markedet i en liten by kan stå som eksempel på denne byttehandelen som ikke byr på overraskelser, der alle på forhånd kjenner omstendighetene og man nesten nøyaktig kan beregne den beskjedene gevinsten... Etter hvert som man kommer høyere i byttehierarkiet dominerer den annen type økonomi og tegner et nytt bevegelsesmønster."²⁷⁸

Det nye bevegelsesmønsteret er kapitalismen. Kapitalisme er et vanskelig ord å definere, begrepet sier noe om de økonomiske rammene og produksjonsforhold i samfunnet;

"Det er ikke mulig å disiplinere, eller definere ordet "kapitalisme", for å sette det i tjeneste hos historiske forklaringsmodeller, uten at det rammes inn mellom de to ordene som er underforstått og som gir betydning: kapital og kapitalist. Kapital er en påviselig størrelse, virkemiddel som er lette å dra kjensel på, uavbrutt i virksomhet. Kapitalisten er mannen som forestår eller forsøker å forestå kapitalinnsprøyting i den uopphørlige produksjonsprosessen alle samfunn er dømte til. Kapitalisme er, grovt sagt, og bare grovt sagt, den måten dette stadige spill av kapitalinnsprøyting er drevet på, vanligvis uten påtrengende uegennyttige målsetninger."²⁷⁹

Det som skiller kapitalismen fra markedsøkonomien er, etter min mening, at investor er ikke trenger å ha noe med selve produksjonen eller salget å gjøre. Det blir større avstand mellom eier og arbeider. En av hovedtesene til den eurosentrisk og komparative "skole" er at Kina aldri utviklet kapitalisme. Uten kapitalisme manglet noe av drivkraften som gjorde at en industriell revolusjon kunne oppstå. Vesten og Japan utviklet den nye mekaniserte produksjonen så raskt, fordi de allerede var i stand til og hadde "verktøyet" til å ta i mot og utvikle en slik revolusjon; nemlig kapitalismen.

Men hadde Kina noen form for kapitalisme? De fleste eurosentrisk forskere vil svare at Kina hadde en dynamisk markedsøkonomi, men at de ikke utviklet noen kapitalisme. Song-, Ming og Qing-dynastiet hadde en stor dynamisk markedsøkonomi. Hvorfor kom ikke kapitalismen? Wong mener at vi må lete i politiske strukturer for å finne svaret. Her støtter jeg han og viser til mine tidligere kapitler om stat og institusjoner.

"The answer to the question of why China did not develop capitalism is in part a political one."²⁸⁰

Kapitalismen vokste frem sammen med den moderne stat. Kapitalismen trenger regler, beskyttelse og orden. Kina hadde orden, men manglet regler og organisering av avanserte finansielle institusjoner, som kunne tilfredstille kapitalismen. Det hevdes også fra eurosentrisk hold at staten var for sterk. Den bremsset utviklingen hvis den så antydninger til at staten selv skulle miste noe av sin makt og innflytelse. Braudel er meget tydelig på dette punktet:

"På tross av lokale kjøpmenns uhederlighet og korruperte mandariner, har den kinesiske stat uavbrutt vært fiendtlig innstilt til kapitalisme, som hver gang omstendighetene har gjort den mulig, er brakt til orden av en stat som på sett og vis er totalitær (men da uten den nedsettende betydning ordet har i dag). Virkelige kinesisk kapitalisme finnes bare utenfor Kina – på De ostindiske øyer, for eksempel, der den kinesiske kjøpmannen handler og hersker i full frihet."²⁸¹

---

²⁷⁸ Braudel 1986, s. 44-45

²⁷⁹ Braudel 1986, s. 43-44

²⁸⁰ Wong 1997, s.69

²⁸¹ Braudel 1986, s. 62,

Braudel setter fokus på to årsaker til Kinas manglende kapitalisme; enten var regjeringen fiendtlig innstilt mot kapitalisme, eller så fungerte markedsøkonomien godt nok for den kinesiske økonomi. Han legger stor vekt på samspillet mellom staten som tilrettelegger for økonomisk aktivitet, og som jeg har skrevet ovenfor var ikke den kinesiske stat villig til å gi rom for kapitalismen.

*"Den moderne stat, som ikke har skapt, men arvet kapitalismen, kan fremme den eller legge hindringer i veien, den kan la den utvikle seg eller ødelegge drivkraften i den. Kapitalismen seirer bare når den identifiserer seg med staten, når den er staten."*²⁸²

Braudel fører oss med andre ord tilbake på institusjoner; staten må tilrettelegge institusjoner slik at kapitalismen kan blomstre. I Europa klarte handelsmenn å være med på lovgivningsprosessen, slik at de fikk juridiske og økonomiske rammer tilpasset den merkantile sektor. Braudel kalte kapitalismen for "Aftengjesten", han mente at det var den siste brikken som kommer på plass når alt annet er lagt til rette.

Enkelte vil ikke snakke om begrepet kapitalisme. Frank ser på kapitalismen ut fra en tradisjonell marxistisk definisjon, med kapitalister som eier produksjonsmidlene og arbeidere som jobber for dem. Han mener at måten man produserer en vare på ikke har noe å si, det er heller hvor konkurransedyktig varen er;

*"Many different relations of production have "delivered " products that have been competitive on the world market. .. Instead, competitive pressures and exigencies on the world market have been and continue to be much more determinant of the choice and adaptation of relations of production themselves."*²⁸³

Han mener videre at selve diskusjonen rundt økonomiske systemer i forhold til produksjonsmetoder bare er distraherende, og tar fokus vekk fra det virkelige spørsmålet, nemlig en holistisk analyse av helheten;

*"..the whole discussion about "modes of production" .. it becomes instead no more than a distraction from the real issue, which is the holistic analysis of the whole that these discussants are so intent on avoiding."*²⁸⁴

Her synes jeg den sinosentriske "skole" viser en av sine største svakheter, nemlig at den bagatelliserer det som ikke passer inn i deres teser og verdenssyn. Jeg merker meg at en etablert forsker som Frank bruker knappe to sider om kapitalisme i "ReORIENT", når han skriver om global verdensøkonomi. Etter mitt skjønn er det helt avgjørende å ha et bevisst forhold til de økonomiske rammefaktorene rundt produksjon, dersom man skal studere økonomi.

3.5.1 Marx og Smith

Det er ikke alle sinosentrikere som støtter teoriene til Frank. Vries har en annen vri på problematikken og får støtte av en sinosentrikeren Pomeranz. De hevder at både Kina og Europa hadde kapitalistiske

---

²⁸² Braudel 1986, s. 56

²⁸³ Frank 1998, s. 331

²⁸⁴ Frank 1998, s. 332

trekk, men det var to forskjellige utgaver av kapitalisme. Kina var ikke kapitalistisk etter klassiske marxistiske definisjoner. De mener at Kina hadde en økonomi som var mer lik idealet til Adam Smith.

“.. China, under the Qing this definitely was a “commercial society” in the sense Adam Smith used the Word. In that sense it was a capitalist society, even more than western Europe.”²⁸⁵

Den økonomien som ble utviklet i Europa hadde større likhetstrekk til kapitalisme sett fra marxistisk terminologi²⁸⁶. Det var større påvirkning fra staten, mer monopol og ”anti-marked” i England. Kapital førte til makt i England, det var ikke alltid tilfellet for Kina ;

“What Schumpeter called ‘monopolistic competition’ in any case was far more characteristic of the economy of early modern Europe than the type of competition Smith had in mind. Braudel was absolutely right when he concluded that the really big profits in early modern Europe were made in ‘the anti-market’ of his capitalism. Many of ‘protected’ entrepreneurs became very wealthy and were able to found their own dynasties.”²⁸⁷

I Kina var staten påpasselig med å regulere det “frie” markedet slik at det ikke skulle utvikle seg noe ”anti-marked”. Dette kunne føre til at prisene for nødvendige varer ville øke dramatisk, noe som igjen kunne lage uro i befolkningen. Det var også viktig å holde øye med handelsmenn. De kunne fort bli en uavhengig maktfaktor innen det kinesiske riket, dersom man gav dem fritt spillerom.

“If they had known his work, the Qing would not have fundamentally opposed Adam Smith. They would not, however, have shared his optimism that the invisible hand should be given completely free rein. In the end they preferred “just” prices over just prices. ...What they were opposed to, is the kind of policies Braudel describes as typical for capitalism in its European form, i.e. the whole set of activities and institutions by which wealthy and mighty merchant-entrepreneurs transformed the market into an anti-market that worked to their advantage. ...They were not in favour of changes that stirred up what they saw as the just order and that might create social upheaval. To put it bluntly: they were not opposed to a welfare policy, but they did not envisage a growth policy. That does not mean there was no economic growth. There was, but it was growth that was kept as much as possible inside the existing socio-political and moral framework.”²⁸⁸

Men selv hvor mye Vries argumenterer for en økonomi etter Smithiansk modell, forklarer han videre hvordan kapitalkraftene ble regulert av Staten. Jeg har problemer med å se hvordan kapitalen var fri og markedskraftene rådet slik Adam Smith beskrev det i *“The Wealth of Nations”*, dersom staten og embetsmenn alltid hadde den overordnede styringen i Kina. I følge Vries var den kinesiske økonomi mer ”fri” enn den europeiske, men kun til et visst punkt. Ble noen for rike og mektige ble det raskt satt inn sanksjoner.²⁸⁹;

“There were liaisons between capital and government. But intensity and scale of co-operation were different from those in Europe. Capital always was the junior partner, at best, and closely guarded.”²⁹⁰

Landes og flere i hans følge er slettes ikke enig med Vries om den nesten ideelle Smithianske kapitalisme i Kina, fordi de konsekvent ikke går god for de økonomiske likhetene mellom Kina og Europa. Den kinesiske stat regulerte, konfiskerte og styrte. Det var i det hele tatt svært lite rom for privat initiativ. Det var svært få som ville investere i noe de ikke var sikre på å beholde;

---

²⁸⁵ Vries 2002

²⁸⁶ Foredrag av Vries ved Høgskolen i Agder nov. 2001

²⁸⁷ Vries 2002: 4

²⁸⁸ Vries 2002: 27

²⁸⁹ Se også kapittel ”4 Institusjoner” hvor jeg viser avhengigheten mellom handelsmenn og embetsmenn

²⁹⁰ Vries 2002: 12

“.. why should anyone invest capital or labour in the creation or acquisition of wealth that he may not be allowed to keep? In the words of Edmund Burke, [a law against property is a law against industry].”²⁹¹

“In China, even when the state did not take, it oversaw, regulated, and repressed.”²⁹²

Isett & Benner er de siste forskerne som har gått hardt ut mot tesen til Vries og Pomeranz. De hevder at Kinas økonomi var langt fra noe Smithiansk ideal.

“In the Yangzi delta, by virtue of the reigning system of social-property relations, both of the main economic agents—peasants and landlords—possessed direct, non-market access to the means of their economic reproduction. As a result, they were under no compulsion to buy necessary inputs on the market, could therefore avoid dependence upon the market, and were thus freed from the necessity to enter into competitive production to survive (which is in no way to imply that they wished to avoid involvement in the market). Thus shielded from the pressure of competition, they were enabled to allocate their resources so as to pursue certain goals that were in their own interest but that were nonetheless non-economic in the strict sense of maximizing the gains from trade. Contra Pomeranz, the aggregate outcome was indeed a pattern of family formation, of allocation of property, and of demographic expansion in the Yangzi delta that ran counter to the needs of capital accumulation and Smithian growth more generally.”²⁹³

Uansett om en støtter seg til Vries eller Landes versjon om Kinas økonomi, mener begge at de øvre rammene for private aktører i Kina var samfunnsbevarende. Man skulle ikke skape noen form for uorden i imperiet, og staten var der for å passe på at så ikke skjedde. Sinologen Ray Huang beskriver det slik;

“As the Ming administrators saw it, to promote those advanced sectors of the economy would only widen the economic imbalance, which in turn would threaten the empire’s political unity. It was far more desirable to keep all the provinces on the same footing, albeit at the same level of the more backward sectors of the economy.”²⁹⁴

Han kritiserer også sinosentrikere og komparativister for å mistolke eller neglisjere viktige aspekt med kapitalismen, nemlig det organisatoriske. Det er ikke kapitalisme selv om noen blir rike og handelsmenn tenker profitt. Slikt har alltid eksistert. Kapitalisme var både en ny og kompleks måte å organisere økonomien på. I tillegg innholdt den en viss ideologisk dynamikk;

“A fact that has escaped general recognition is that the term “capitalism” was only occasionally mentioned in the nineteenth century, and it begins to appear frequently only in the present century. Unable to avoid it, we propose to accept Sir George Clark’s view that capitalism marks an organization and movement. We further decide that only under the following three conditions can capitalism go forward and make headway. (1) Wide extension of credit on private ownership, so that idled capital is fully utilized. (2) Impersonal management, so that the supervising power of business goes beyond the capability of the entrepreneurs themselves. And (3) pooling of service facilities, such as transportation and communication, so that the sphere of operation exceeds the logistical capacity of individual firms. The key to the growth potential of all three components is trust, which cannot be sustained without court protection. .. All this points out that the whole movement and the entire organization involve many aspects of public life. They are intellectual and legal, no less than economic and social. The emergence of capitalism is not merely a change of mode of production or a sudden thrust of capitalist spirit.”²⁹⁵

Han mener derfor at det ofte har blitt gitt et feilaktig bilde av den kinesiske økonomien siden man ikke legger fokus på de organisatoriske sidene;

“Since the formation of capitalism in the West coincides with its time span, it is all too easy for writers to portray a “bidding capitalism” in Ming China, as has been done by considerable number of historians.

---

²⁹¹ Landes 1998: 32

²⁹² Landes 1998: 35

²⁹³ Isett & Benner 2002: 10

²⁹⁴ Huang 1973: 290

²⁹⁵ R. Huang 1999: 39

*Without presenting capitalism as an organization and a movement, their collection of data repeats the story that many smart people during the period amassed large fortunes.*²⁹⁶

Det var ikke grunnlag for kapitalisme i Kina, det institusjonelle rammeverket manglet.

*"It must be pointed out that in the late Ming most of the service facilities indispensable to the development of capitalism were clearly lacking. There was no legal protection for the businessman, money was scarce, interest rates were high and banking underdeveloped."*²⁹⁷

Lippit hevder at veien til rikdom var gjennom korrupsjon og personlige kontakter i Kina. Det var med andre ord ikke forvaltningen av kapital som var avgjørende, men heller hvem du kjente;

*"...the elite class had little to do with the actual production, and the path to riches was through connections and corruption rather than innovation and capital formation."*²⁹⁸

Problemet med denne debatten er at de ulike "skolene"ne legger forskjellige definisjoner til grunn, slik at problematikken om kapitalisme passer inn i deres hovedtese. Derfor blir valg av definisjon avgjørende for resultatet.

Som jeg tidligere har hevdet, og er jeg enig med R. Huang i at fokus må ligge på om økonomien har moderne institusjoner og om den har en viss dynamikk. Dersom kapitalisme skal være ensbetydende med en dynamisk økonomi og moderne institusjoner, mener jeg definitivt at dette ikke var tilstede i Kina.

3.5.2 Ostentatorisk økonomi

Ostentatorisk økonomi heter på engelsk Ostentatious economy. Ostentatious betyr pralerende, prangende eller demonstrativ økonomi. I en slik økonomi får vi en helt annen målsetting enn vi finner i kapitalismen. En kapitalist vil alltid ha økt effektivitet, vekst, monopol og større markeder som målsetting. Profitten skal maksimeres hele tiden. Dersom man som baserer seg på ostentatorisk økonomi, vil en ikke være like opptatt av profitt og økte markeder. Her er det nemlig statussymboler som er målet. Når en handelsmann har nådd en viss rikdom, kjøper han seg f.eks. en eiendom på landet og trekker seg tilbake, "profittjaget" og investeringslysten er ikke lenger drivkraften. I slike kulturer er dette en måte for handelsmenn å øke sin prestisje og status. Når en handelsmann har klart komme opp på et visst sosioøkonomisk nivå, bruker han avansen fra sin økonomiske aktivitet til å kjøpe seg prestisjefylte stillinger og objekter. For at kapitalismen skal fungere må man også tenke som en kapitalist. Ekstreme eurosentriskere mener at Kina hadde en ostentatorisk økonomi, og at de hadde store problemer med å fri seg denne økonomiske tenkningen;

*"...despotic Asian institutions suppressed creativity or diverted it into producing voluptuous luxuries."*²⁹⁹

---

²⁹⁶ Ray Huang 1999: 45

²⁹⁷ R. Huang 1974: 318

²⁹⁸ Lippit 1980: 57

²⁹⁹ Jones 1996, s. 231

Målsettingen for handelsmannen er derfor forskjellig i Europa og Kina, på samme måte som vi finner ulike målsettinger for staten.³⁰⁰ Enkelte hevder at ostentatorisk tankegang generelt har vært og er et stort problem i utviklingsland. Den blir derfor sett på som et av de store hinder som må nedkjempes dersom en stat skal klare å utvikle en velfungerende kapitalisme;

"Det er ikke kvantiteten kapital som er avgjørende, men hvordan kapitalen brukes".³⁰¹

3.5.3 Kvantitativ og kvalitativ vekst

Et svært sentralt punkt i økonomisk analyse er å finne ut om en økonomi har en kvantitativ eller kvalitativ vekst.³⁰² Det er stor forskjell på en økonomi som ekspanderer i takt med befolkningsøkningen og en økonomi som blir mer effektiv og avansert, slik at BNP øker pr. innbygger.

Kina hadde en kvantitativ vekst, mens Vest-Europa hadde både en kvalitativ og kvantitativ vekst. Kina hadde en enorm økning i innbyggere mellom 1500 og 1820, fra 103 til 381 millioner.³⁰³ De opplevde også en voldsom økonomisk ekspansjon, men den var ikke kvalitativ. De hadde derfor ingen reel økning i BNP pr. innbygger siden Song-dynastiet. Maddison viser i sitt nyeste verk; *"The World Economy – A Millennial Perspective"* at Kina hadde en økonomisk stagnasjon mellom 1300 og 1800. Vest-Europa opplevde også en formidabel befolkningsvekst i det samme tidsrommet. Befolkningen økte fra 57 millioner til 132 millioner, men allikevel hadde de en kvalitativ vekst i økonomien.³⁰⁴ Jeg har tatt med en modell fra boken hans som illustrerer denne tesen.

---

³⁰⁰ Se kapittelet om "stat og styresett"

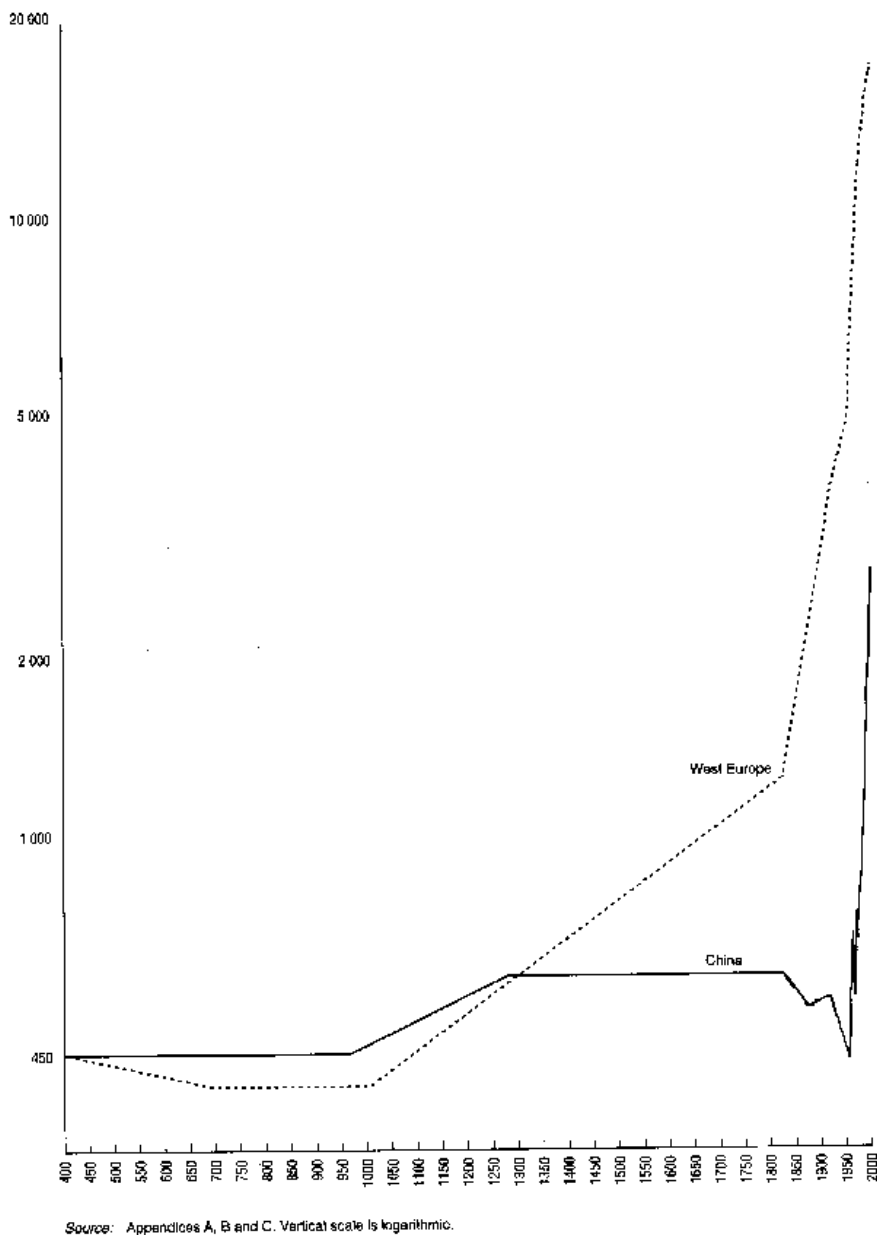
³⁰¹ Sitat av professor Finn Fuglestad, UiO

³⁰² Kvantitativ økonomisk vekst; produksjon og økonomi stiger i takt med befolkningsutviklingen. Ingen reel økning i BNP pr. innbygger. Kvalitativ vekst; produksjon øker mer enn befolkningsvekst. Det blir en vekst i BNP pr. innbygger.

³⁰³ Maddison 2001: 238

³⁰⁴ Maddison 2001: 40

Figure 1-4. Comparative Levels of GDP Per Capita: China and West Europe, 400-1998 A.D.

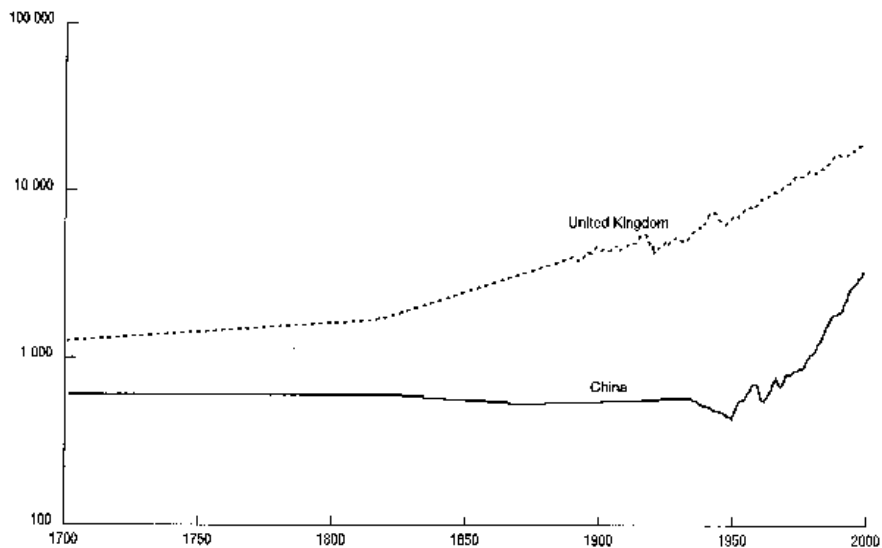
Figur 11:

Modell hentet fra Maddison 2001: 42

Dersom vi sammenligner denne modellen med figur 1,2 og 3 som ble presentert i innledningskapittelet ser vi at denne modellen er svært lik figur 1, representert for den eurosentrisk "skole". Men Maddison har også tatt med den økonomiske avstanden det var mellom Song-dynastiet og Europa slik som komparativistene gjør.

England hadde en sterkere prosentvis vekst i innbyggertall enn det man opplevde i Kina. Befolkningen økte fra 3,1 millioner rundt år 1500 til 14,1 millioner i 1820 (og hele 25,9 millioner i 1870).³⁰⁵ Vi ser en interessant utvikling rundt år 1800. Begge land får et lite brudd, England får en enda sterkere kvalitativ vekst, mens Kina faktisk reduserer sin BNP pr. innbygger og bryter et mønster som strekker seg tilbake fra 1300 tallet.

Figure 1-5. Comparative Levels of GDP Per Capita, China and the United Kingdom, 1700-1998

Figur 12:

Modell hentet fra Maddison 2001: 43

Maddison mener å ha funnet tallmateriale som tilsier at Kina faktisk senket sin produktivitet etter 1800, og at det først var noen år etter andre verdenskrig de fikk en kvalitativ økonomisk vekst. Det vil med andre ord si at Kina hadde en økonomi som enten var i stagnasjon eller var minkende fra 1300 og frem til ca 1950. Det vil si 650 år uten kvalitativ vekst i økonomien.

³⁰⁵ Maddison 2001: 247

Land	1500	1700	1820	1913
England	a) 762 b) 0.31 (1500-1700)	a) 1405 b) 0.34 (1700-1820)	a) 2121 b) 0.96 (1820-1913)	a) 5150 b) 0.80 (1913-50)
Kina	a) 600 b) 0.00 (1500-1700)	a) 600 b) 0.00 (1700-1820)	a) 600 b) -0.08 (1820-1913)	a) 552 b) -0.62 (1913-50)

Figur 13:

Tabellen er laget ut fra tall hentet fra Maddison 2001: 90

Forklaring til tabellen:

Tall etter a) står for "Levels of GDP Per Capita (1990 international dollars)"

Tall etter b) står for "Growth of Per Capita GDP, annual average compound growth rates"

Det var med andre ord kun kvantitativ økonomisk vekst i Kina, ikke kvalitativ. Det er denne økonomiske dynamikken Kina manglet. Eurosentrikere mener å ha bevis for at den kvalitative veksten stoppet rundt år 1300.

"After 1300 increased production only kept pace with population growth"³⁰⁶

Jeg må si meg enig med eurosentrikerne på dette punktet. Det er riktig som sinosentrikerne hevder at Kinas økonomi var ekspansiv og at det var verdens mektigste rike til slutten av 1700-tallet, men det er ikke ensbetydende med at de hadde noen kvalitativ ekspansjon av økonomien.

3.6 Innovasjon

Innovasjon er selve grunnmuren for utviklingen av et moderne samfunn og en industrielle revolusjon. Med andre ord; et samfunn må være åpent for innovasjon dersom det skal utvikle seg. Som tidligere nevnt, hadde Kina opplevd innovative perioder. Oppfinnelser som krutt, boktrykk, papir og kompass stammer alle fra Kina. Boktrykk finner vi så tidlig som 600 e.kr, mens kompasset kom på 1100-tallet. Etter Ming-dynastiets overtakelse i 1368 og frem til 1911 skjer det svært lite innovativt i Kina. Samfunnet ble mer rigid og sentralstyrt.

"But the old flair for invention had vanished. The number of new techniques of any importance created in China since Ming times can almost be counted on the fingers of two hands"³⁰⁷

Enkelte oppfinnelser ble gjort, men klarte aldri å sette noe varig preg på samfunnet. Det som ble gjort var i hovedsak forbedringer av eksisterende teknologi.³⁰⁸ Alle oppfinnelser og nyvinninger som kunne true statens stabilitet ble raskt fjernet.

³⁰⁶ Lippit 1980: 60

³⁰⁷ Blunden & Elvin 1997: 144

³⁰⁸ Særskilt innen jordbruk og gruvedrift (ulike såmetoder og nye typer lufteanlegg i gruvene)

I Europa var det en helt annen situasjonen. Dersom man setter et skille for kinesiske innovasjon ved 1368, skjedde det en motsatt utvikling i Europa. På 1300-tallet utviklet renessansen seg i Italia, og snaue 200 år senere hadde den spredd seg til hele Europa. Renessansen var en intellektuell og kulturell bevegelse som ville studere den klassiske vitenskapen på nytt. Menneskets fornuft og viten ble sentral. Store vitenskapsmenn som Copernicus, da Vinci, og Machiavelli tilhørte alle epoken som la grunnlaget for store deler av den moderne vitenskapen. Men hvordan kunne disse nye tanker og ideer spre seg så fort? Hvorfor fikk de slå rot?

Dersom en stat innførte en konservativ politikk og isolerte seg fra resten av Europa, ville man bukke under i den mellomstatlige konkurransen. Innovasjon ble derfor et mål i seg selv, en overlevelsesmekanisme. Til forskjell fra Kina var det også større muligheter for fritenkere til å utvikle sine ideer, ikke minst på grunn av det fragmenterte politiske landskapet. Det var umulig for en enkelt maktinstans å føre full sensur i hele Europa. Videre finner vi også institusjoner som kunne ta vare på og videreutvikle vitenskapen. Universitetene som ble opprettet fra 1100-tallet konkurrerte med hverandre innen kunnskap, filosofi og ideologi. I Kina var slike institusjoner nærmest ikke-eksisterende, læringsinstitusjonene var som nevnt statlige med et fastsatt pensum sentrert rundt lyrikk og klassiske tekster.

3.6.1 Vitenskapens behov for institusjoner

Opp gjennom historien har vi alltid blitt fascinert av gamle kulturriker og deres avanserte vitenskap. Samtidig blir man også forundret over hvor fort kunnskapen blir glemt. Problemet er at vitenskapen trenger institusjoner og organisasjoner som ivaretar vitenskapens krav om bevaring og videreutvikling.

Det ble skrevet en del glimrende vitenskapelige verker³⁰⁹ i Kina men disse ble raskt glemt. Først på 1900-tallet ble de igjen funnet.

"The important point, historically, is that these apparent beginnings led nowhere. The works of Li Zhi and Song Yingxing virtually disappeared during the Qing dynasty and were recovered with some difficulty in the 20th century."³¹⁰

Kina har lange vitenskapelige tradisjoner. I 1723 ble det utgitt et enormt leksikon "Lei Shu". Det inneholdt 745 bind, var delt inn i seks hoveddeler og 32 underkategorier. Men imperiet manglet både institusjoner og kultur for bevaring slike vitenskapelige verk. Det var heller ikke større institusjoner som fremmet forskning på vitenskap som allerede var etablert. Man lærte fra person til person, fra mester til lærling.³¹¹

---

³⁰⁹ Fang Yizhi utgav et leksikon "Brief Record of Things" (særlig om teknikk og vitenskap) i 1664. Li Shizhen skrev et verk om urter og alternativ medisin "Pharmacological Catalog" i 1596. Wu Youxing gav ut en bok kalt "On Epidemics" i 1642. Den presenterte teorier om mikroorganismer som årsak til sykdom og kunne vært et avgjørende verk for legevitenskapen. Song Yingxing gav ut et stort verk om økonomisk teknologi "Commodities Developed by Nature and the Artificer" i 1637.

³¹⁰ Blunden & Elvin 1997: 146

³¹¹ Blunden & Elvin 1997: 145

“The gradually decreasing intellectual vitality of late imperial China as compared with early modern Europe may also have been connected with the absence of any universities or specialized educational institutions for such subjects as medicine or law. Would-be students learned from a master on a personal basis. The so-called academies had become exclusively cramming schools for the higher-level civil-service examinations.”³¹²

Kina hadde institusjoner³¹³, men de statlige undervisningsinstitusjonene underviste bare etter pensum til embetsmannsstudiet.³¹⁴ Resultatet ble at mye vitenskaplig utvikling enten ble stoppet av staten, eller rett og slett glemt.

“In China the hemp-spinning machine entirely disappeared, no effort being made to adapt it to cotton, which increasingly became the chief clothing fibre”³¹⁵

Jeg har allerede nevnt hvordan den maritime teknologien ble effektivt stoppet av statlige restriksjoner og pålegg. Også de rent abstrakte teorier av tidligere etablert vitenskap ble glemt;

“By Ming times nobody understood the advanced traditional algebra of Chin and early Yüan.”³¹⁶

I Europa opplevde man en voldsom vekst i undervisningsinstitusjoner utover 1100-tallet.³¹⁷ I løpet av et par århundrer var det etablert konkurrerende universiteter i mange viktige europeiske byer. Før 1270 var det 16 universitet i Europa og 15 nye vokste frem før år 1500.³¹⁸ Her kunne ideer utvikles og teorier prøves.

3.6.2 Motstand mot innovasjon og modernisering i det kinesiske riket

Det var en sterk motstand mot innovasjon og modernisering i det kinesiske riket. Staten var den fremste representant for dette synet. Man finner ideologiske og realpolitiske forklaringer, men også aktørene i det statlige embetsverk hadde sine egne personlige grunner.

Under Song-dynastiet hadde det vært en tradisjon for forskning og utvikling ved private skoler og akademier, men utover 1500-tallet ble det en tilspissing mellom staten og de private undervisningsinstitusjoner. Årsaken var at konservative embetsmenn som Zheng Juchen mente at disse skolene begynte å forske utenfor det fastsatte pensum, noe som kunne utfordre statsortodoksien. Konflikten førte til strenge restriksjoner og forbud mot private skoler 1579. Forbudet ble ytterligere forsterket i 1625.³¹⁹ Ming og Qing-dynastiene klarte å styre Kina i nesten 300 år hver, men dette var på bekostning av en totalitær stat, hvor et konservativt ”Status Quo” var målet.

---

³¹² Blunden & Elvin 1997: 145

³¹³ Allerede 150 f.kr var det 30.000 studenter ved et keiserlige universitet, som inneholdt 280 bygninger og 1850 rom (Ray Huang 1999: 129)

³¹⁴ Og som forklart tidligere i oppgaven innbefattet ikke disse studiene matematikk, fysikk etc. Det var for det meste filosofi og lyrikk.

³¹⁵ Elvin 1988: 108

³¹⁶ Chou 1974: 219

³¹⁷ Bertin & Vidal-Naquet 1991: 123

³¹⁸ Bertin & Vidal-Naquet 1991: 123

³¹⁹ Blunden & Elvin 1997: 145

I Kina var eliteklassen sterkt i mot enhver moderniseringsprosess. Deres status og posisjon i samfunnet kunne bli truet av sosiale forandringer. Da den industrielle revolusjon utviklet seg i England mellom 1770 og 1850 var det ingen grupperinger i Kina med en aktiv interesse for å utforske eller importere den nye teknologien.³²⁰ Det var ikke i selve produksjonsprosessen man kunne gjøre den største profitten, det var nok av billig arbeidskraft. De hentet den store fortjenesten fra distribusjonsleddene og ble derfor likegyldige til selve produksjonsprosessen.

"Mercantile profits were in distribution, and merchants tended to remain ignorant of the production process for goods which they traded."³²¹

Elvin har en egen tese³²² der han mener at knappe ressurser og stor tilgang på arbeidskraft skaper stagnasjon i økonomien. Enhver handelsmann er interessert i økt profitt og vil alltid være på søken etter nye, bedre og mer økonomiske produksjonsmetoder. Nye produksjonsmetoder og organisering vil ofte møte massiv motstand, og det var nettopp det som var problemet i Kina. Som tidligere nevnt var ikke handelsmenn involvert i produksjonsprosessen, de kjøpte ferdige produkter isteden. Profitten hentet de først og fremst på avansen ved videresalg.

"Merchants had no direct involvement in the production. They rarely involved in financing production."³²³

"At the same time, the relations of production in both industry and agriculture, marked by the divorce of the merchants from productive activity and the landlords from the land, further inhibited technological progress."³²⁴

Elvin hevder verve i Jingnan og Yangtze-deltaet ikke hadde noe behov for maskinell arbeidskraft. De hadde arbeidere, de var billige og kvaliteten på produktene var gode. Hele foretaket gikk i overskudd. Det var med andre ord ingen incitament for maskinell arbeidskraft. Ut fra Elvins tese var det direkte ulogisk å investere kapital i nye arbeidsbesparende produksjonsmetoder, det ville være mer lønnsomt å skaffe billige råvarer.

Det etnosentriske synet som lå implisitt i statens offisielle ideologi, og var en viktig grunn for motstand mot modernisering. De så rett og slett på Vestens teknologi som et angrep på hele deres verdensbilde. Teknologi fra Europa ble derfor ofte sett på som leketøy, uten reell bruksverdi;

"So Ming China – convinced of its ascendancy – quaked before the challenge of Western technology, which was there for the learning. ... most Chinese saw these pretensions for what they were: an attack on Chinese claims to moral superiority, an assault on China's self-esteem. The response, then, had to be a repudiation or depreciation of Western science and technology."³²⁵

Et godt eksempel på denne innstillingen kom fram da den engelske diplomaten Macartney besøkte Kina i årene 1792-94, i et forsøk på å opprette bedre handelsforbindelser mellom Kina og England. Macartney hadde med 29 gaver til keiser Qian Long. Dette var blant annet vitenskaplige instrumenter

---

³²⁰ Lippit 1980

³²¹ Lippit 1980: 55

³²² "High-level equilibrium trap"

³²³ Chou 1974: 227

³²⁴ R. Huang 1999: 55

³²⁵ Landes 1998: 336-337

og moderne våpen. Kort sagt det ypperste av hva England og Vesten kunne produsere. Disse gavene ble mottatt med interesse, men raskt satt på et lager. De ble ikke sett på som annet enn spennende leker. Qian Long viste isteden Macartney en oppvisning i buskying, hesteridning og sverdkamp. Dette ble gjort for å vise kinesisk makt og prestisje.³²⁶

“..what strikes time and time again is the immeasurable self-confidence that derives from thinking of oneself as the world. Thus the Ch’ien Lung emperor, rejecting trade with Georg III, chose to ignore the insistence of the English envoys: [I do not forget the lonely remoteness of your island, cut off from the world by intervening wastes of sea, nor do I overlook your excusable ignorance of the usages of Our Celestial Empire .]”³²⁷

Et annet poeng er at staten kan ha fryktet en industriell utvikling av realpolitiske grunner. De trodde at store omveltninger kunne skade stabiliteten i riket og derved sette deres egne maktposisjoner i fare.

“The imperial government believed – correctly – that industrial development, where it took place, would strengthen local authority vis-à-vis its own, and might, in extreme case, pose a threat to dynasty itself.”³²⁸

Embetsmennene ville derfor ikke ha noen forandring. Det bare i form av sitt embete de kunne nyte godt av alle privilegier. De så også på utfordringene fra Vesten som en trussel mot deres maktgrunnlag.

Enkelte vil hevde at det fantes grupperinger i Kina som sterkt ønsket den nye teknologien velkommen, og at keiserens eller hoffets stemme ikke er ensbetydende med hele Kina. Men disse grupperingene var i hvert fall ikke sterke nok til å styre Kina mot en industriell revolusjon.

I følge eurosentrikeren Landes var det Kina selv som ikke ville ta imot vitenskapen fra Vesten. Han tilbakeviser dermed tesen om at Vesten satte en stopper for Kinas egen utvikling av kapitalismen (“Spruts of Capitalism”), slik det ble hevdet av Maoister på 1970-tallet.³²⁹

“As for China, which had no established faith and where indeed an extraordinary religious tolerance prevailed, the mandarin and imperial court served as custodians of higher, perfected lay morality and in that capacity defined doctrine, judged thought and behaviour, and stifled dissent and innovation, even technological innovation. This was a culturally and intellectually homeostatic society: that is it could live with a little change (indeed, could not possibly stifle all change); but as soon as this change threatened the status quo, the state would step in and restore order. It was precisely this wholeness and maturity of this inherited canon and ethic, the sense of completeness and superiority, that made China so hostile to outside knowledge and ways, even where useful.”³³⁰

Landes hevder videre at det ikke er størrelsen på formuen som er avgjørende for utvikling, men heller samfunnets holdningen til innovasjon;

“It is not want of money that holds back development. The biggest impediment is social, cultural, and technological unreadiness – want of knowledge and know how. In other words, want of the ability to use money.”³³¹

---

³²⁶ Xu & Wu 2000: 398

³²⁷ Hall 1985: 56

³²⁸ Lippit 1986: 71

³²⁹ Moaister på 1960 og –70-tallet hadde en stor oppgave i å finne Kinas egen utvikling mot IR og kapitalisme. Det var Vesten som hadde hindret Kinas egen utvikling. store deler av forskningen rundt Kinas økonomiske historie dreide seg om å legitimere denne tesen (se; Xu & Wu 2000).

³³⁰ Landes 1998: 38

³³¹ Landes 1998: 269

3.6.3 Kinas manglende gjennombrudd

Kina utviklet ikke noen ny teknologi eller revolusjonerende produksjonsmetoder. Under keiser Yung-Lo i 1405 var det 100 millioner innbyggere. 250 år senere hadde tallet steget til 250 millioner under keiser Qian Long (1736-95), mens keiser Daoguang (1821-1851) hadde over 400 millioner innbyggere. Kina unngikk en malthusiansk krise ved at befolkningsveksten ble fulgt opp av stadig erobring av nye landområder, utvikling av jordbruksområder og kvantitativ vekst i økonomien. På 1800-tallet stoppet erobringen av landområder opp, og da landet verken hadde ny teknologi eller moderne institusjoner førte det til fattigdom, hungersnød, stagnasjon og tilbakegang. Det var mange mennesker om knappe ressurser.

Et nærmere blikk på historien viser flere tilfeller der Kina har vært ”på nippet” til et gjennombrudd innen vitenskap og produksjonsmetoder. Det er særlig ved tre anledninger at Kina var nær ved å skape et brudd, som kunne ført til større dynamikk og en industriell revolusjon.³³²

Første gangen var under Song-dynastiet, hvor det fantes en omfattende kommersiell handel og staten prøvde seg på mange handels- og skattereformer. Under denne perioden ble mange nye oppfinnelser tatt i bruk, som for eksempel en hydraulisk klokke, bomber, militære raketter og flammekaster. Song dynastiet opplevde en sterk økonomisk vekst, og institusjoner tilpasset den dynamiske økonomien begynte å bli etablert. Det fantes industriell produksjon av bla. porselen. På 1200-tallet var 10% av Kinas befolkning urbanisert, men de kinesiske byene var aldri autonome som de europeiske bystatene. De var isteden administrative sentra for statsapparatet. Det var masse medisinsk forskning på 1200-tallet. En måtte ta en egen eksamen for å bli lege. Allerede i 1113 kom det ut en illustrert medisinsk tekstbok. Tannkrem og tannbørste var normalt på 1200-tallet.

Adelen³³³ var nesten utradert fra det politiske maktspeilet og utgjorde ingen trussel mot sentralmakten, slik de hadde gjort under Tung-dynastiet. Song-herskerne hadde lært av tidligere erfaringer. De gav adelen stillinger innenfor embetsverket, for å nøytralisere eventuelle uavhengige maktgrupperinger. Det ble lagt større vekt på embetseksamener, og 200 ble årlig uteksaminert fra de statlige skolene, klare for å ta del i styret av det veldige riket. Songriket var hele tiden presset av sine naboer i vest og nord, og tapte de nordlige delene av riket i 1127. De stadige ytre trusler gjorde at det ble en økende skepsis mot alt som ikke var kinesisk. De fjernet seg derfor vekk fra Buddhismen, som var ganske liberal ovenfor fremmede elementer og innførte på ny confucianismen. Det ble en mer innadvent holdning til verden, og det nasjonale og særegne for Kina ble mer rendyrket. Skepsisen til alt fremmed økte og dermed også til alt innovativt og nytenkende. Samfunnslivet var preget av en avansert og

---

³³² Det er viktig å huske at verken Kina eller Europa på forhånd visste hva de utviklet seg mot. Det var med andre ord intet kappløp mot modernisering.

³³³ Det kunne være mektige tjenestemenn, lokale stormenn eller folk med høyere militære stillinger. Særlig militære ledere som hadde fikk ansvar for distrikter kan til en viss grad sammenlignes med europeisk adel.

dynamisk økonomi på den ene siden, mens på den andre siden fikk confucianismen og dens konservative verdier stadig større innflytelse. Dette førte til store konflikter innad i riket. I følge Norths lære om institusjoner var det lite samsvar mellom de formelle- og uformelle normer.

Denne merkverdige situasjonen ble avbrutt da mongolene, med Kublai Khan i spissen, overtok den sørlige delen av Kina i 1279. Det nye Yüan-dynastiet innførte hardere skatter og et generelt mindre liberalt samfunn. Statsadministrasjonen var også plaget av omfattende korrupsjon. Yüan-dynastiet fortsatte noe av innovasjonen fra tidligere dynastier. Kanonen ble utviklet i 1273, og det ble gjort mye forskning på matematikk. Dynastiet var heller ikke like innadventt som Ming- og Qing-dynastiet, og hadde blant annet to mislykkede invasjonforsøk på Japan. Skipsfarten blomstret og kinesiske handelsskip dominerte fra India til Korea. Det var på denne tiden Marco Polo gjorde sin reise til Kina. Yüan-dynastiet står derfor i en mellomposisjon mellom det dynamiske Song- og de mer innadventt Ming- og Qing-dynastiene.

“Further progress in textile machinery after Yüan was not blocked by inadequate science but by a weakening of those economic and intellectual forces which make for invention and innovation”³³⁴

Den andre gangen Kina kunne utviklet industriell produksjonen og kvalitativ økonomisk vekst var under den energiske keiser Yung-Lo som regjerte under Ming-dynastiet fra 1403-1425. Det var i denne perioden Kina opplevde sin store maritime ekspansjon. Enorme skip utforsket store deler av India-havet samt Oseania.³³⁵ Etter at Yung-Lo døde oppstod det interne maktkamper i ved det keiserlige hoff. Det kom nye og mer konservative keisere og embetsmenn til makten. Mye tyder på at det skjedde et brudd i den historiske utviklingen i mellom 1430 og 1450. I 1421 ble hovedstaden flyttet til Peking. Dette ble mulig etter at den store kanalen fra Yangtze-deltaet ble ferdig i 1415. Avstanden mellom det politiske sentrum og den dynamiske økonomien i sør ble ytterligere forsterket. I 1433 avsluttes de maritime ekspedisjonene. Hundre år senere er det ingen som med sikkerhet vet hvordan de gigantiske skipene ble bygd. På det økonomiske plan sluttet staten å bruke pengesedler i 1447. Det var også en defensiv holdning til barbarene i nordøst. Muren ble forsterket og man satset mer på en defensiv militær taktikk. Selv store kinesiske hærstyrker beveget seg sjelden nord for Muren. Ming-dynastiet gikk inn i et selvpålagt status quo og isolerte seg fra om verdenen.

Den tredje gangen Kina kunne gjort et fundamentalt brudd var mellom 1550 og 1800. Xu og Wu kaller denne perioden for Kinas ”andre økonomiske revolusjon”.³³⁶ Folketallet økte, handelen økte og det vokste frem et mylder av mindre byer basert på handel. På 1700-tallet var Kina virkelig på høyden av sin makt. Europeiske makter stod nærmest i kø for å inngå handelsavtaler. Økonomien blomstret og landet var respektert rundt om i verden. I denne perioden kunne Kina lett tilegne seg den nye kunnskap

---

³³⁴ Chou 1974: 220

³³⁵ I følge Menzies (2002) hadde disse ekspedisjonene å skape et verdensomspennende confuciansk rike underlagt keiseren av Kina.

³³⁶ Xu & Wu 2000 (MANGLER SIDETALL)

europene hadde. De kunne kastet seg inn i en tilsvarende moderniseringsprosess som den vestlige verden gjennomgikk. Men verken keiser, hoff eller embetsmenn klarte å fjerne seg fra det etnosentriske syn på Kina som "Midtens Rike" og kulturens vugge. Isteden for å ta til seg den nye kunnskapen, så de på den med fiendtlige øyne. Jeg er ganske overbevist om at verden i dag hadde sett ganske annerledes ut, dersom keiser Qian Long hadde sendt et brev til Georg III med en litt annen ordlyd, enn det han gjorde i 1793. I brevet avfeide han all vestlig kunnskap og avslø nye handelsavtaler. Chou mener innstillingen til Qian Long er et typisk eksempel på hvordan den kinesiske stat forholdt seg til ny vitenskap;

"Their government's decadence and self-satisfaction led to a policy of isolation and unwillingness to seek progress."³³⁷

Hadde det vært mulig å skape en industriell revolusjon i Kina på linje med den vi opplevde i England, dersom Song-dynastiet ikke hadde blitt stoppet av mongoler, eller om Ming- og Qing-dynastiet hadde hatt mer liberale keisere? Det er svært vanskelig å gi et konkret svar på slike kontrafaktiske spørsmål. En industrielle revolusjon er ingen enkel prosess og det er mange elementer som må passe. Det er nok ikke bare mer liberale keisere som er avgjørende. Dersom Kina skulle gjennomgå en moderniseringsprosess på linje med den vi finner i Europa måtte de også ha forandret store deler av samfunnsstrukturen.

Det var først etter at kineserne hadde tapt to kriger mellom 1839 og 1860 at de for alvor skjønnte at landet måtte moderniseres, dersom de skulle holde tritt med utfordringene fra Vesten. Derfor fikk Kina sitt første moderne skipsverft allerede i 1861 ved hjelp og støtte fra utlandet, sitt første moderne gruvedriftsfirma (K'aip'ing Coropration) i 1872, dampskipselskap i 1872, telegraf i 1878, jernbane i 1881 og en elektrisk generator i Shanghai i 1893. Men de fleste av disse nyvinningene var i relasjon til militære formål og det ble på ingen måte noen omveltning av samfunnet.³³⁸

3.6.4 Europeisk innovasjon

I kapittelet ovenfor har jeg vist hvilken motstand vitenskapen møtte i Kina. Vi finner mange lignende tilfeller til dette i Europa. Jeg nevner kort nevne rettssakene mot Galileo Galei³³⁹ og Martin Luther³⁴⁰. Men i motsetning til Kina, vant vitenskapen frem i Europa. Det ble aldri noen stagnasjon; teknologien og vitenskapen gjorde kontinuerlige fremskritt.

I Europa finner vi en kontinuerlig utvikling fra renessansen til vår egen tid. Etter mitt syn er det en sammenhengende utvikling mellom Gutenbergs bøker, Columbus og Magellans oppdagelser, Luthers teser, Huygens klokker, Galei og Copernicus vitenskaplige metoder, Parcelsus legevitenskap,

---

³³⁷ Chou 1974: 158

³³⁸ Chin-sheng 1974: 181

³³⁹ Innklat til rettergang av Inkvisisjonen i 1633

³⁴⁰ Riksdagen i Worms 1521

Mercators kart, Newtons lover, maskinene til Newcomen, Arkwright og Watt, Lavoisiers kjemiske forsøk og Voltas utforskning av elektrisitet. Det ble gjort så mange store og fundamentale oppdagelser i Europa fra 1400 til 1850 at listen lett kunne fordobles. I denne perioden gjorde europeerne mange grunnleggende oppdagelser som vi baserer dagliglivet vårt på.

"Tendensen er mer og mer å betrakte den industrielle revolusjon som et helhetsfenomen, noe som utvikler seg langsomt, som forutsetter fjerne og dyptliggende årsaker."³⁴¹

I dette perspektivet blir den industrielle revolusjon kun et resultat av tidligere utvikling og intet fundamentalt brudd. Det er klart at det skjedde et definitivt brudd med tidligere produksjonsmetoder etter 1750, men det var ikke et brudd med tidligere vitenskaplig forskning i Europa. Selv om grekere hadde lagd enkle dampmaskiner for 2000 år siden kunne det aldri skje noen industriell revolusjon der.³⁴² Landes mener at det ikke var noen tilfeldighet at den industrielle revolusjon kom på slutten av 1700-tallet. Det var først da den vitenskaplige basis var godt nok utviklet.

"It could not have happened in Renaissance Florence. Even less in ancient Greece. The technological basis had not yet been laid; the streams of progress had to come together."³⁴³

Goldstone hevder at det skjedde to unike utviklingstrekk i Europa på 1700-tallet. Man begynte å studere jordklodens bevegelser, og helt sentrale oppdagelser innen fysikk fant sted. Newtons lover om gravitasjon er helt sentrale i forhold til forståelsen av vakuum.³⁴⁴ Samtidig avviste man tesene til flere av de klassiske tenkere som Aristoteles og Aquinas. Forskere ville selv sette standarden for vitenskapen, ikke bare basere den på eldre tekster;

"While all the major world civilizations continued to build on their classical heritage, something different happened in Europe. Under the prodding of Copernicus, Descartes, Pascal, Kepler, and most importantly Galileo and Newton, two new patterns began to crystallize around 1700: 1. the mathematical approach to nature of the ancient Alexandrians was applied for the first time to analyze earthly motion, as opposed to statics, shapes, and heavenly (e.g. perfect geometrical) motions. This required some seemingly absurd assumptions, such as the inertial tendency of motion to continue forever without external impetus in the absence of contrary forces, and a mysterious gravitational force to keep all heavenly bodies from flying off (and people from being hurled into space by the earth's rotation). 2. the knowledge of the classical tradition, from Aristotle to Aquinas, was not merely modified, but wholly rejected as the product of superstition and error. This ground-clearing (led by Descartes' scepticism) led to a search for new "first principles" on which to ground certain knowledge and overthrow old authorities. Nothing quite like this happened elsewhere in the world."³⁴⁵

Denne unike vestlige utviklingen gjorde at man fikk et helt annen "driv" for utvikling av ny vitenskap og teknikker.

Var det noe særeget med England, siden den industrielle revolusjon startet der? England skilte seg ut ved at de utviklet mekanikere med utdanning innen både maskinteknikk og matematisk fysikk. Goldstone bruker begrepet "engine-science" om denne vitenskapen, og hevder at det var kun England

---

³⁴¹ Braudel 1986, s. 89

³⁴² Heron, en greker fra i Aleksandria fant opp en enkel dampmaskin han kalte "Vindball", første århundre etter Kristus. Oppfinnelsen ble brukt som et leketøy. <http://www.enchantedlearning.com/inventors.greece.shtml> (29.01.03)

³⁴³ Landes 1998: 206

³⁴⁴ Goldstone 2002

³⁴⁵ Goldstone's reply to Vinje in H-Net (H-world discussion log 13.11.02)

som utviklet dette.³⁴⁶ Under en felles visjon om at maskiner var veien til et bedre samfunn, samarbeidet investorer, handelsmenn, vitenskapsmenn og mekanikere, i en slik skala som verden hittil ikke hadde sett.

"England developed institutions for training a large cadre of mechanics in the basics of both engine science and mathematical physics, allowing them to do such things as measure and optimize the efficiency of an engine (something it would not have occurred to anyone outside of Europe to do, nor that many outside of England learned how to do). In addition, these mechanics were able to meet and mix with venture capitalists and entrepreneurs, with whom they shared a Baconian vision of improving society through better machines."³⁴⁷

Industrialiseringen spredte seg raskt til andre land i Europa fordi de hadde evne og vilje til å forandre nødvendige institusjoner og deler av samfunnsstrukturen. Det vitenskaplige fundamentet var på plass og engelsk "engine-science" ble raskt importert.

"The fact that the nineteenth-century Eurasian east did not while the nineteenth-century Eurasian west easily did adopt British-invented industrial technologies must be explained somehow."³⁴⁸

3.6.4.1 Kull, kolonier og sinosentrikere

For sinosentrikere og enkelte komparativister er kull og kolonier en meget populær årsaksforklaring. De hevder at Europa og Kina var på et tilnærmet likt nivå innen for økonomi, produksjon, gjennomsnittlig levealder etc., og at man da må finne andre årsaksforklaringer enn at Europa på noen måte var "bedre". De hevder at Englands gode tilgang på kull, samt Europas tilgang på ressurser fra Amerika utgjorde den store forskjellen, eller "*The Great Divergence*" som Pomeranz selv kaller det.

De fremste talsmenn for denne teorien er Ken Pomeranz og Roy Bin Wong. Pomeranz tilbakeviser at Kinas lå noe tilbake for Europa innen teknikk, vitenskap³⁴⁹, og mener at de var like gode hvis ikke bedre innen de fleste områder. Han erkjenner at Asia ikke var spesielt innovative på 1700-tallet, men hevder også at det heller ikke ble gjort mange store "Makro-oppfinnelser" i Europa.

"While eighteenth-century Asia produced none of what Joel Mokyr calls [macro-inventions] – radical new ideas that suddenly alter production possibilities all by themselves – Europe produced few of these during the period from 1500 to 1750, and even during the years usually defined as the Industrial Revolution (1750-1830)."³⁵⁰

Han tilbakeviser også betydningen av "The Glorious Revolution of 1689" og utviklingen av "Den moderne stat" i Europa. Han hevder at Kina hadde like moderne institusjoner som Europa frem til 1800-tallet. Det vil med andre ord si 100 år etter Willhelm III ble kronet i London.

"China seemed to conform to neo-classical ideas of efficient economic institutions at least as well as pre-1800 Western Europe."³⁵¹

---

³⁴⁶ Goldstone 2002 (En av hans hovedteser er at den industrielle revolusjon ikke var noe europeisk "mirakel", men et engelsk "mirakel". Han peker også på at det var kun Den anglikanske kirke som godtok Newtons nye lover. Alle andre kirkesamfunn i Europa tilbakeviste den nye viten.)

³⁴⁷ Goldstone's reply to Vinje in H-Net (H-world discussion log 13.11.02)

³⁴⁸ DeLonge 2000

³⁴⁹ Pomeranz 2000: 48

³⁵⁰ Pomeranz 2000: 47

³⁵¹ Pomeranz 2000: 111

Jeg har vanskelig for å forstå hvordan han klarer å uttrykke at Europa ”produserte få nye ideer” mellom 1500 til 1830. Dette er den største svakheten ved tesen til Pomeranz. Det er slike utsagn som svekker sinosentrikerne. De vil ikke godta eller innse at det skjedde mange radikale endringer i Europa. Det skulle vært svært spennende å høre en detaljert forklaring om hvilke oppdagelser han klassifiserer og deklassifiserer som ”macro-inventions” eller ”radical new ideas”.³⁵² Jeg mener også at Pomeranz tar feil når han legger som premiss for europeisk innovasjon at hver enkelt oppfinnelse skulle radikalt forandre produksjonsprosessene. Det er nettopp de mange små vitenskapelige oppdagelser, de nitidige empiriske forsøk og de mangfoldige teknologiske forbedringer som til sammen la grunnlaget for den industrielle revolusjon og den moderne verden vi lever i. Selv om en oppfinnelse eller oppdagelse ikke påvirket produksjonsprosessen direkte, er det fullt mulig at de indirekte (ved å være forløper til, eller komponentdeler til andre oppfinnelser) påvirket produksjonsprosessen.

Jeg skulle også gjerne hatt en forklaring på hvilke radikalt nye oppfinnelser som ble gjort i Kina etter 1400, siden han hevder vitenskapen og teknologien ikke stagnerte der. Jeg har ikke klart å finne noen bevis som støtter tesene til Pomeranz.

”So rather than search for reasons why Chinese science and technology ”stagnated” in general – which they did not do – we need to look at why the paths on which continued to progress did not revolutionize the Chinese economy.”³⁵³

På slutten av 1800-tallet klarte Europa å sprengte tesene til Malthus og Smith om økonomisk vekst, ressurser og befolkning. De brukte mer energi pr. innbygger enn det man noensinne kunne gjøre med tradisjonell teknologi.

”By the end of the nineteenth century however, Europe had clearly escaped those potential problems because of a combination of economic and demographic changes. China, in contrast, appears to have entered the twentieth century with the specter of Malthusian crisis ever more likely, at least in some regions.”³⁵⁴

Dampmaskinen revolusjonerte vareproduksjonen i Vesten. Hvorfor utnyttet ikke Kina denne teknologien? Wong og Pomeranz peker på et misforhold mellom lokalisering av kullforekomster og de områder der Kina hadde tett befolkning og sterk økonomisk dynamikk. Rundt Kinas økonomiske ”pulsåre” Yangtze elva, eksisterte det ikke større kullforekomster. Dette står i skarp kontrast til England, der byer vokste opp rundt de mangfoldige kullfelt i Nord-England. England var heldig med sin lokalisering av kull, det lå rett i nærheten av store transportnett og et av Europas største økonomiske og dynamiske kjerneområder. Her var det både tett befolkning, handelsmenn og vitenskap.

---

³⁵² Jeg har prøvd å ta kontakt med Pomeranz (over e-mail) angående dette spørsmålet, men har fortsatt ikke fått noe svar.

³⁵³ Pomeranz 2000: 48

³⁵⁴ Wong 1997: 52

Et annet viktig poeng er at folk flyttet til områder der det var kullforekomster. Byer og tettsteder vokste frem i England. Dette fenomenet skjedde ikke i Kina. Sinosentrikere hevder at det er en stor geografisk forskjell på 300 km mellom London og Manchester, og 3000 km mellom Yangtze-deltaet og Shanxi . Avstanden var rett og slett for stor for at det kunne skje en lignende mobilisering.

"China's nine southern provinces have just 1,8 percent of contemporary China's coal reserves, and its eleven eastern provinces 8 percent; by contrast the northwestern province of Shanxi plus Inner Mongolia have 61,4 percent."³⁵⁵

Også til dette argumentet stiller jeg meg kritisk. Kina hadde opp gjennom århundrer hatt tradisjon for utflytting til nye erobrede områder og tvangsarbeid. Transport av bønder og arbeidere over enorme avstander var ikke noe uvanlig i keiserriket. Dersom staten eller private investorer virkelig hadde lagt forholdene til rette for en industrialisering i kullrike områder, tror jeg ikke det hadde blitt problem verken med arbeidskraft, handelsmenn eller byutvikling.

Jeg stiller meg også sterkt kritisk til at det kun var heldig lokalisering av kull som var årsak til utnyttelsen av vanndamp. Både i Kina og det antikke Hellas kjente vitenskapsmenn til vanndamp og muligheter for utnyttelse av denne. Poenget er at de så på dette som ren vitenskap (som senere faktisk ble glemt). Ingen av disse rikene fant noen praktisk nytte av oppdagelsen. I det antikke Hellas ble utnyttelsen av vanndamp blant annet brukt til å åpne dører i religiøse seremonier, men ikke til å øke produksjonen av varer. Dette er nemlig det sentrale poeng; i England klarte man å forene denne type vitenskap med praktiske aktiviteter. De erstattet menneskelig arbeidskraft med maskinell. Kull var kun det mest tilgjengelige, økonomiske og beste brennstoffet for disse maskinene.

I følge Pomeranz var det ikke kull alene som skaffet England den industrielle revolusjon, men også oppdagelsen og den brutale utnyttelsen av Amerika. Den gav Europa, og da særlig England billig te, kaffe og sukker. De produserte også mye korn for Europa, noe som gjorde at den europeiske befolkning kunne bli satt i annet arbeid uten frykt for hungersnød. Pomeranz hevder derfor at ressursene i Europa ikke ble presset på samme måte som i India og Kina, og unnslopp dermed den arbeidsintensive modellen Kina og India inntok. Også denne tesen stiller jeg meg noe skeptisk til. Qing-dynastiet hadde også en voldsom ekspansjon av geografisk areal og fordoblet faktisk sitt territorium. Hvorfor utnyttet ikke Kina sine enorme nye områder på samme måte?

Handelskompanier, som ble en blanding av statlige og private interesser, ble stiftet for å forsvare europeiske og nasjonale interesser. Disse ble forløperne til de moderne og økonomiske effektive firmaene.³⁵⁶

"Only in overseas colonization and armed trading Europe's financial institutions – nurtured by a system of competing, debt-financed states – gave it a crucial edge."³⁵⁷

---

³⁵⁵ Pomeranz 2000: 64

³⁵⁶ Baskin & Miranti Jr. 1997: 55-88

³⁵⁷ Pomeranz 2000: 19

Sinosentrikerne nevner også alt sølvet europeerne utvant fra Amerika, noe som gjorde at de lettere kunne få innpass i Asias kommersielle aktiviteter. Europa hadde jo selv ingen varer som Kineserne ville ha. Igjen vil jeg argumentere for at det ikke er kvantitet, men kvalitet som er avgjørende. Alle rikdommene fra Amerika hjalp ikke Portugal og Spania i det lange løp, ei heller alt sølvet Kina fikk fra utenrikshandelen. Svaret må nok finnes andre steder.

Pomeranz finner et plutselig brudd ved 1800-tallet. Bruddet der Europa staker ut en helt ny kurs. Både kull og kolonier skulle ha avgjørende betydning for kursendringen. Jeg har problemer med å se denne sammenhengen. Amerika faktisk ble oppdaget 1492, dvs. 300 år før kontinentet skulle ha en avgjørende effekt på Europas utvikling. Det var heller ikke alle europeiske land som dro nytte av de nye ressursene.³⁵⁸ Jeg er ikke alene om kritikken mot kull og kolonier. DeLonge argumenterer på følgende måte;

“But were coal and New World resources as important as Pomeranz believes? I have always thought that for the first century and a half the New World was a minus for European development: it funded the armies of the Counterreformation that sacked Antwerp; it funded Habsburg dominance of northern Italy under which what had been the mercantile core of the European economy collapsed; it deindustrialized Spain. Only with the early nineteenth-century invention of the cotton gin can I see the existence of the New World boosting even British resources by as much as 1% of total economic product. By then the great divergence was at least a century old. And while I can see a lack of cheap American cotton slowing the British industrial revolution, I cannot see it stopping the British industrial revolution.”³⁵⁹

Det særegne for utviklingen av dampmaskiner var at innovasjonen hele tiden gikk sakte men sikkert fremover. Det var mange om beinet, og det var ikke kun en person som stod bak oppfinnelsen. Det var først etter nitidige empiriske forsøk at det ble lønnsomt, og det var en genuin sammenkobling mellom handel, industri, produksjon og vitenskap som gjorde at man på sikt fikk maskiner som kunne bli utnyttet i kommersielle øyemed. Innenfor denne vinklingen blir lokaliseringen av kull kun en mindre del av det store bildet. Pomeranz er glad i kontrafaktiske hypoteser, så da kan jo jeg også fremme en; ville ikke England klart å utvikle en industriell revolusjon uten en like gunstig lokalisering av brennstoffet? Jeg er ganske overbevist om at de hadde gjort det.

Vi finner mange eksempler på land som industrialiserte seg uten en slik lokalisering av fossilt brennstoff. Verken Sveits, Frankrike eller Japan hadde samme mengder av fossilt brensel lokalisert ved sine kjerneområder, men de klarte å industrialisere seg allikevel. Enten ved hjelp av annen drivkraft (som vannkraft) eller ved å importere fossilt brennstoff (det er jo en vare som alt annet).

3.6.5 Konklusjon

Etter min mening utvikler det seg et stort skille mellom Kina og Europa fra begynnelsen av 1400-tallet innen innovasjon. I Europa ble det skapt et miljø for innovasjon, teknikk og vitenskap. Forskere møtte motstand, men innovasjonen vant frem. Vesten har hatt institusjoner som har tatt vare på og

---

³⁵⁸ Tenker her spesielt på Spania.

³⁵⁹ DeLonge 2000 (review on Pomeranz)

videreutviklet forskningen helt frem til i dag. Den ene oppfinnelsen bygger på den andre. Konservative krefter fikk aldri en dominerende rolle i hele Europa, derfor kunne også utviklingen skride frem. Det har ikke vært stagnasjon i Europa. Ut fra dette synspunktet blir ikke den industrielle revolusjon noe brudd, men heller en del av den langsiktige utviklingen som startet på 1400-tallet. På dette punktet støtter jeg derfor den tradisjonelle eurosentrisk tese til det fullt ut..

I Kina opplevde man en stagnasjon innen teknikk og vitenskap fra 1368 og frem til 1911. Det som ble gjort av oppfinnelser var ofte mindre forbedringer av eksisterende teknikk.³⁶⁰ Staten manglet vilje til modernisering, og vitenskapen manglet institusjoner som kunne bevare og videreutvikle vitenskapen.

“In China during these last centuries of the empire it seems that institutions more and more served either strictly particularist ends, such as the use of education as a means to personal advancement, or the purpose of the state, notably the indoctrination of the elite – or both at once. Apart perhaps from a few of the monasteries, they never seemed to have universal ends, such as piety or good learning, not tightly linked to the state’s requirements”³⁶¹

3.7 Noen avsluttende tanker om institusjoner

Moderne institusjoner er en av forutsetning for den økonomiske dynamikken vi finner i England og Europa fra 1700-tallet. I dette kapittelet har jeg vist hvorfor institusjonene utviklet seg forskjellig i Kina og Europa. Jeg har funnet ut at det må være et behov og ønske om nye institusjoner fra sentrale makthavere, samt et reelt samsvar mellom formelle og uformelle normer. Den kinesiske stat ønsket ikke nye institusjoner, det gjorde de i Europa.

Europa og Kina hadde derfor ulike forutsetninger og ideologisk utgangspunkt for utvikling av institusjoner. Det blir derfor feil å hevde at Kinas institusjoner var mer ”primitive”, de var isteden bygd opp etter en annen logikk og målsetting. Økonomisk var det institusjonelle fordeler i Europa kontra Kina. Europeerne utviklet moderne rettsystem, de hadde en helt annen logikk bak utenrikshandel, de fikk et klart skille mellom bedrift og privatperson, de hadde institusjoner som tok vare på og videreutviklet ny teknologi og vitenskap. De fikk også helt andre institusjonelle rammer innen bank, forsikring og børs. Teser fra Pomeranz og andre sinosentrikere (se sitat nedenfor) tar jeg derfor sterk avstand fra;

“There is little to suggest that western Europe’s economy had decisive advantages before then (1800), either in its capital stock or economic institutions, that made industrialization highly probable there and unlikely elsewhere.”³⁶²

Dersom jeg tar i bruk modellen til North fra kapittel 1.5 ”Norths teori om institusjoner”, figur 4, korresponderer mye av Kinas utvikling med denne modellen, men det var også punkter hvor det ikke var helt samsvar. Etter økt handel og større markeder skal det komme en økt spesialisering. Det skjedde ikke i Kina. Produksjonen fortsatte etter samme gamle mønster innen de aller fleste områder.

---

³⁶⁰ Blunden & Elvin 1997, R. Huang 1999 (videreutviklet teknikk innen jordbruk, gruvedrift etc.)

³⁶¹ Blunden & Elvin 1997: 145

³⁶² Pomeranz 2000: 16

Dette har sammenheng med at handelen og BNP kun økte kvantitativt, det vil si i takt med befolkningen, det var ingen reell økning i BNP pr. innbygger.

Men dersom man hevder at det var en kvalitativ økning i BNP, slik enkelte forskere³⁶³ gjør, skulle dette føre til flere ledd i byttehandelen, økte transaksjonskostnader og deretter behov for endrede institusjoner. Når man ikke fikk endrede institusjoner kan det forklarest med en klar kulturell motstand mot forandring. Staten og dets sentrale aktører ønsket ingen sosiokulturelle forandringer.

---

³⁶³ Pomeranz 2000, Goldstone 2002

4 Hvorfor Europa?

Hva har jeg kommet frem til så langt? Har jeg klart å besvare mitt opprinnelige spørsmål; Hvorfor Europa? Til en viss grad vil jeg svare et tydelig ja; jeg har funnet noen avgjørende forskjeller innen stat, institusjoner, økonomi, teknologi og vitenskap.

Siden jeg ikke har behandlet alle temaer et slikt spørsmål kan inneholde, vil jeg heller ikke påberope meg noe entydig fasitsvar. Likevel har jeg vist grunnleggende forskjeller som var avgjørende for den økonomiske utviklingen.

Europa utviklet institusjoner tilpasset den moderne stat. Folkestyre og parlamentarisme sørget for at handelsmenn kunne være med i de politiske beslutningsprosesser. Etter 1689 fikk man også lovgivning etter kommersiell praksis og sedvane. Kina tviholdt på sine årtusenlange tradisjoner hvor staten var styrt av keiser og embetsmenn. Handelsmenn utgjorde ingen selvstendig maktfaktor, og stod i et sterkt avhengighetsforhold til embetsmenn. Den største kontrasten finner vi i finansieringen av byråkratiet. Mens stater i Europa prøvde å styre med et moderne byråkrati betalt av staten, fikk en kinesisk embetsmann 95% av inntektene sine gjennom korrupsjon. Et formelt lovverk og finansielle institusjoner som kunne finansiere statsadministrasjonen var fraværende, og ble erstattet med embetsmannens private nettverk og inntektskilder. Det er derfor ikke rart at embetsmenn var skeptiske til en modernisering av det statlige systemet.

Kina var i ”ensom majestet”, mens de europeiske stater lå i kontinuerlig konflikt og konkurranse. Dette gjorde at Kina og de europeiske stater fikk ulike utfordringer og målsettinger.

Da Europa startet sin maritime ekspansjon på midten av 1400-tallet, hadde Kina avsluttet sin egen ekspansjon bare 20 år tidligere. De europeiske statene konkurrerte om å bli globale aktører. De handlet, ranet, koloniserte og annekterte. Kina hadde ingen behov for en slik ekspansjon. De hadde varene resten av verden ville ha. Det var lettere å holde kontroll i det veldige riket dersom det var lukket for fjernhandel. Resultatet ble at Europa fikk tilgang til store naturressurser og markeder, og utviklet de halvstatlige handelskompaniene for å hente rikdommene. For å kunne handle som globale aktører måtte disse kompaniene utvikle nye finansielle institusjoner.³⁶⁴ Kina holdt fast på tributthandelen, styrt av mytisk-religiøse prinsipper.

Selv om Kina hadde store rikdommer, manglet de Europas økonomiske institusjoner. Kina nøt godt av det store handelsoverskuddet fra utenrikshandelen, men i likhet med Spania gav all rikdommen dem ingen varig økonomisk styrke.

---

³⁶⁴ se figur 5, s. 16

På slutten av 1700-tallet begynte en økonomisk nedtur for Kina. De klarte ikke å skape reell og langvarig kvalitativ vekst i BNP, slik Europa gjorde.

Nødvendigheten av kapitalismen for kvalitativ økonomisk vekst og industrialisering er et stort stridsspørsmål blant forskerne, og da selvfølgelig hvorvidt Kina utviklet kapitalisme. Vi vet i dag at også sosialistiske stater også kan industrialiseres og ha kvalitativ vekst i BNP. I likhet med Ray Huang mener jeg at det er en moderne økonomi som er avgjørende, ikke om det er kapitalisme eller sosialisme. Europa utviklet en moderne økonomi med et kapitalistisk rammeverk, Kina fastholdt på sine tradisjonelle institusjoner.

Kinas motstand mot innovasjon, teknologi og vitenskap var kanskje det største hinder mot kvalitativ økonomisk vekst og industrialisering. Allerede på 1300-tallet utviklet Europa og Kina seg i hver sin retning. Mens mye av kunnskapen fra Song- og Yüan-dynastiet gikk tapt i Kina, fikk Europa institusjoner (konkurrerende universiteter) som kunne ta vare på og videreutvikle vitenskapen. Europa opplevde ingen vitenskapelig eller teknologisk tilbakegang slik mange kulturer før dem hadde gjort. Kinas egen etnosentrisme var etter min mening deres største fiende. Motstand mot vestlig vitenskap ble et forsvar av ideologi og tradisjon. Selv på slutten av 1700-tallet ble europeiske oppfinnelser sett på som leketøy. Ville embetsmenn nyte godt av den samme makt og prestisje dersom landet måtte moderniseres? Neppe.

En historiker ser gjerne etter brudd og kontinuitet i historiske prosesser, og allerede i innledningskapittelet stiller jeg spørsmålet: *"Når og hvorfor kom det avgjørende skillet i utviklingen, som førte til at Europa opplevde en sterk økonomisk vekst, mens Kina opplevde stagnasjon og tilbakegang på 1800 tallet?"*. Jeg er ikke så sikker på at det var bare et brudd; Kina og Europa skilte veier på flere områder til ulike tider. Det første bruddet kom på 1300-tallet, da renessansen utviklet seg i Italia og man så universiteter bli grunnlagt flere steder i Europa. I Kina overtok Ming-dynastiet i 1368, et totalitært styre styrt av confucianske prinsipper. Innovasjon ble ofret for sosial ro og tradisjonelle verdier. Det skjedde også et brudd innen handel og økonomisk organisasjon. Dette bruddet er ikke så lett å tidfeste, men rundt 1600 kom de halvstatlige handelskompanier som tvang frem nye institusjoner. Utviklingen av den moderne stat fikk et definitivt gjennombrudd i 1689, og 150 år senere var de fleste av Europas stater styrt etter moderne prinsipper.

Utviklingen mellom 1400 og 1850 er derfor en sammenhengende moderniseringsprosess. Hele denne perioden er i seg selv et fundamentalt brudd med tidligere tider, og perioden markerer overgangen mellom eldre og moderne tid

Jeg har tatt utgangspunkt i tre ulike "skoler" for å studere problematikken. Det blir gitt verdifulle bidrag til forskningen fra alle "skoler", men personlig støtter jeg meg til teser fra eurosentriskere og

komparativister. Sinosentrikerne stiller jeg meg derimot kritisk til. De har en tendens til å unnvike problemstillinger knyttet til helt essensielle temaer som industriell revolusjon, institusjoner og kapitalisme. De har heller ikke et godt svar på Asias økonomiske nedgang på 1800-tallet, selv om de baserer mye av sine teser og argumentasjon på det.³⁶⁵

Mangelen på årsaksforklaringer tror jeg kommer av at sinosentrikerne må ta i bruk teser og argumentasjon fra eurosentrisk og komparativt hold, dersom de skal finne et fornuftig svar på problemet. De har rett og slett ikke noe fullgodt alternativ til tesene fra eurosentrikere og komparativister. Uansett er det positivt med en skarp polarisering mellom ”skolene”, da det bidrar til fokus og incitament til ny forskning på problematikken.

Jeg vil avslutte med å prøve å besvare et problem stilt av Bradford DeLonge og meg selv, nemlig ”Hvorfor Europa?”;

“We need to understand how other Eurasian core regions like the Yangzi delta, Gujerat, or even pre-Mongol Mesopotamia could achieve such a mercantile and agricultural economic flourishing in some dimensions, and yet fail to build the social capabilities to either develop or rapidly adopt the physical and organizational technologies of western Europe’s industrial revolution. Until we understand this, we cannot claim to understand the great divergence.”³⁶⁶

Teknologi og vitenskap var en nødvendig faktor, men den alene kunne ikke skape en økonomisk dynamikk. Man trengte også en moderne stat, økonomisk organisering og institusjoner som la opp til økonomisk vekst og utvikling. Samtidig må man ha en kultur som korresponderer med de formelle rammebetingelsene staten legger til rette. Den mellomstatlige konkurransen har vært en sentral drivkraft i denne utviklingen.

4.1 Videre forskning

Jeg har kommet med visse konklusjoner, men det er flere emner jeg gjerne skulle forsket mer på. Oppgaven gir ikke bare svar og slutninger, men reiser også spørsmål.

Grekere og kinesere klarte å lage enkle mekaniske innretninger basert på vandamp. Hva hindret dem i å lage en dampmaskin konstruert for arbeid og produksjon? Var det mangel på institusjoner som gjorde at de ikke utviklet teknikken videre, eller rett og slett at de ikke verken behøvde for maskinell vareproduksjon. Kan det være kulturelle faktorer som er årsaken.

Det kunne også vært fruktbart å se nærmere på tilblivelsen av dampmaskinen i England. Var det et resultat av århundrer med forskning og utvikling, eller var det egentlig et resultat av heldige omstendigheter? Et annet spennende spørsmål er om det var kun England som hadde den spesielle

---

³⁶⁵ Frank 1998: 264

³⁶⁶ DeLonge 2000

vitenskaplige ekspertisen på maskiner Jack Goldstone kaller ”engine-science”. Var det et bevisst veivalg av England å utvikle ”engine-science”, eller var det mer tilfeldigheter?

På samme måte skulle jeg gjerne sett nærmere på vitenskap og teknologi. Hvilke forbindelser var det mellom England og resten av Europa? Var det tegn på at den industrielle revolusjon kunne ha oppstått andre steder enn i England? Hva sier kildene?

Jeg synes problematikken rundt kultur og økonomisk vekst er spennende. Her reiser det seg mange spennende problemstillinger. Har alle utviklingsland samme kulturelle ”hindringer”? Hvilke kulturelle ”hinder” måtte Vesten og Japan overvinne for å skape modernisering og vekst? Møtte Vesten og Japan de samme ”hindringene”? Hvor avgjørende er kulturelle årsaker i forhold til økonomisk vekst? Hvilke hinder må eventuelt overvinnnes?

Jeg er med andre ord er fristet til å lete etter et ”sett” med kulturelle faktorer som er nødt til å være tilstede dersom man skal skape økonomisk vekst. Dersom man vet hvilke formelle institusjoner som må være tilstede, er det viktig å få klarhet i hvilke uformelle normer som må korrespondere med institusjonene.

Jeg skulle også gjerne studert handelskompaniene nærmere, og da gjerne et nærstudium i hvilke institusjoner som ble konkret forandret. Hvilke endringer har handelskompaniene stått for. Hvorfor ble de endret og hvordan?

Listen over emner som trenger mer forskning kunne lett forlenges. Problematikken inneholder mange store og varierte temaer. Det blir spennende å se hva fremtidens forskning kan gi av svar. Vil vi noen gang få et entydig svar på et de største fundamentale spørsmål i historien?

Litteraturliste

Jeg har delt litteraturlisten i tre ulike deler. Den ene listen inneholder bøker forfatterne som jeg har valgt til å representere de tre ulike ”skolene”. Jeg har også en egen del med artikler, brev og mindre skrifter. Til slutt kommer informasjon jeg har funnet på internett. Det kan være artikler, diskusjonslogger og nettsteder.

Bøker

Baechler, Hall and Mann (ed.); *Europe and the Rise of Capitalism*, Basil Blackwell Ltd 1988 (p. 1-38, 101-112)

Elvin, Mark; *China as Counterfactual* (p.101-112)

Hall, John A.; *States and Societies: The Miracle in Comparative Perspective* (p.20-38)

Mann, Michal; *European Development: Approaching a Historical Explanation* (p.6-19)

Baskin, Jonathan B. & Miranti Paul J. Jr.; *A History of Corporate Finance*; Cambridge University Press 1997 (p. 55-88)

Bertin, Jacques and Vidal-Naquet (oversatt av Ahlborg, Brita; Ahrlund, Line og Tham, Lennart); *Atlas över mänskligens historia – från urtid til nutid-*; Bonniers 1991

Blunden, Caroline and Mark Elvin; *Cultural Atlas of China*; Checkmark books 1998 (revised edition)

Braudel, Fernand; *Kapitalismens dynamikk (original tittel; La dynamique du capitalisme)*, Forlaget ARS Oslo 1986

Cameron, Rondo; *A Concise Economic History of The World - From Palaeolithic Times to the present*; Oxford University press 1993, Second edition. (p. 83-86)

Chin-sheng, Chou (translation by Edward H. Kaplan); *An economic history of China*; Western Washington 1974 (Originally published in Chinese in 1959)

Couling, Samuel; *The encyclopaedia Sinica*; Oxford University Press 1991 (kun lest definisjoner på utvalgte ord og begreper)

De Bary, Theodore; *Sources of Chinese Tradition*, volume I and II; Columbia University Press 1967

Dreyer, June Teufel; *China`s Political System – Modernization and Tradition*; Allyn & Bacon 1996 (p. 1-43)

Frank, Andre Gunder; *ReORIENT: Global Economy in the Asian Age*; University of California Press 1998

Gernet, Jacques; *A History of Chinese Civilization*; Cambridge University Press 1987

Hall, John A.; *Powers and Liberties – The Causes and Consequences of the Rise of the West*; Pelican Books (1985) 1986 (p. 1-57, 111-144)

Harrison, Lawrence E., and Huntington, Samuel P. (Ed.); *Culture Matters – How Values Shape Human Progress*; Basic Books, New York 2000 (p. 1-55)

Huang, Philip C.C.(Ed.); *The Development of Underdevelopment of China – A Symposium*; M. E. Sharpe, INC., White Plains, New York 1980

Lippit Victor D.; p. 1-78

Elvin, Mark; p. 79-80

Feuerwerker, Albert; p. 81-88

Frank, Andre G.; p. 90-99

Griffin, Keith; p. 100-106

Riskin, Carl; p. 107-124

Lippit, Victor D.; p. 125-132

Huang, Ray; *Taxation and Governmental Finance in Sixteenth-Century Ming China*; Cambridge University Press, Cambridge 1974

Huang, Ray; *Broadening the Horizon on the Chinese History*; An East Gate Book, New York 1999

Jones, E. L; *Growth Recurring- Economic Change in World History*; Clarendon Press – Oxford 1988 (p. 73-84, 108-115, 168-194)

Jones, E. L.; *The European Miracle*, Cambridge University Press (1981) 1996; Second edition

Landes, David S; *The Wealth and Poverty of Nations – Why Some Are So Rich and Some So Poor*; Abacus, UK (1998) 2000

Maddison, Agnus; *The World Economy: A Millennial Perspective*; Development Centre Seminars; OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development) 2001

Mokyr, Joel; *The Lever of Riches – Technological Creativity and Economic Progress*; Oxford University Press, New York 1990

Palmer & Colton; *A history of the Modern World*; McGraw-Hill, Inc., 1995; Eight edition (p. 117-120, 139, 257-264, 268-272, 432-433, 454-455)

Pomeranz, Kenneth; *The Great Divergence - China, Europe, and the making of the Modern World*; Princeton University Press 2000 (p. 1-297)

Rosenberg & Birdzell; *How the West Grew Rich - The Economic Transformation of the Industrial World*; Basic Books, Inc., 1986 (p. 71-189)

Weber, Max; *General Economic History*, First Collier Books Ed., New York 1961 (p. 249-252)

Wong, Roy Bin; *China transformed- Historical Change and the Limits of European Experience*, Cornell University 1997 (p. 1-151, 209- 251)

Xu, Dixin and Wu, Chengming (Ed.); *Chinese Capitalism, 1522-1840*; MacMillan Press LTD 2000; p. I-XXXIX, 1-23, 46-65, 165-184, 359-430

Artikler, brev og andre mindre tekster

Aase, Andreas; Øst er øst og vest er best, En historiografisk undersøkelse av Eric L. Jones' "The European Miracle"; *Hovedoppgave i historie ved Universitet i Bergen v-1990*

Brenner, Robert and Isett, Christopher; England's Divergence from China's Yangzi Delta: Property Relations, Microeconomics and Patterns of Development; *The Journal of Asian Studies* 61 (May 2002): p. 609-669

Buck, David D; Review Article, Was It Pluck or Luck That Made the West Grow Rich?; *Journal of World History* 10.2 (1999) p. 413-430

Backhouse and J.O.P Bland; *Emperor Qian Longs Letter to Georg III (1793)*; Annals and Memoirs of the Court of Peking, Houghton Mifflin 1914 p. 322-331 (finnes også på følgende web-adresse: <http://acc6.its.brooklyn.cuny.edu/~phallsall> (23.01.03)

Huang, Philip C.C.; Development or Involution in Eighteenth-Century Britain and China? A review of Kenneth Pomeranz's "The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy"; *The Journal of Asian Studies* 61, no. 2 (May 2002): p. 501-538

Perlin, Frank; *Financial institutions and business practices across the euro-asian interface: comparative and structural considerations, 1500-1900*; in Pohl, Hans; *The European Discovery of the World*; Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1990

Pomeranz, Kenneth; Beyond the East-West Binary: Resituating Development Paths in the Eighteenth-Century World; *The Journal of Asian Studies* 61 (May 2002): p. 539-590

O'Brian, Patrick; European Economic Development. The Contribution of the Periphery"; *Economic History Review*; Economic History Society 1982 p. 1-18

Vries, P.H.H; Governing growth: A comparative analysis of the role of the state in the rise of the West; *Journal of World History* 13, (2002) p. 65-135

Watt, John R.; Qianlong meets Macartney – Collision of Two World views; *Education about Asia*; Volume 5, number 3, Winter 2000

Wilford, John Noble; Chinese Outdid Columbus, Briton Says; *The New York Times* 17.03.02

Wong, Bin Roy and Perdue, Peter C.; Famine's Foes in Ch'ing China"; *Harvard Journal of Asian Studies* no. 43, 1983: p. 291-332

Informasjon funnet på internett

Blaut, James; "The Theory of Cultural Racism" <http://mdcbowen.org/p2/rm/theory/blaut.htm> (08.12.02)

Chinese Cultural Studies (diverse artikler hentet fra deres nettside)

<http://acc6.its.brooklyn.cuny.edu/~phallsall> (02.12.02)

- Matteo Ricci: On Chinese Government, Selection from his Journals (1583-1610 CE)
- The Mandate of Heaven, Selections from the Shu Jing (The Classic of History) (6th Cent. BCE)
- Lin Zixu Lin Tse-Hsü; *Letter of advice to Queen Victoria* (1839)
- Qian Longs Letter to King Georg III (1793)
- The Myth of Asia

Enchanted learning.

(Nettsted med kort og konsis informasjon av oppfinnelser.)

<http://www.enchantedlearning.com/inventors.greece.shtml> (29.01.03)

Frank, Andre Gunder; *Review of The Great Divergence*; (15.03.02)

<http://csf.colorado.edu/agfrank/pomeranz.html>

Frank, Andre Gunder; *Review of The Wealth and Poverty of Nations*; (15.03.02)

<http://csf.colorado.edu/agfrank/landes.html>

DeLong, J. Bradford; *China's Advocate: A Review of Ken Pomeranz's The Great Divergence*, March 2000, <http://www.j-bradford-delong.net/TotW/pomeranz.html> (15.03.02)

DeLong, J. Bradford; *A review of David Landes "The Wealth and Poverty of Nations"*, July 1999, http://www.j-bradford-delong.net/Econ_Articles/Reviews/landes.html (15.03.02)

DeLong, J. Bradford; *A review of Diamond, Guns, Germs, and Steel*;

http://j-bradford-delong.net/Econ_Articles/Reviews/diamond_guns.html (27.11.1999)

Goldstone, Jack A.; *The Rise of the West – or Not? A Revision to Socio-economic History 2001*;

<http://sociology.uc.davis.edu/personal/faculty/stgold2.htm> (23.01.03)

Goldstone; Jack A.; *Missing the Forest for the Trees: A Comment on the Huang-Pomeranz & Isett Exchange*; Oct. 2002; <http://aghistory.ucdavis.edu/goldstone.pdf> (23.01.03)

www.h-net.msu.edu (H-World discussion log)

- Goldstone, Jack; *Question about Pomeranz and Macro-Inventions*; 13.11.02
- Vinje, Sindre; *Question about your thesis on Macro-Inventions – PART 2*; 13.11.02
- Vinje, Sindre; *Question about Pomeranz and Macro-Inventions*; 13.11.02
- Duchesne, Richardo; *Maddison, The Great Divergence*; 02.08.02
- Duchesne, Richardo; *Pomeranz and Bairoch, The Great Divergence*; 24.07.02
- Duchesne, Richardo; *On Pomeranz and Bairoch, Divergence in World History*; 26.06.02
- Goldstone, Jack A.; *Pomeranz and Bairoch, The Great Divergence*; 26.06.02
- Keddie, N.; *AP World History Summer assignment*; 05.06.02
- Duchesne, Richardo; *Human Migration*; 08.05.02
- Sherman, Leon; *Chinese Outdid Columbus, Briton Says*; 09.04.02
- Howell, Chris; *Chinese Outdid Columbus, Briton Says*; 08.04.02
- Seed, Patricia; *Chinese Outdid Columbus, Briton Says*; 08.04.02
- Howell, Chris; *Military superiority*; 06.04.02
- Mukherje, Anup; *Europe is literally the creation of the Third World*; 02.04.02

- Barendse, R.J.; *Europe is literally the creation of the Third World*; 31.03.02
- Goldstone, Jack; *Europe is literally the creation of the Third World*; 27.03.02
- Muhlberger, Steve; Military superiority; 27.03.02
- Mukherje, Anup; *Europe is literally the creation of the Third World (LONG POST)*; 28.03.02
- Chase W., Kenneth; *Europe is literally the creation of the Third World (LONG POST)*; 26.03.02
- Barendse, R.J.; *Europe is literally the creation of the Third World (LONG POST)*; 31.03.02
- Duchesne, Richard; *Europe is literally the creation of the Third World*; 17.03.02
- Fahey, David M; Chinese Outdid Columbus, Briton Says; 17.03.02
- Frank, Andre Gunder; *the Communist Manifesto*; 17.03.02
- Frank, Andre Gunder; *globalization and inequality*; 15.03.02
- Goldstone, Jack; *Europe is literally the creation of the Third World*; 14.03.02
- Frank, Andre Gunder; *the Communist Manifesto: critique*; 14.03.02

Leibo, Steven A. ; *H-ASIA: Gunder Frank and David Landes debate*, www.h-net.msu.edu (H-Asia discussion log) 14. 11.1998

McNeill; J.R; *The World According to Jared Diamond*;
<http://historycooperative.org/journals/ht/34.2/mcneill.html> (23.01.03)

Menzies, Gavin; *1421 The year China discovered the World*;
http://www.1421.tv/pages/the_book/extract.htm (utdrag fra boken); (11.11.02)

Parthasarathi, Prasannan; *The Great Divergence; Past & Present; Volume 176, August 2002, p. 275-293* http://www3.oup.co.uk/past/hdb/Volume_176/Issue_1/pdf/1760275.pdf (21.11.02)

Pomeranz, Kenneth; *Beyond the East West Binary*;
<http://www.hss.caltech.edu/CourseSites/Humla/Reply4.pdf> (18.11.02)

Kinesiske dynastier

Før imperietiden:

Hsia(Xia)-dynastiet	2000-1600 f.kr (Kilder usikre)
Shang-dynastiet	1600-1100 f.kr (Nord Kina)
Zhou-dynastiet	1100-770 f.kr (Nord Kina)
“Springs and Autumns Period”	770-476 f.kr
“Warring States Period”	475-256 f.kr

Kina konsolidert til et rike:

Qin (Chin)-dynastiet	221-206 f.kr
Han-dynastiet	221 f.kr-206 e.kr (første gang regenten kaller seg keiser ”Huang-ti”)
“Six Dynasties Period” ³⁶⁷	220-589 e.kr
Sui-dynastiet	581-618 e.kr
Tang-dynastiet	618-907 e.kr
“Five Dynasties and Ten Kingdoms Period” ³⁶⁸	907-960 e.kr
Song-dynastiet	960-1279 e.kr
<i>Song (nord)</i>	<i>960-1127 e.kr</i>
<i>Song (sør)</i>	<i>1127-1279 e.kr</i>
Liao-dynastiet	907-1125 e.kr
Hsi Hsia Kingdom	1038-1227 e.kr
Chin-dynastiet	1115-1234 e.kr
Yüan-dynastiet	1206-1368 e.kr
Ming-dynastiet	1368-1644 e.kr
Qing (Manchu)-dynastiet	1644-1911 e.kr

---

³⁶⁷ Betegnelsen på en periode der Kina er oppdelt i mange mindre stater. Mye krigføring. Under denne perioden var det hele 29 dynastier som ble opprettet for deretter å gå til grunne. Ordet ”Six Dynasties” stammer fra seks dynastier som alle hadde sin hovedstad i Nanking fra 222 til 589 e. Kr.

³⁶⁸ I vakuumet etter Tang-dynastiet oppstod det 5 dynastier i nord og 10 uavhengige stater i sør.